

www.inntechcon.uz

I T C
Innovative Technologies in Construction

*INNOVATIVE
TECHNOLOGIES
IN CONSTRUCTION
SCIENTIFIC
JOURNAL*

№ 4. 2023

zenodo

OPEN ACCESS

Systems
Open
Journal
OJS

ISSN 2992-8893

**INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN CONSTRUCTION
SCIENTIFIC JOURNAL (ITC)****TAHRIRIYAT| EDITORIAL**

- **JURNALNING BOSH MUHARIRI:**
- Hamdamova Muxlisa Adxamovna.
- **JURNALNING BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI**
- Qo‘ldoshev Ne‘matilla Xikmatilla o‘g‘li.
- **JURNALNING MAS‘UL KOTIBI:**
- Abdualiyeva Shaxzoda Saydali qizi.
- **JURNALNING TEXNIK HODIMI:**
- Sobitov Erkin To‘lqin o‘g‘li.
- **JURNALNING TAHRIRIYAT A‘ZOLARI:**
- Teshabayeva Elmira Ubaydullayevna, professor;
- Salimov Baxriddin Lutfullayevich, professor;
- Umarov Khasan Kobilovich, dotsent;
- Muzaffarova Maujuda Kadirbayevna, dotsent;
- Begmatov Pardaboy Abduraximovich, dotsent v.b;
- Mehmonov Mashhurbek Husenovich, dotsent v.b;
- Xal‘fin Gali-Askar Rustamovich, dotsent v.b;
- Tadjibaev Sherzod Amirkulovich, dotsent v.b;
- Begmatov Nodir Ismoilovich, dotsent v.b;
- Ergashev Ulug‘bek Erkinjon o‘g‘li, dotsent v.b;
- Normurodov Shaxboz Ulug‘bekovich, dotsent v.b;
- Umarov Uchkun Vafuqulovich, dotsent v.b;
- Mukhammadiyev Ne‘matjon Rakhmatovich, dotsent;
- Mirxanova Mavjuda Mihaylovna, katta o‘qituvchi;
- Eshonov Farxod Fayzullaxo‘jayevich, katta o‘qituvchi;
- Embergenov Avezmurat Bekmuratovich, assistant;
- Hamidov Maqsud Kamolovich, assistant;
- Maxamadjonov Shuhratjon Shavkat o‘g‘li, assistant;
- O‘ralov Akmal Shakar o‘g‘li, assistant;
- Umaraliyev Shoxjahon Muhammadrozi o‘g‘li, assistant.

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN CONSTRUCTION: ilmiy jurnali.-№4 (1) 2023.
Jurnal har oyda elektron ko‘rinishda chiqariladi. Ta‘sischi va noshir: SHINE-AEB MCHJ.
<https://inntechcon.uz>

TAHRIRIYATNING JOYLASHGAN JOYI: Toshkent viloyati, Chinoz tumani, B.
G‘ofurov ko‘chasi 32-uy. Telefon: 99 837 91 18 Email: elyorbek.begaliyevich@mail.ru

THE IDEA OF DIALECTICAL COMMUNICATION IN THE LIFE OF SOCIETY

1. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. Professor at Tashkent State Transport University.
2. Eshqo'ziyev Shahboz G'ayrat o'g'li. Student at Tashkent State Transport University.

Annotation

It is emphasized in the article that all spheres of society, all the processes taking place in it have a dialectical content, that the dialectical content and communication as a whole system apply equally to the society itself and to all spheres within it, whether it is the economic sphere or the political sphere, it cannot be dependent on dialectics.

Key words: dialectics, good, evil, human, spirituality.

The Danish thinker Søren Kierkegaard, who laid the cornerstone of the creation of the philosophy of existentialism, lived from 1813 to 1855, and lived only 42 years, said that states of indifference, neglect and indifference are vices that upset social relations and they never brought light to humanity. At first glance, these may not seem like bad habits. However, upon deeper reflection, these vices lie at the root of many shortcomings and even evils in society. As Søren Kierkegaard pointed out, "if we imagine the life of most people from the point of view of dialectical indifference, it turns out that it is so far from good (faith) and that there is no high level of spirituality in it. ". If you notice, this commentary by Søren Kierkegaard uses the expression spirituality. Also, the issues that we have considered and analyzed above are related to the concept of spirituality. Take in particular the feeling of restlessness in the human heart, which has been mentioned several times. The human heart expresses internal spiritual experiences and emotions of a person. Processes associated with internal spiritual experiences, feelings, spiritual strength, inner wealth, the inner world of a person as a whole constitute spirituality. Mentioned in a number of philosophical literature.

When we get acquainted with the works of Søren Kierkegaard, one of his definitions of spirituality, or more precisely, spiritual life, is expressed as follows: "Everything in spiritual life is dialectic." One question that arises here is what would have changed if Søren Kierkegaard had used the word "spirituality" instead of the word "spiritual life." In our opinion, nothing significant would change. Because spirituality manifests itself in spiritual life. There is no need to talk about spirituality if there is no spiritual life. Therefore, we would like to ask you not to be surprised if we sometimes use the terms spirituality and spiritual life together in the following places. At the beginning of our opinion, first of all, it should be emphasized that not only spiritual life, but also all spheres of society, all the processes occurring in it, have a dialectical content. Dialectical content and communication equally apply to society itself as an integral system, and to all spheres within it. Whether it is the economic sphere or the political sphere, it cannot depend on dialectics. In particular, in the sphere of spiritual life. The concept of spirituality, which we have defined as a set of internal spiritual experiences, the richness of the inner world and emotions, is associated with all spheres of society and has an impact on them. Spirituality is expressed in a person's spirit, character and character. And if not, in other words, spirituality is in every person. Man cannot exist without spirituality. Only its levels are different for everyone. Thus, together with man, spirituality entered all spheres of society. After all, the subject of processes in society is a person, and the object is things and phenomena that arise as a result of human activity. Therefore, you will not find a place in society outside the sphere of influence of spirituality. What does it mean? This

means that the impact of every positive update or negative change in spiritual life is reflected throughout society within a short period of time. Alalhus, attention to spiritual life means attention to society as a whole. In the updated policy of Uzbekistan, fundamental changes are taking place in this area.

One of the factors hindering the advancement of human spirituality is the coexistence of two forces in the human psyche - good and evil or the forces of good and evil. Because, "A person always carries within himself an infection of some kind of evil spirits. The internal presence of this infection manifests itself in short-term outbreaks of inexplicable horror in a person from time to time. In fact, we all have this evil infection that Søren Kierkegaard described. In our conversations we hear: I didn't even understand what happened. Something boiled inside me, I didn't even know what I said or what I did out of anger. Unfortunately, because we don't know ourselves, we hurt each other and we hurt our hearts. The saddest thing is that this situation sometimes leads to irreparable, very big mistakes. All this happens due to the action of that same evil infection. We can write a lot of information and provide evidence about the negative impact of evil and evil on human life and hindering the progress of society. But more than that, how can you cut off this evil and wickedness? Should man and humanity take measures to avoid them? We would do more useful work if we sought answers to these questions. Although it is difficult to find a satisfactory answer to these questions, let's try. In our opinion, it is impossible to completely protect humanity from evil and evil, or to completely eliminate them. In the fight against these vices, success can be achieved partially and in certain areas. At the heart of this success is the struggle between a person's inner self and himself. That is, each person must manifest his Self in the struggle between good and evil or good and evil in his heart. I think this feeling reminds us of our identity in the soul of each of us. I always live in our hearts between good and evil or good and evil. Sometimes he shows his growth under the influence of it, sometimes he shows himself under the influence of it. As we discussed above, it is also affected by unexplained horrors. Moreover, this process is sometimes accomplished by the mind, sometimes by emotions. In order for a person to find the Self in his heart and tear him out of the womb of evil, he needs will, fortitude and patience. Indeed, "if a person does not have a will, he does not have his own Self. However, the stronger the strong will becomes, the more a person is aware of his identity." Thus, a person who is aware of his identity through the power of will, as he frees himself from the influence of evil, comes to know and understand his Self. Knowing himself means that a person directs himself towards goodness and goodness. How long this process will last depends on the will, determination and endurance of this person. If there is will, the human self will continue to function as good. If he just relaxes, if he can't stand it, good will give way to evil and everything will start all over again. "As long as life is a high degree of danger," this process is doomed to repeat itself forever. That is, no one guaranteed that the path of life would be smooth.

If we metaphorically compare the life path of each person with dough, then it would be correct to say that his leaven consists of a mixture of good and evil. So, good and evil are in human nature. However, we do not want to conclude this opinion that when babies are born, they can do not only good, but also evil. We only want to say that every child born into this world, as he grows as a human being, has a tendency to do both good and evil. Over time, the environment in the society in which he lives influences the formation of these tendencies in a person from one side or another.

REFERENCES

1. Salimov B.L. Expression of Dialectic Categories in the Individual's Social Life // openaccessjournals. eu. International Journal of InnovativeAnalyses and Emerging Technology. Volume: 1, Issue 4, 2021. -P.16-18.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
3. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Prospects of Development of Communication and Transport System in Uzbekistan. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 2, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
4. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. Globe Edit.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
8. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehridin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.
10. Baxriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

MUHANDISLIKNING AKSIOLOGIK QIYOFASI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Erejepbaev Inamjan Aydarovich. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Muhandislik kasbiy imidjining vujudga kelishi jamiyatdagi mavjud sohalarga ham aloqadordir. Mazkur aloqadorlik, “shaxs – texnika – tabiat” konsepsiyasi asosida shakllantiriladi. Texnik ta’limni shakllantirishga qaratilgan zamonaviy muhandisning aksiologik qiyofasi o‘z tarkibiga qadriyatlar doirasini sezilarli darajada kengaytiradigan intellektual, axloqiy, kasbiy, ekzistensial xususiyatlarini qamrab olgan.

Kalit so‘zlar: muhandis, ta’lim, qadriyat, mutaxassis, shaxs – texnika – tabiat.

Muhandislik kasbiy imidjining vujudga kelishi jamiyatdagi mavjud sohalarga ham aloqadordir. Mazkur aloqadorlik, “shaxs – texnika – tabiat” konsepsiyasi asosida shakllantiriladi. Texnik ta’limni shakllantirishga qaratilgan zamonaviy muhandisning aksiologik qiyofasi o‘z tarkibiga qadriyatlar doirasini sezilarli darajada kengaytiradigan intellektual, axloqiy, kasbiy, ekzistensial xususiyatlarini qamrab olgan. Ushbu jihatlar muhandisning yaxlit shaxs va yetuk mutaxassis sifatida kamol topishiga xizmat qiladi.

Shunday qilib, shaxsning aksiologik modelida taqdim etilgan potentsial muhandisning ko‘p qirrali va ijtimoiy samarali qiyofasi quyidagi qadriyatlarni o‘zida mujassam etishi zarur: vatanparvarlik, jamoaviylik, mehnat, insonparvarlik, tabiatga oqilona munosabat, sog‘lik, o‘zini o‘zi qadrlaydigan inson shaxsiyati bilan, qiziqish va ijodiy intilish, aql-zakovat, keng dunyoqarash, ijodiy faollik, axborot savodxonligi va madaniyati, ekologik oqibatlari uchun ong, kasbiy va ijtimoiy javobgarlik, texnik vositalardan foydalanish, ma’naviy va axloqiy immunitetini yangilash, faollashtirish va boshqalar.

Muhandisning o‘z-o‘zini anglashini maqsadlari va qadriyatlari haqida o‘ylash, ta’lim tizimi ma’sullari uchun allaqachon muhim hayotiy masalaga aylanib ulgurgan. Texnik universitet talabalari va doktorantlarining zimmalaridagi ma’suliyat ayniqsa, boshqalarnikiga qaraganda ko‘proqdir. Muhandislik ta’limining aksiologik asosi sifatida muhandisning intellektual, texnik va axborot savodxonligi, ijodkorlik, ekologik madaniyatga oid bilimlarining ham o‘z o‘rni bor. Muhandisning kasbiy va ijtimoiy mas’uliyati, uning ma’naviy axloqiy fazilatlaridan kuch oladi. Muhandislik ta’limining aksiologik xususiyatlari shundan iboratki, o‘quv jarayonida bo‘lajak muhandisning shaxsiy tanlovini tuzatish mumkin. Bugungi kelajakka oid noaniqlik sharoitida ushbu tadbirning gumanistik qadriyat sifatidagi tomoni ayniqsa muhimdir.

Ijtimoiy va texnik fanlarni o‘qitish jarayonida fanlararo darajadagi muhandislik ta’limini takomillashtirish bo‘yicha biz tomonimizdan yuqorida bildirilgan aksiologik takliflarni va metodikani izchil qo‘llash talabalarda muhandislik ongini shakllantirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv ta’lim va kasbga, intellekt va ijodiy faoliyatni rivojlantirish hamda takomillashtirishga, ularga nisbatan qadrlil munosabatda bo‘lishga o‘rgatadi.

Bugungi dunyoning texnokratik rivojlanish modeliga o‘tish sharoitida mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish yo‘lidagi texnik taraqqiyotida insoniyatning “omon qolishi”, ko‘p jihatdan muhandislarga bog‘liq bo‘lib qolmoqda. Ijtimoiy-iqtisodiy sohada asosiy shaxsga aylangan muhandislar ilm – fanga ustuvor ahamiyat bergan holda aqlli texnologiyalarni yaratishmoqda. Ushbu aqlli texnologiyalarning hozirgi muammoli vaziyatlarni aniqlashda, hal etishda va kelgusi rivojlanishda samarali yo‘nalishlarni ishlab chiqishda ahamiyati katta

bo'lmoqda. Muhandislarning jamiyatda belgilangan yuksak maqsadlarni amalga oshirishdagi hissalari beqiyosdir. Shu fikrlardan kelib chiqqan holda mamlakatimiz taraqqiyotining hozirgi bosqichida muhandislik ta'limining strategiyasi sifatida quyidagilarni belgilash mumkin:

- ✓ Muhandislik faoliyati intellektual elitaga aylanadi.
- ✓ Muhandislik ta'limi ilmiy-texnikaviy taraqqiyotning asosini tashkil etadi.
- ✓ Muhandislik davlat tuzilmalarining uzluksiz faoliyatini belgilaydi.
- ✓ Muhandislik faoliyati eng yuqori darajadagi ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal etish imkoniyatlarini beradi.

✓ Muhandislik faoliyati tabiiy resurslar salohiyatidan hozirgi va kelajak avlodlar uchun unumli foydalanishni ta'minlaydi.

Muhandislik ta'limining strategiyasi rivojlanishi quyidagilarga asoslanishi kerak:

1) mamlakatda ilmiy-texnikaviy va ijtimoiy-iqtisodiy sohalaridagi tub islohotchilik o'zgarishlarini tahlil qilish;

2) aralash iqtisodiyotni shakllantirish jarayonlarini o'rganish, mamlakatlar, mintaqaviy iqtisodiyotlarning rivojlanish yo'nalishlarining mavjudligi;

3) muhandislik maqsadlari va qadriyatlarining tizimli ko'rinishi kelajak faoliyati ekanligi;

4) yuzaga kelayotgan professional falsafani hisobga oladigan ta'lim;

5) muhandislik mehnat bozorining holati va dinamikasini o'rganish va mintaqaviy intellektual mahsulotlar, mintaqalararo, milliy, xalqaro darajada mazmunli, tarkibiy o'zgarishlar prognozini ishlab chiqish, mamlakat fan va madaniyati, ta'limga bo'lgan aholi ehtiyojlarini o'rganish.

Biroq, muhandislik faoliyatining tabiat va jamiyatga ta'sirining ikkinchi tomoni bor. Barcha muhandislar bilishlari kerakki, bugungi kunda insoniyat e'tibor qaratmaydigan vaziyat bu texnik innovatsiyalarning salbiy oqibatlarini va ularning global muammolarga olib kelishi mumkin halokatli natijalaridir. Tarixiy tajriba shuni ko'rsatadiki, muhandislar tomonidan qilingan ko'plab ixtirolar, o'zgarishlar kutilmagan salbiy, yon ta'sirlarga olib kelgan. Masalan, ichki yonish dvigatellari havoning ifloslanishiga olib keldi, sanoat va texnika rivoji oqibatida son-sanoqsiz maishiy chiqindilar atrof muhitni zararlantirishiga olib kelmoqda, yadro texnologiyasidan foydalanish esa ba'zi atom stansiyalarida portlashlarga sabab bo'ldi va hokazo.

Fikrimizni falsafiy qonunlarga asoslangan holda davom ettiradigan bo'lsak, insoniyat va sanoat – qarama-qarshiliklar birligi va kurashi qonuni asosida bir-biriga dialektik bog'liqlikda rivojlanadi. Bu dialektik bog'liqlik bir tomondan insoniyatga foydali bo'lsa, boshqa tomondan esa zararlidir. Bizning nuqtai nazarimizga ko'ra, sanoat va fan-texnika taraqqiyotining hozirgi ko'rinishdagi taraqqiyoti nomaqbul. Yoki boshqacha qilib aytadigan bo'lsak. Sanoat va fan-texnika taraqqiyoti qonunlarini tabiat va biosferaning mavjudlik va rivojlanish qonunlariga zid keladigan jihatlarini qayta ko'rib chiqish lozim. Negaki, tabiatni biz yaratmaganmiz, u va uning mavjudlik va rivojlanish qonunlari bizdan oldin, bizga bog'liq bo'lmagan holda vujudga kelgan. Demak, tabiatning mavjudlik va rivojlanish qonunlarini o'zgartira olmaymiz. Ammo, sanoat va fan-texnika, insoniyat aql-tafakkurining, uning aqliy va jismoniy faoliyatining mahsulidir. Shunday ekan, sanoat va fan-texnika taraqqiyoti qonunlarini o'zgartirish, uni insoniyatga maqbul tomonga yo'naltirish mumkin. Sanoat, fan-texnikaning hozirgi ko'rinishdagi taraqqiyotining ba'zi bir jihatlarini tabiat, biosfera va insoniyat kelajagi uchun nomaqbuldir. Muhandislarning oldida qisqa fursatlarda hal etilishi shart bo'lgan vazifa – sanoat va texnika taraqqiyoti qonunlarini tabiat va biosfera qonunlariga moslashtirish va uyg'unlashtirishdan

iboratdir. Muhandislar sanoat va texnika taraqqiyotini shunday yo'llarini kashf etishi kerakki, bu yo'llar insoniyatni zavoli uchun emas, aksincha istiqboli uchun xizmat qilishi zarur¹.

Yuqoridagi vazifalarni hal etish texnikani insonparvarlashtirish masalalari bilan bevosita bog'liqdir. Chunki, insonparvarlashtirish jarayoni texnik ta'limni ma'naviy mazmun bilan to'ldiradi. Ma'naviyat - bu insonning o'zini o'zi anglash istagini aks ettiruvchi, insonparvarlik dunyoqarashining muhim xususiyati bo'lgan qadriyat ongining eng yuqori darajasidir.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакидир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. *Globe Edit*.
4. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.

---

¹ Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори (DSc) диссертацияси. Тошкент– 2022. 82-bet.

9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).
13. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference " Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.
14. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3 (3), 1001-1007.

“NANOTEKNOLOGIYA” TUSHUNCHASINING FALSAFIY MOHIYATI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Hakimov Hojimurod Shuhrat o‘g‘li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Keyingi o‘n yillikda jahon jamoatchiligi lug‘at boyligiga «nano» so‘zi kirib keldi. Xo‘sh, «nano» nima? Qisqa qilib aytganda, nano milliarddan bir qismdir. Nano (yunoncha «nanos» so‘zidan olingan va mitti ma’nosini bildiradi) fizikaning o‘lchov birliklaridan bo‘lib, milliarddan birni ifodalaydi. Masalan, 1 nanometr metning milliarddan bir ulushi. Inson soch tolasi o‘rtacha 100000 nanometrغا teng. Atomlar va ular orasidagi masofa ham nanometrlarda o‘lchanadi .

Kalit so‘zlar: nano, nanotexnologiya, nanoborliq, nanometr, ixchamlashuv.

Nanotexnologiya, atomlar va molekular bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan barcha texnik jarayonlarni birlashtiradi. Shuning uchun ham yangi konstruktiv materiallar, yarimo‘tkazgichli qurilmalar, ma’lumotlarni yozib oluvchi qurilmalar va qimmatli farmatsevtika preparatlarini olishda juda istiqbollidir. Nanotexnologiyaning ajoyib istiqbollari bizga kelajakka qarash imkonini beradi va hozirdanoq eng qulay hayot uchun poydevor yaratmoqda. Ehtimol, aynan nanozarralar inson va tabiat uyg‘unligiga olib keladi. Nanotexnologiyaning o‘ziga xosligi shundaki, uni qo‘llash doirasi nihoyatda xilma-xildir. Kichik zarrachalar antibiotiklarni kuchliroq qilishi, nanoqog‘oz yoki sun‘iy teri kabi yangi materiallar, oziq-ovqat mahsulotlarini yaxshiroq saqlash uchun idishlar va shaffof elektron displeylarni yaratishi mumkin. Bularning barchasi hayotning sifat jihatidan yangi darajasiga erishishga yordam beradi. Nanotexnologiya bir qator sohalarga chinakam innovatsion mahsulotlarni yaratish imkonini beradi. Kosmetologiyada bu nanokosmetika bo‘lib, foydali moddalar bilan nanozarrachalarni teriga o‘tkazish orqali terining yoshligi va elastikligini tiklaydi. Ekologiya va kosmik tadqiqotlarga kelsak, bu yerda nanorobotlarning yaratilishi bashorat qilinadi. Ba’zilar atrof-muhitning ifloslanishiga qarshi kurashadi, ishlab chiqarishni butunlay chiqindisiz qilishga yordam beradi, boshqalari esa kosmosni o‘rganadi, bu esa arzonroq va xavfsizroq usulga aylanadi.

Nanotexnologiya 21-asr boshidagi asosiy, yangi, uchinchi, ilmiy-texnikaviy inqilob ramzidir. Bu eng yuqori texnologiyalar bo‘lib, ularni rivojlantirish uchun bugungi kunda yyetakchi iqtisodiy kuchlar milliardlab dollar sarflamoqda. Olimlarning prognozlariga ko‘ra, nanotexnologiyalar 20-asrdagi axborotni manipulyatsiya qilishda kompyuterlar yasagan materiyani manipulyatsiya qilganliklari kabi 21-asrda ham xuddi shunday inqilobni amalga oshiradi. Ularning rivojlanishi yangi materiallarni o‘zlashtirish, aloqani takomillashtirish, biotexnologiya, mikroelektronika, energetika, sog‘liqni saqlash va qurol-yarog‘ni rivojlantirish uchun katta istiqbollarni ochadi. Mutaxassislar eng ko‘p ilmiy yutuqlar qatorida kompyuter samaradorligining sezilarli darajada oshishini, yangi tiklangan to‘qimalardan foydalangan holda inson organlarining tiklanishini, to‘g‘ridan-to‘g‘ri berilgan atomlar va molekularlardan yaratilgan yangi materiallarni olishni, shuningdek, kimyo va fizikadagi yangi kashfiyotlarni qayd etishadi. Nanofan fizika, kimyo, biologiya, metallshunoslik, elektron va kompyuter texnikasining tutash yerida vujudga kelgan fanlararo tadqiqotlarning o‘ziga xosligi nanoo‘lchamdagi ob‘ektlar ega bo‘lgan umumiy qonuniyatlar va o‘zaro bog‘liqliklar haqida tasavvur beradi.

XX asrda paydo bo'lgan yangi axborot texnologiyalari yoki kompyuterlar jamiyat sohalaridagi xizmat qilish usulini tubdan o'zgartirdi. Uning yordamida bank faoliyati, iqtisodiyot, havo kemalari boshqarilmoqda, katta hajmli ma'lumotlarni yaratish, to'plash, saqlash, qayta ishlash va uzatish bilan bog'liq axborot texnologiyalari ishlatilmaydigan biror-bir faoliyat sohasi qolmadi. Biroq endi uydagi kompyuterning o'zi yetarli bo'lmay qoldi. Biz istagan joyimizda, xoh u aeroport bo'lsin yoki qahvaxona va yoxud universitet bo'lsin, undan foydalanishni istaymiz. Shunga muvofiq kompyuterning "miya"si bo'lmish prosessorlar hajm jihatidan kichrayib bormoqda.

Sohadagi bunday ixchamlashuv "nanotexnologiya" deb yuritiladi. Bu hozirgi paytda eng zamonaviy texnologiya sanalib, bundan maqsad hamma narsani ixchamlashtirish, mittilashtirishdir. Masalan, kelgusida barcha operatsiyalarni amalga oshiradigan kompyuterlar qo'l soati hajmida bo'ladi. Buning natijasida hozirda barcha sohalarda qo'llanilayotgan asbob-uskunalar ketayotgan materiallar tejab qolinadi, nanotexnologiyalar asosida yaratilgan buyumlar ixchamlashib, ularning samaradorligi oshadi va tabiiyki, bundan iqtisodiyot katta foyda ko'radi.

Keyingi o'n yillikda jahon jamoatchiligi lug'at boyligiga «nano» so'zi kirib keldi. Xo'sh, «nano» nima? Qisqa qilib aytganda, nano milliarddan bir qismdir. Nano (yunoncha «nanos» so'zidan olingan va mitti ma'nosini bildiradi) fizikaning o'lchov birliklaridan bo'lib, milliarddan birni ifodalaydi. Masalan, 1 nanometr metrning milliarddan bir ulushi. Inson soch tolasi o'rtacha 100000 nanometr ga teng. Atomlar va ular orasidagi masofa ham nanometrlarda o'lchanadi .

"Nanotexnologiya" tushunchasining umume'tirof etilgan yaxlit mazmuni bo'lmasada, maxsus maqsadlarga erishish imkonini beradigan zarrachalarni yaratish orqali fizik va kimyoviy xossalari tubdan farq qiladigan yangi yordamchi vositalar, materiallar yaratish, uzunligi 1 dan 100 nanometrgacha bo'lgan zarrachalar hamda molekullardan iborat strukturalar tushuniladi. Bu moddalarni boshqarishdan atomlarni boshqarishga o'tishni anglatadi. Nanotexnologiya molekulyar texnologiya asosida vujudga kelgan bo'lib, u robotlar va ularning qurilmalarini yaratishga yo'naltirilgan, atomlarning hosilaviy ketma-ketligidan iborat bo'lgan, molekulyar strukturasi oldindan belgilangan moddalar majmuasini tashkil etadi. Mazkur yangi texnologiya sharofati bilan hozirgi paytda o'lchami atom va molekullar o'lchamiga to'g'ri keladigan sxemalarni tayyorlashda, alohida atom hamda molekullarni boshqarish, ulardan maxsus mikroob'ektlarni yig'ishda keng foydalanilayapti.

Nanotexnologiyalar dunyosi inson ko'zi uchun o'ta kichik bo'lishiga qaramay, uning ehtimoliy ta'siri kattadir. Nanotexnologiya moddadan atom darajasida foydalanishni ko'zda tutadi. Hozirda tadqiqotchilar mazkur texnologiyadan yaxshiroq tibbiy muolaja, kuchliroq kompyuterlar yaratish, vazni yengil, biroq pishiq materiallarni tayyorlash yo'llarini aniqlash ustida ish olib bormoqdalar. Ilm-fan va innovatsion taraqqiyotning muhim ko'rinishi bo'lgan nanotexnologiyalar hayotimizga chuqur kirib kelmoqda. Mutaxassislarining ta'kidlashicha, yaqin yillar ichida zamonaviy fanning ko'pgina bo'limlari "nano" qo'shimchasi bilan aytiladigan bo'ladi.

Bugungi kunda hayotimizga tezlik bilan kirib kelayotgan nanotexnologiya tushunchasi jamiyatimiz taraqqiyotini yanada jadallashtirish, turmushimiz farovonligini oshirish, hayotimizda o'z yechimini kutayotgan ekologik, ijtimoiy va boshqa muammolarni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chunki ilm-fanning bunday kashfiyotlari noyob xususiyatlarga ega yangi

metamateriallar va ekstremal sharoitlarga chidamli nanomateriallar olish va ularni tatbiq etishga xizmat qiladi. Shu bois jahonda nanotexnologik tadqiqotlar ko‘lamini kengaytirish va bu boradagi innovatsion texnologiyalardan hayotda keng foydalanishga e‘tibor tobora kuchaymoqda.

“Nanotexnologiya” atamasi esa ular bilan ishlash boshlanganidan ancha keyin, 1974 yilda yaponiyalik Norio Taniguchi tomonidan muomalaga kiritilgan. Nanotexnologiya nanometrlar bilan o‘lchanadi. Har bir nanometr (nm.) bir metrning milliarddan bir qismiga teng o‘lchamdir. Oddiyroq aytganda, bu taxminan stol tennisi koptokchasi bilan butun yer shari nisbatiga to‘g‘ri keladi. Misol uchun, bir varaq qog‘ozning qalinligi 100,000 nanometrga teng. Uglrodli nanotrubkalar esa inson sochi tolasidan 10 ming baravar ingichkadir. O‘zbekistonlik olimlarning aytishicha, nanotexnologiyada kichik moddalarni bo‘yiga va eniga cho‘zgan va pishiqligini saqlab qolgan holda, hajmini o‘zgartirish mumkin. Nanotexnologlar, asosan, 0,1 dan 100 nm.gacha hajmda bo‘lgan jismlar bilan ish olib boradilar.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажигидир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). *Transport falsafasi*. Globe Edit.
4. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

13. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference " Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

14. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

ESTETIKANING FALSAFIY FAN SIFATIDAGI AHAMIYATI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Saidmahmudov Abdulaziz Murodjon o'g'li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Estetika - falsafiy fanlardan biri. Falsafa esa fanlarning podshosidir. Tafakkurni falsafaning predmeti deb atash maqsadga muvofiq. Estetika esa falsafiy fan sifatida barcha san'atshunoslik fanlari erishgan yutuqlardan umumiy xulosalar chiqarib, shu xulosalar asosida insonni go'zallik orqali haqiqatga yetishtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: estetika, go'zallik, ulug'vorlik, fojaviylik, kulgililik, xunuklik.

“Estetika” atamasini birinchi bo'lib buyuk nemis faylasufi Aleksandr Gotlib Baumgarten (1714—1762) ilmiy muomalaga kiritgan. Bunda u boshqa bir ulug' nemis faylasufi Gotfrid Vilgelm Leybnis (1646—1716) ta'limotidan kelib chiqqan holda munosabat bildirgan edi. Leybnis inson ma'naviy olamini uch sohaga; aql-idrok, iroda-ixtiyor, his-tuyg'uga bo'ladi va ularning har birini alohida falsafiy jihatdan o'rganish lozimligini ta'kidlaydi. Baumgartengacha aql-idrokni o'rganadigan fan - mantiq, iroda-ixtiyorni o'rganuvchi fan esa - axloqshunoslik (etika)ning falsafada ko'pdan buyon o'z o'rni bor edi. Biroq his-tuyg'uni o'rganadigan fan falsafiy maqomda o'z nomiga ega emasdi. Baumgartenning bu boradagi xizmati shundaki, u “his qilish”, “sezish”, “his etiladigan” singari ma'nolarni anglatuvchi yunoncha aisthetikos - “oyestetikos” so'zidan “estetika” (nemischa “estetik” - “eshtetik”) iborasini olib, ana shu bo'shliqni to'ldirdi. Baumgarten estetikani hissiy idrok etish nazariyasi sifatida olib qaradi. Lekin, ko'p o'tmay, u goh “go'zallik falsafasi”, goh “san'at falsafasi” sifatida talqin etila boshlandi. Estetika fanining eng buyuk nazariyotchilaridan biri Georg Vilgelm Fridrix Gegel (1770— 1831) esa o'z ma'ruzalarining kirish qismida yozadi: “Estetika” degan nom muvaffaqiyatsiz chiqqani va yuzaki ekani sababli boshqa atama qo'llashga urinishlar bo'ldi. So'zning o'z-o'zicha bizni qiziqtirmasligini nazarda tutib, biz “estetika” nomini saqlab qolishga tayyormiz, buning ustiga, u odatiy nutqqa singishib ketgan. Shunga qaramay, bizning fanimiz mazmuniga javob beradigan ibora, bu - “san'at falsafasi” yoki yana ham aniqroq qilib aytganda, “badiiy ijod falsafasi”dir.

Gegelnig “estetika” atamasidan ko'ngli tolmaganligiga jiddiy sabablar bor. Bulardan biri - yuqorida uning o'zi aytib o'tgan fikrlari bo'lsa, ikkinchisi ~ mazkur so'zning barcha his-tuyg'ularga taalluqliligi. Vaholanki, bu fan faqat nafosatli his-tuyg'ular va ularning ziddini nazarda tutadi. Ayniqsa, mana shu ikkinchi sababga ko'ra, “estetika” atamasining talabga javob berishi shubhali. Buning ustiga allaqachon mazkur fan tadqiqot doirasi san'at hududidan chiqib, inson hayotining deyarli barcha sohalariga yoyilib ketgan. Shu bois “estetika” atamasi ham ilmiy muomalaga kiritilgan. Zero, mazkur atamaga asos bo'lgan “nafis”, “nafislik”, “nafosat” so'zlari o'z qamrovi bilan fan talablariga to'la javob bera oladi. “Nafis” so'zi “o'zbek tilining izohli lug'ati”da – go'zal, nozik, latif, yoqimli, badiiy jihatdan juda yuksak ma'nolarda izohlanadi. Shu sababli Gegelning izidan borib, “estetika” atamasini saqlab qolgan holda endilikda “estetika” iborasidan foydalanish maqsadga muvofiq, deb o'ylaymiz. Endi “Estetika” fanining mohiyatini anglatadigan “san'at falsafasi” va “go'zallik falsafasi” iboralariga to'xtalamiz. Estetika tarixida birinchi ibora tarafdorlari ko'pchilikni tashkil etadi. Lekin, yuqorida aytib o'tganimizdek, san'at bu fanning yagona tadqiqot obyekti emas. Hozirgi paytda texnika estetikasi va uning amaliyotdagi sohasi dizayn, atrof-muhitni go'zallashtirish, tabiatdagi nafosat borasidagi muammolar bilan ham

shu fanimiz shug'ullanadi. Demak, uning qamrovini san'atning o'zi bilangina chegaralab qo'yishga haqqimiz yo'q. Zero, bugungi kunda inson o'zini o'rab turgan barcha narsa-hodisalarning go'zal bo'lishini, har qadamda nafosatni his etishni istaydi: biz taqib yurgan soat, biz kiygan kiyim, biz haydayotgan mashina, biz uchadigan samolyot, biz yashayotgan uy, biz mehnat qiladigan ishxona, biz yurgizayotgan dastgoh, biz yozayotgan qalam, biz dam oladigan tomoshabog'lar - hammasidan nafis bir ruh ufurib turishi lozim. Yuqorida aytilganlardan kelib chiqsak, "Go'zallik falsafasi" degan ibora bu fan mohiyatiga ko'proq mos keladi. Negaki, u faqat san'atdagi go'zallikni emas, balki insondagi, jamiyat va tabiatdagi go'zallikni ham o'rganadi. Shuningdek, go'zallikdan boshqa ulug'vorlik, fojaviylik, kulgililik, mo'jizaviylik, hayolilik, uyg'unlik, noziklik singari ko'pdan ko'p tushunchalar mavjudki, ularni tadqiq etish ham estetika fanining zimmasida. Lekin, bu o'rinda, shuni unutmaslik kerakki, mazkur tushunchalarning har birida go'zallik bir tomondan unsur (element) sifatida ishtirok etsa, ikkinchi tomondan, ularning o'zi go'zallikka nisbatan unsur vazifasini o'taydi. Ana shu xususiyatlarning voqelikda namoyon bo'lishini biz nafosat deb ataymiz.

Estetika - falsafiy fanlardan biri. Falsafa esa fanlarning podshosidir. Darhaqiqat, u fanlar podshosi sifatida barcha tabiiy va ijtimoiy ilmlar erishgan yutuqlarni o'z qamroviga olib, ulardan umumiy xulosalar chiqarib, shular asosida insoniyatni haqiqat tomon yetaklaydi. Shu bois tafakkurni falsafaning predmeti deb atash maqsadga muvofiq. Estetika esa falsafiy fan sifatida barcha san'atshunoslik fanlari erishgan yutuqlardan umumiy xulosalar chiqarib, shu xulosalar asosida insonni go'zallik orqali haqiqatga yetishtirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, estetika ishlab chiqqan qonun-qoidalar barcha san'atshunoslik fanlari uchun umumiylik xususiyatiga ega.

Har bir fanning muayyan tadqiqot obyekti bo'lib, bu obyekt tabiat, jamiyat va tafakkur haqida yangi bilimlar hosil qilishga qonun va kategoriyalar asosida olamni yangidan idrok etishga qaratilgan bo'ladi. Estetika ham falsafiy fan sifatida o'zining qonun va kategoriyalariga ega. Estetika kategoriyalari (go'zallik, xunuklik, ulug'vorlik, tubanlik, fojaviylik, kulgililik va h.k.) inson va tabiat, inson va jamiyat, inson va ijtimoiy borliq bilan doimo hamkorlikda vujudga keladi. Estetika kategoriyalarining yaxlit tizimini ishlab chiqish muammosi ko'p yillardan buyon olimlar e'tiborini jalb etib kelmoqda. Bu borada go'zallik, ulug'vorlik, fojaviylik, kulgililik, xunuklik kabi an'anaviy ko'rinish ko'pgina adabiyotlarda o'z aksini topgan.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажигидир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. *Globe Edit*.
4. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

6. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
13. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.
14. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

TEXNIKA ESTETIKASINING XUSUSIYATLARI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Toshev Asadbek Nuriddinovich. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Texnika estetikasi turli omillarni ko'p tahlil qilish natijasidir. Dunyoning go'zallik qonunlariga muvofiq sanoat usullari bilan rivojlanishi, estetik va foydali fazilatlarni o'zida mujassam etgan turli ob'ektlarni loyihalaydi. Buning asosida esa insoniyatning hayoti uchun eng maqbul sharoitlar yaratiladi.

Kalit so'zlar: estetika, go'zallik, ulug'vorlik, fojaviylik, kulgililik, xunuklik.

Texnika estetikasi turli omillarni ko'p tahlil qilish natijasidir. Dunyoning go'zallik qonunlariga muvofiq sanoat usullari bilan rivojlanishi, estetik va foydali fazilatlarni o'zida mujassam etgan turli ob'ektlarni loyihalaydi. Buning asosida esa insoniyatning hayoti uchun eng maqbul sharoitlar yaratiladi. Deyarli har bir kishida foydalilik va go'zallikni hisobga olgan holda o'zini go'zal narsalar bilan o'rab olish zarurati bor. Shuning uchun texnik estetika me'morchilik she'riyati deb ham ataladi. Bu yerda dunyo makonini idrok etish, tahlil qilish, aloqalar va kuzatishlar orqali bilishning moddiy-taxlil tajribasi ustunlik qiladi. Bu texnik estetikada to'g'ri vazifalar va munosabatlarni belgilashda asosiy katalizator hisoblanadi. Texnik estetikaning asosida badiiy qurilish va dizayn tamoyillari va usullari yotadi. Shuningdek, dizaynerlar o'zlarining ijodiy g'oyalari amalga oshirishda duch keladigan qiyinchiliklarni hisobga oladi. Texnik estetikaning ta'rifi dizaynda, go'zal narsa va ob'ektlarning ko'rinishida, ularning amaliyligi va estetikasiga sig'inishda, ergonomika va minimalizmida namoyon bo'ladi, bu qurilish va dizayn nazariyasi hisoblanadi. Texnik estetika g'oyalari 19-asrning 1-yarmida, hatto dizayn paydo bo'lishidan oldin paydo bo'lgan. Estetik jihatdan qimmatli ishlab chiqarish mahsulotlari tushunchasi 1857 yilda ingliz rassomi va san'at nazariyotchisi Jon Ruskin tomonidan kiritilgan bo'lib, u kundalik narsalar san'atini, san'at ierarxiyasining asosiy qismi deb hisoblagan. U tabiatga sig'inish tamoyiliga amal qilgan va uyg'onish davri san'atini tadqiq qilgan. Yana bir nemis san'ati nazariyotchisi va me'mori Gotfrid Semper material va ishlab chiqarish texnologiyasi nuqtai nazaridan texnik estetika asoslarini funktsionallik va amaliylik hamda jamiyat mafkurasi nuqtai nazaridan belgilab berdi. Nemis olimi Frans Relo san'at va texnika o'rtasida hamkorlik qilish zarurligini ta'kidlab, mashinasozlik sohasiga arxitektura uslublarini izchil joriy etish haqida gapirdi. Belgiyalik rassom va me'mor Anri Van de Velde texnik va badiiy jihatlarni mahsulotning ajralmas funktsional maqsadi bilan birlashtirish zarurligini ta'kidladi. Werkbund ishlab chiqarish birlashmasi asoschisi Hermann Muthesius dizaynning ijtimoiy va estetik jihatini ta'kidladi. Uning hamkorlari qurilish va badiiy hunarmandchilikni yangilangan va zamonaviy shaklda qayta tashkil etishni o'z oldilariga maqsad qilib qo'yishdi. Ta'sischilar yuqori sifatli dizayn va amaliy mahsulotlarni bir vaqtning o'zida faqat sanoat ishlab chiqarishi orqali amalga oshirish mumkinligini ta'kidladilar. Nemis me'mori Valter Gropius o'ziga xoslikka ma'lum bir joziba berish uchun mahsulot dizaynida texnik estetika zarurligi haqida gapirdi. Texnika va san'at sohasida go'zallik, funktsionallik va amaliylikning uyg'unligi g'oyasi Rossiyada tug'ilgan. 20-asr boshida san'at va texnikaning birligi, ishlab chiqarish korxonasi go'zalligi, sanoat mahsulotlaridagi bezaklarni rad etish, ulardagi foydalilik, funktsiya va go'zallikning organik birikmasi g'oyalari mavjud bo'lgan. Texnik estetika dizaynning nazariy asosidir, u ishlab chiquvchilarning sa'y-harakatlarini texnikani insonparvarlashtirish va uni insoniylashtirishga yo'naltiradi. Uning asosiy maqsadi insonga g'amxo'rlik qilishdir, chunki u mahsulot, mashina va

asbob-uskunalarining tashqi ko‘rinishini yaxshilash, qulaylik va maqbul mehnat sharoitlarini ta‘minlash va hokazolarda namoyon bo‘ladi. Badiiy dizaynga nisbatan texnik estetikaning talablari shakllanishda va kompozitsiyada o‘z ifodasini topadi. Texnik estetika, albatta, hozirgi bosqichda tushunarli, agar kerak bo‘lsa, uni ishlab chiqish, joriy etish yoki rag‘batlantirish kerak. Chunki uning rivojlanish darajasi sanoat dizayni va arxitektura sohasidagi raqobatbardoshlikka bevosita ta‘sir qiladi. Sanoatning deyarli barcha darajalarini qamrab oladi. Shu bilan birga, hamma narsada uyg‘unlik, birlik va tartib bo‘lishi kerak. Texnik estetika estetikaning bir bo‘limi bo‘lib, texnika va estetik ijod qonunlari haqidagi fan: dizayn va “inson ob‘ekti - atrof-muhit” tizimidagi munosabatlarning uyg‘unlashuvi sifatida namoyon bo‘ladi. Texnik estetikaning ilmiy sohasi – ijtimoiy-madaniy bilimlar asoslari, estetik ta‘limotlar tarixi, tizimlar nazariyasi, ergonomika, antropometriya, shakllanish nazariyasi, evristika (ijodiy fikrlash fani) va materialsunoslikdan iborat. Texnik estetika strukturani shakllantirish va dizaynerning ijodiy jarayonini tashkil etish, dizayn morfologiyasi, kombinatsion va kompozitsion qidiruv usullari, mavzu va fazoviy tizimlarni modellashtirish usullari, dizayn topshirig‘ini loyihalash va loyihani taqdim etish usullari kabi bo‘limlarni o‘z ichiga oladi.

Dizayner yaratilgan ob‘ektlarning shakllariga alohida e‘tibor beradi. Ob‘ektlarning tashqi ko‘rinishi va ularning tarkibiy qismlari o‘rtasidagi strukturaviy bog‘lanishlarni hisobga oladi. Bu ularga funktsional va kompozitsion birlikni beradi. Boshqacha qilib aytganda, dizayner mahsulot shaklida maqsadga muvofiqlik va konstruktiv to‘liqlikni beradi va bu shaklni estetik ahamiyatga ega bo‘lgan hissiy idrok qiladi. Uy-ro‘zg‘or buyumlarini loyihalashda dizayner go‘zallik va foydalilikni, shuningdek, muayyan mahsulot dizaynining oqilonaligini va ishlab chiqarish qobiliyatini hisobga oladi. Bunda iste‘molchiga mahsulot yoqsa, ya‘ni u ma‘lum talabga ega bo‘lsagina erishish mumkin. Shu munosabat bilan dizayner uy-ro‘zg‘or buyumlari orqali mijozlarning estetik didini shakllantiradi. Dizayn tamoyillari asosida yaratilgan shakllar foydalanish uchun qulay bo‘lishi va odamlarga estetik ta‘sir ko‘rsatishiga hissa qo‘shishi kerak.

Fan, texnika va san‘at sintezi tufayli moddiy va ob‘ektiv muhit madaniyati eng yuqori ilmiy-texnik, badiiy-estetik darajaga ko‘tariladi. Bu ijodiy ishda arxitektura va texnika sohasida ming yillar davomida shakllangan texnologik taraqqiyot, tabiatning rivojlanish qonuniyatlari va kompozitsion asoslardan maksimal darajada foydalanish zarur. Texnik estetika mahsulotning shakllanish va tarkibini o‘rganish, mahsulot sifatining texnik-iqtisodiy ko‘rsatkichlari uchun shart-sharoitlarni ishlab chiqish va hokazolarni o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, “texnik landshaft”ni shakllantirish, ya‘ni ob‘ektni o‘zgartirishga asoslangan maslahatlar beradi. Go‘zallik qonunlariga muvofiq texnik estetika ishlab chiquvchilarning harakatlarini, texnologiyani insonparvarlashtirishga qaratadi.

MUHANDISLIK FAOLIYATIDA TEXNIK IJODKORLIKNING O‘RNI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Xolboev Asliddin Azizbek o‘g‘li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Muhandislik-texnik faoliyatning nazariy darajasi texnik ijod jarayonida amalga oshiriladi. Texnik ijodkorlik - bu yangi texnik va texnologik ob‘ektni yaratish jarayoni. Tarixan texnik ijodkorlik ikki shaklda - ixtiro va kashfiyotda amalga oshiriladi.

Kalit so‘zlar: muhandislik, ijodkorlik, faoliyat, ixtiro, kashfiyot.

Muhandislik-texnik faoliyatning nazariy darajasi texnik ijod jarayonida amalga oshiriladi. Texnik ijodkorlik - bu yangi texnik va texnologik ob‘ektni yaratish jarayoni. Ushbu jarayon o‘zaro bog‘liq bo‘lgan quyidagi bosqichlar tizimini o‘z ichiga oladi:

1) yangi g‘oyani yaratish jarayonida inson (sub‘ektiv) omili amalga oshganda, aniq texnik va texnologik g‘oyani (muammoni) qo‘yish va uni hal qilish yo‘nalishini aniqlash;

2) g‘oya yanada aniqroq texnik va texnologik ifoda shakllariga ega bo‘lganda, tegishli ob‘ekt yoki taraqqiyotning operatsion modelini yaratish.

Tarixan texnik ijodkorlik ikki shaklda - ixtiro va kashfiyotda amalga oshiriladi.

Ixtiro - bu muayyan texnik va muhandislik sohasida yangi harakat tamoyillari va ularni amalga oshirish usullarini yaratish jarayonidir. Bunday holda, biz ilgari haqiqatda mavjud bo‘lmagan ob‘ektni yaratish (g‘ildirak, porox, ichki yonuv dvigateli va boshqalar ixtirosi) haqida tushunamiz, bu yerda g‘oyani amalga oshirish (“obyektivlashtirish”) amalga oshiriladi.

Ixtiro - yangi shoshilinch amalga oshiriladigan ehtiyojni qondirish yoki mavjud ob‘ektlarning har qanday ishlash mezonlari va boshqa ko‘rsatkichlarning yomonlashuvi yoki ozgina yomonlashuviz yaxshilashni ta‘minlaydigan yangi yechim hisoblanadi. Ixtirolar odatda texnik tizimlar (qurilmalar) hamda texnologiyalar (usullar), konstruktiv materiallar va moddalarni takomillashtirish yoki mahsulotlar, texnologiyalar, materiallar, moddalar, shtammlar, mikroorganizmlarni yaratish bilan bog‘liq. Ixtironing asosiy xususiyatlari muhim yangilik va foydalilikdir. Ixtironing yangi yechimini tan olish uchun belgilangan tartibda patentga talabnoma berilib, uning asosida ixtironing yangiligi va foydaliligi tasdiqlangach, patent yoki shunga o‘xshash boshqa hujjat beriladi.

Ixtiro fan va texnika taraqqiyoti jamiyat ehtiyojlaridan orqada qolganda paydo bo‘ladi, bu esa yangi maqsadlarni amalga oshirishi kerak. Ixtiro muayyan muhandislik ishlanmalaridan oldin sodir bo‘ladi.

Shu bilan birga, ixtirochi o‘z-o‘zini o‘qitishi mumkin (bug‘ mashinasi ixtirosi), yoki fan va texnika taraqqiyotidagi oldingi tajribani tahlil qilish asosida ixtiroga kelishi mumkin (telefon ixtirosi). Ixtiro - bu harakatlar tizimi: ba‘zi taxminlardan (idrok etishdan) eksperimental modelgacha (1765 yilda I. Polzunov birinchi bo‘lib bug‘ elektr stansiyasini qurgan, ammo J.Vatt universal bug‘ dvigatelining yaratuvchisi hisoblanadi. 1784 operatsion tizim yaratdi va mualliflik patentini oldi). Ko‘pincha ixtiro kashfiyot ortidan keladi (T. Edison turli texnik sohalarda 1000

dan ortiq ixtirolarni qoldirgan, ammo uning ixtirolari ilmiy va texnik sohadagi tegishli kashfiyotlardan keyin sodir bo‘lgan), shuning uchun ixtiro kashfiyotni amalga oshirish usulidir.

2) Kashfiyot - tabiatda haqiqatan ham mavjud bo‘lgan, lekin ilgari ma’lum bo‘lmagan (Amerikaning kashf etilishi, elementlarning davriyligi, foydali qazilma konlari va boshqalar) tabiiy narsalarni, hodisalarni, naqshlarni va hokazolarni aniqlashdir.

Kashfiyot tashqi shart-sharoitlarga emas, balki ixtirochining ichki ehtiyojlariga asoslanadi. Ixtiro va kashfiyotning ko‘tarilishi o‘rtasida aniq ajratuvchi chiziq yo‘q. Shuning uchun rentgen nurlarining ochilishi tegishli texnik jihozlarni (rentgen apparati) ixtiro qilishni talab qildi. Kashfiyot va ixtiro o‘rtasidagi munosabatlar ham tarixan o‘zgaradi. Agar ilmiy-texnikaviy bilimlar rivojlanishining dastlabki bosqichlarida kognitiv jarayon aniq kashfiyot va ixtiro ko‘rinishidagi empirik izlanishdan boshlangan bo‘lsa, kashfiyotning nazariy darajasi ustunlik qila boshlaydi. Agar dastlab texnik bilimlarning ortishi eksperimentator bilan bog‘liq bo‘lsa, bugungi kunda texnik bilimlar jarayoni olimning nazariy tadqiqotlari bilan bog‘liq bo‘lmoqda.

Texnik va muhandislik faoliyatining amaliy darajasi ikki shaklda amalga oshiriladi:

- 1) ham muhandislik tadqiqotlari, ham loyihalash;
- 2) dizayn sifatida.

1. Muhandislik tadqiqotlari va loyihalash doirasida ilmiy ishlanmalar va hisob-kitoblar muhandislik-iqtisodiy asoslashlar bilan amalga oshiriladi. Shuningdek, ob’ektni loyihalash jarayoni amalga oshiriladi, bunda muhandislik-texnik faoliyatning har bir turi tegishli tamoyillarga asoslanadi. Texnika fani yoki fanlar tizimi va murakkab texnik muammolar texnik tabiiy va ijtimoiy-madaniy fanlarning o‘zaro ta’sirini talab qiladi.

2. Dizayn – inson faoliyatining turli sohalarida amalga oshiriladigan muhandislik ishlarining bir turi bo‘lib, texnik tizimlarni loyihalashda, kiyim-kechaklarni modellashtirishda, muhandislik dizayn loyihalash jarayonining majburiy qismi bo‘lishi bilan bog‘liq jarayonlar hisoblanadi. Keyinchalik ishlab chiqarish jarayonida amalga oshiriladigan texnik tizimning loyahasini ishlab chiqishda turli xil dizayn variantlarini tahlil qilish va sintez qilish, ularni hisoblash, chizmalarni bajarish va boshqalarni o‘z ichiga oladi. Dizayn variantlarini ishlab chiqish odatda texnik ijodkorlik muammolarini shakllantirish va hal qilish bilan bog‘liq. Dizayn darajasida texnik g‘oyani amalga oshirish eksperimental loyihalash doirasida amalga oshiriladi. Bu texnik ijodkorlik muammolarini shakllantirish va hal qilish bilan bog‘liq. Loyihalash jarayonida texnik mahsulot yoki tizimning chizmasi yaratiladi, texnik tavsiflari hisoblab chiqiladi va o‘ziga xos amalga oshirish shartlari belgilanadi (material tabiati, ishlashi, ekologik tozaligi, iqtisodiy samaradorligi va boshqalar). Dizaynni ishlab chiqish natijasi – bu texnik mahsulot, tayyor dizayndir. Dizayn tegishli texnologik sharoitlarni ishlab chiqish bilan birlashtiriladi. Bunda muayyan modelni amalga oshirish usullari va texnik shartlari inobatga olinadi. Shuning uchun dizayn – dizayn mexanizmi ochib beradigan texnika bilan bog‘liq muayyan mahsulotni ishlab chiqarish jarayonini tashkil etishni taqozo etadi.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакдир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). *Transport falsafasi*. Globe Edit.
4. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).
13. Baxriddin Lutfullaevich Salimov. *NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT*. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.
14. Salimov Baxriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). *SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS*. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3 (3), 1001-1007.

MUHANDISLIK FAOLIYATIDA METODOLOGIYANING MUHIMLIGI

- 1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.
- 2.Abduxakimov Anvar Shamsiddin o'g'li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Taniqli olimlar va muhandislar, muhandislikning usullari va metodologiyaning muhimligini doimiy ravishda ta'kidlab kelishgan. Aynan tizim muhandisligi metodologiyasi, muhandislik faoliyati natijalarini to'liq miqyosda baholashga imkon beradi va bu salbiy oqibatlarining oldini olishga imkon beradi.

Kalit so'zlar: muhandis, metod, metodologiya, ta'lim, ijtimoiylik, zamonaviylik.

Taniqli olimlar va muhandislar, muhandislikning usullari va metodologiyaning muhimligini doimiy ravishda ta'kidlab kelishgan. Aynan tizim muhandisligi metodologiyasi, muhandislik faoliyati natijalarini to'liq miqyosda baholashga imkon beradi va bu salbiy oqibatlarining oldini olishga imkon beradi. Zamonaviy muhandis o'zgartirishi va yaxshilashi kerak bo'lgan ob'ektiv (texnik va texnologik) dunyo haqida yomon tasavvurga ega. Tizimli mavzu tafakkurining yetishmasligi va metodik tayyorgarlikning yomonligi bilan bog'liq. Muhandisga "yangi fikrlar" kerak, bu birinchi navbatda ob'ektiv va funktsional dunyoni yaxlit ko'rishdan iborat. I.Kant yozganidek, muhandis, "bilimlar ufqini" iloji boricha kengaytirish, kosmik chegaralargacha kengaytirish chaqirig'iga amal qilishi kerak².

Rus olimi N.Fedorov "dunyoga bir butun sifatida qarash", "uning ustidagi va atrofidagi hamma narsani o'rganish, uning ko'rinishini ko'rib chiqish yo'lini yaratish kerak, deb hisoblagan"³. Jamiyatga shunchaki bilimdon muhandis emas, balki tabiiy va ijtimoiylikni yaxlit hodisa sifatida qabul qiladigan, aqlli muhandis kerak. Texnosfera olamining chuqur qarama-qarshiliklarini ochib bergan bo'lsa, muhandis esa ularni axloq, vijdon, inson qadr-qimmatini toifalarida hal qilishi kerak. Darhaqiqat, odamning yo'nalishini o'zgartirishi, uning ruhiy qiyofasini, fikrlash usullarini, ijtimoiy tashkilotini o'zgartirishi kerak bo'lgan "axloqiy inqilob" kerak. Muhandislik ta'limining an'anaviy (klassik) falsafasi endi dunyo haqidagi zamonaviy ilmiy va falsafiy g'oyalarga javob bermaydi. U ta'limning kognitiv va axloqiy tomonlarini bog'lashga harakat qilishda yengib bo'lmaydigan qiyinchiliklarga duch keladi. Bunday sharoitda ta'limning an'anaviy modellarning ustunligi, ta'limni, shu jumladan texnik jihatdan ham insonparvarlashtirish muvaffaqiyatli bo'lmaydi. Axir, vazifa tabiatning navbatdagi zabtini tayyorlashdan iborat. Bu, ayniqsa, muhandislik ta'limi uchun to'g'ri keladi. Agar muhandisning oldida tabiiy tizimlarga mutlaqo befarq bo'lgan texnologik tizimni loyihalash va qurish vazifasi qo'yilgan bo'lsa, unda ta'limni qanday insonparvarlashtirish haqida gapirish mumkin? Ta'limni chinakam insoniyashtirish faqat aniq, tabiiy va ijtimoiy fanlarning uyg'unligida ko'rish mumkin.

Muhandis zamonamizning asosiy figurasiga aylanib bormoqda, muhandislik-texnik ta'limi esa jahon ta'lim jarayonining birinchi o'rinlariga chiqmoqda.

Yigirmanchi asrda kosmosayyoraviy miqyosdagi voqea yuz berdi. Insoniyat sivilizatsiyasi tarixida birinchi marta tabiiy biosfera tez sur'atlar bilan texnosferaga, sun'iy g'ayritabiiy texnologik dunyoga aylana boshladi. Yuz yil davomida insoniyat muammosiz va sezilmas tarzda butunlay boshqa dunyoni yaratdi. Bu dunyo shunchalik g'ayrioddiyki, bu texnik inqilobning

² Кант И. Трактаты и письма. М., 1980. 572 с.

³ Федоров Н.Ф. Сочинения. М., 1982. 711 с.

madaniy va antropologik oqibatlarini tezda anglab bo'lmaydi. Shu bilan birga, muhandis texnosferaning konstruktori sifatida ishlaydi. Binobarin, muhandis zamonamizning asosiy figurasi sifatida muhandislik-texnik ta'limini jahon ta'lim tizimida oldingi o'rinlariga olib chiqadi. Juda tez shakllangan texnosfera dunyosi, o'z navbatida, zamonaviy muhandislik ta'limiga yangi talablarni qo'yimoqda.

Asosiy talab – universitet muhandislik majmualarini tashqi (texnosfera) muhit bilan uyg'unlashtirish va agar istiqbolga to'xtaladigan bo'lsak, bu muhitni umuminsoniy yo'nalishda maqsadli shakllantirishdir.

Ammo bu allaqachon tashkil etilgan universitet majmualarini doimiy o'zgaruvchan noosfera-texnosfera muhiti talablariga maksimal darajada javob beradigan innovatsion faoliyat majmualariga chuqur aylantirishni talab qiladi⁴. Shu munosabat bilan mahsulotlarning iste'mol sifatlarini yangi muhit, yangi texnika va texnologiya, yangi boshqaruv tuzilmalari va boshqalar bilan uyg'unlashtirishga bog'liq ko'plab muammolar paydo bo'ladi. XXI asr muhandisi nafaqat yaqin kelajakning "iste'molchi" talablarini qondirishi, balki jamiyat rivojlanishining uzoq (kosmologik) istiqbollarni ham hisobga olishi kerak. Bizning fikrimizcha, bo'lajak muhandisni tayyorlashning kosmologik komponenti yuqorida taklif qilingan muhandislik ta'limining innovatsion loyihalarida yetarli darajada hisobga olinmagan. 21-asr muhandisi nafaqat innovatsion iqtisodiyot va texnologiyani chuqur anglashi, balki umuminsoniyat (tabiiy va sun'iy) "muhandislik" sirlariga ham chuqur kirib borishi kerak. Bu global energetika va ekologik inqirozni yengish uchun haqiqiy imkoniyatdir. Ta'lim innovatsion loyihalarining kosmologik yo'nalishi nafaqat dunyoda, balki undan tashqarida ham sodir bo'layotgan muhandislik va texnologik jarayonlarni g'ayrioddiy tarixiy va evolyutsion tushunishni talab qiladi. Bu oliy muhandislik-texnik ta'limni fundamentallashtirish va texnologiyalashtirish yig'indisidir. Innovatsion muhandislik ta'limi nafaqat yaqin kelajakdagi, balki 2030 yilgacha atrof-muhitda yuz berishi mumkin bo'lgan o'zgarishlarning bashoratli ko'rinishini hisobga olgan holda uzoq kelajak innovatsiyalarini ham inobatga olishi kerak. I.Kant, Ikki asrdan ko'proq vaqt oldin, 21-asrning muhandislari, muhandis-pedagogik jamoatchiligi oldiga qo'yish mantiqiy bo'lgan quyidagi savollarni qo'ygan edi: 1) nimani bilishim mumkin va shunga mos ravishda, printsiplal jihatdan nimalarni bilolmayman; 2) nima qilishim kerak va shunga mos ravishda qanday sharoitda nima qilmasligim kerak; 3) men nimaga umid qilishim mumkin va shunga mos ravishda kelajakdagi muhandis nimaga umid qilmasligi kerak. Shubhasiz, bu masalalar nafaqat muhandislik va muhandislik ta'limi bilan bog'liq, balki kelajak muhandisligi uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

So'nggi o'n yilliklarda inson hayotining barcha sohalarida, birinchi navbatda, texnosferani yaratish bilan bog'liq o'zgarishlar tobora kuchayib bormoqda. 21-asrda muhandislik va texnikada sodir bo'ladigan istiqbolli o'zgarishlarni hisobga olgan holda yangi muhandislik ta'lim tizimini loyihalash va qurishni talab qiladi. Shunday ekan, 21-asrda qanday muhandis talab qilinadi, degan savolning qo'yilishi mantiqan to'g'ri bo'ladi. Muhandis tabiiy-biosfera-kosmik tizimlarga organik ravishda kiritilgan murakkab texnosfera tizimlarini loyihalash va qurishga majbur bo'lmoqda. Bu innovatsion muhandislik ta'limining mohiyatidir. Chunki, tabiat va ijtimoiy fanlar sohasi fundamental tayyorgarlikni talab qiladi. Tabiiy fanlardan nanotexnologiya, bioinjeneriya va

---

⁴ Московченко А.Д. Методологический проект инженерного университетского образования (принципы, качество, технология, стратегия). Томск: ТГУ, 2001. 20 с

mikroelektromexanika alohida ahamiyatga ega. Ijtimoiy fanlar sohasida biotexnik va noosfera qonunlarini o'rganish bilan bog'liq fanlar birinchi o'ringa chiqadi. Insoniyatning texnokratik turmush tarziga har tomonlama o'tishi munosabati bilan muhandislik ta'limiga alohida e'tibor qaratilishi kerak. Muhandislik dizayni yangi ijtimoiy va tabiiy voqelikni, shu jumladan insonning o'zini loyihalashi bilan bog'liq bo'ladi. Shunday qilib, zamonaviy muhandis umuminsoniy ko'rsatmalarning uyg'unlashishi orqali fundamental va texnologik tayyorgarliklarga ega bo'lib borishi kerak.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажигидир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. *Globe Edit*.
4. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).

13. Bakhridin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. C. 5-10.

14. Salimov Bakhridin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

MUHANDISLIK FAOLIYATINING SHAKLLANISHIDA MUHANDISLIK TA'LIMINING O'RNI

- 1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.
- 2.Abdulvoxidov Tohirbek Zarifjon o'g'li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Bo'lajak muhandislarning kasbiy tayyorgarligi o'z tarkibiga loyiha tafakkurini, boshqaruv ko'nikmalarini, texnik ob'ektlarni ishlab chiqarish jarayonlarini qamrab oladi. Ushbu tamoyillar muhandislarning hayot-mamot masalasiga aylanishi va butun qobiliyatlarini mamlakatlarining rivojlantirishga qaratishlari talab etiladi.

Kalit so'zlar: muhandis, ta'lim, mezon, mutaxassis, texnologiya.

20-asrdagi va 21-asr boshlaridagi deyarli barcha eng muhim kashfiyotlar va yutuqlar u yoki bu darajada texnik taraqqiyot bilan bog'liq. Muhandislik va texnik mutaxassisliklarning rivojlanishi – zamonaviy jamiyat hayotini tavsiflovchi sifat yutug'i va miqdoriy sakrashni belgilaydigan mezonga aylandi. Tarixan yangi sanoat tarmoqlarining paydo bo'lishi va oliy texnik maktablarning rivojlanishi bir-biriga bog'langan. Muhandislik korpusining mavjudligi va malakasi, shuningdek, bugungi kunda murakkab zamonaviy muammolarni hal qilishga qodir kadrlar oliy kasbiy ta'lim samaradorligini belgilaydi. Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti tendentsiyalari, kompyuter texnologiyalarining rivojlanishi, globallashuv va axborotlashtirish ijtimoiy tuzilmaning barcha sohalariga, jumladan, ta'limga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Zamonaviy ta'limning ma'nosi, maqsadi va vazifasi shunchaki boshlang'ich bilim va zarur ko'nikma va malakalarni egallash emas, balki madaniy madaniy tamoyillarni ishlab chiqish, yangi bilimlarni, madaniy qadriyatlarni, yangi shakl va faoliyatni o'zlashtirishga mustaqil yondashishdir.

Mutaxassis tayyorlashga qo'yiladigan talablar davlat taraqqiyotining umumiy maqsadlaridan kelib chiqadi. Oliy kasbiy ta'limning rivojlanish yo'nalishlarini oldindan ko'ra bilish unga bo'lgan talabning eng muhim shartidir. Zamonaviy iqtisodiyot yuqori darajadagi tayyorgarlikka ega mutaxassislarni talab qiladi, bularga eng yangi iqtisodiy, texnologik, ekologik, ijtimoiy-psixologik, boshqaruv va dizayn bilimlari kiradi. Bo'lajak muhandislarning kasbiy tayyorgarligi o'z tarkibiga loyiha tafakkurini, boshqaruv ko'nikmalarini, texnik ob'ektlarni ishlab chiqarish jarayonlarini qamrab oladi. Ushbu tamoyillar muhandislarning hayot-mamot masalasiga aylanishi va butun qobiliyatlarini mamlakatlarining rivojlantirishga qaratishlari talab etiladi. Yosh texnik mutaxassislarni ish holatini xolisona baholash hamda mustaqil ravishda ijtimoiy va ma'naviy mas'uliyat bilan qaror qabul qilishga o'rgatish ham birdek muhim.

Ilmiy-texnikaviy tadqiqotlarni ishlab chiqarish texnologiyalari bilan bog'laydigan muhandislik faoliyatining markaziy xususiyati bu loyihalash faoliyatidir. Aynan u klassik fanga xos bo'lgan mavhumlikni va klassik mantiqning semantik rejalarini bizning cheklangan resurslarimiz hamda boshqa imkoniyatlarimizni tushunishdan, oxir-oqibatd esa, cheklangan tabiatni tanqid qilish masalasini ko'taradi. Idrok va faoliyat falsafiy ma'noda, muhandislarning imkoniyatlar chegarasini belgilaydi. Bunday mavhumlik faqat ba'zi bir kontekstlar uchun uslubiy jihatdan asoslanadi. Bu yerda imkoniyatlarni hal qilish, muhokama qilinadigan chegaralarga bog'liq emas, balki real dunyo texnologiyalarining ishlashini ta'minlashni o'z ichiga olgan muhandislik tafakkurining amaliy faoliyati uchun amal qiladi.

Ishlab chiqarish, bu muhandislik faoliyatining natijasidir. Eng zamonaviy axborot texnologiyalari vositalari bilan jihozlangan aqlli tizimlar ham cheklangan xotira va cheklangan tezlik bilan ishlaydi. Garchand texnika “inqilobiy ravishda” rivojlangan bo‘lsa ham. Biroq, agar muhandislik va texnik amaliyot ba’zi savollarni tug‘dirsa, bu birinchi marta emas. Biroq, ularning barcha xususiyatlarini anglagan holda, bu savollar matematika asoslarining nazariy muammolarini hal qilish doirasida qo‘yiladi va bu yechimlar faqat mantiqiy rejada muhokama qilinadi. Paradokslar va hal qilib bo‘lmaydigan vaziyatlarni keltirib chiqaradigan “xavfli” tushunchalaridan xalos bo‘lib, matematik nazariyalarni yaratish istagi hammaga ma’lum, ammo cheklanganlikni tushunishning o‘zi ahamiyatsiz bo‘lib chiqadi. Dizayn bilan muhandislik tafakkuri uchun resurs cheklanganligi samaradorlik muammosi bilan aniqlanadi. Bunda faqat cheklangan sondagi muammoning yechilishi haqida bilish yetarli emas. Bunda mavjud vositalar yordamida uni hal qilishning potentsial imkoniyati mavjudligini tushunish kerak.

Tegishli texnikani tanlash mumkin bo‘lgan muhandislik tafakkurining xususiyatlarini aniqlashtirish uchun fikrlashning “sof shaklida”gi modeliga ega bo‘lish, maqsadga erishishda, ushbu hodisa haqida o‘ziga xos g‘oyani yaratishda muhimdir. I.Kant yozib qoldirganidek, “toza suv” yoki “toza havo”ga ega bo‘lmasligimizga qaramay, bu shunchaki g‘oyalar, hodisalar g‘oyasi hisoblanadi. Haqiqiy hodisalar sifatida bizga ularning mavjudligi qonuniyatlarini ochishga imkon beradi. Ideallashtirish usuli ilmiy tadqiqot usullarining muhim qismidir. Savolni shunday shakllantirish bilan biz muhandislik tafakkurini sof shaklda topamiz, chunki unda muhandislik tafakkurining g‘oyasi aniq ifodalangan.

Muhandislik va ta’lim inqirozi umuman madaniyat inqirozi bilan bevosita bog‘liq. Insoniyatning madaniy faoliyati borgan sari salbiy shakllarni egallamoqda. Bu, birinchi navbatda, inson hayotining xizmat va texnik ehtiyojlarining ma’naviyatga zarar yetkazishida namoyon bo‘ladi. Texnosferizatsiyaning to‘liq ishga tushishi tabiiy biosfera muhitiga e’tibor bermaydigan texnologik shaxsni keltirib chiqaradi. Insonga dunyoning tabiiy-yaxlit ko‘rinishini qaytarish kerak. Bunga esa muhandislik va texnik professional ta’limni ijtimoiy-madaniylashtirish orqali amalga oshirish mumkin. Muhandislik o‘ziga va faoliyatiga tashqaridan, umuminsoniy nuqtai nazardan qarashi kerak. Bu uning umuminsoniy texnologik faoliyatiga tizimli va keng ko‘lamli baho berishga imkon beradi. Zamonaviy muhandis bunga qodirmi? Boshqacha qilib aytganda, muhandis global ekolog va madaniyatshunosga aylana oladimi? Bunday madaniy-ekologik o‘zgarishlar ro‘y berishi uchun muhandislik ta’limining mavjud o‘quv rejalari va dasturlarini tubdan isloh qilish zarur. Biz muhandislik o‘qituvchilarini qayta tayyorlashga majbur bo‘lamiz. Bundan tashqari, bunday o‘zgarishlar jahon muhandislik-pedagogik amaliyotida allaqachon ro‘y bermoqda va umuminsoniy miqyosdagi muhandislar mavjud. Agar biz o‘zimizni, faqat bizning davrimizning mahalliy muammolari bilan cheklasak, xato qilgan bo‘lamiz. Shu nuqtai nazardan, muhandislarni tayyorlashning strategik maqsadini shakllantirish mumkin. Umuminsoniyat texnik faoliyatni har tomonlama baholay oladigan keng miqyosda fikrlaydigan muhandislarni tayyorlash kerak. Aynan shu pozitsiya bizga muhandislik ongining chegaralarini va madaniy-texnik dunyoga o‘tishning barcha oqibatlarini tasvirlash imkonini beradi. Avval loyihalash va qurish, keyin o‘ylashga harakat qilish to‘g‘ri emas. Rus olimi N.F.Fedorov 19-asrda “amalsiz fikr” va ‘fikrsiz ish’ bilan shug‘ullanish xavfli va axloqsizlik ekanligini ta’kidlagan. Fikr loyihani tartibga soluvchi faoliyatdan oldinda bo‘lishi kerak. Tabiat va jamiyat haqidagi fanlar yagona ta’lim blokiga birlashtirilganda, muhandislik-texnik ta’limni tizimlashtirishga imkon beradi.

Muhandislik ta'limini isloh qilishning birinchi va eng muhim tashkiliy bosqichi tabiiy va ijtimoiy hodisalar bo'yicha professional yo'naltirilgan fundamental fanlar majmuasini o'z ichiga olgan, fundamental fanni yaratish bo'lishi kerak. Bu fan matematika, fizika, kimyo, biologiya, falsafa, tarix, sotsiologiya, siyosatshunoslik, iqtisod, tilshunoslik kabilarni o'z ichiga olishi kerak. Shu bilan birga tabiiy va ijtimoiy fanlar o'rtasidagi tarkibiy hamda mantiqiy aloqalarni rivojlantirish zarur. Bu zamonamizning global muammolarini hal etish imkoniyatini beradigan yagona tizimli-integrativ kurslarni tayyorlashga zamin hozirlaydi. Fundamental fanlar ro'yxati o'zgaradi (universitet profili va uning didaktik va moliyaviy imkoniyatlariga qarab) va global yo'naltirilgan informatologiya, transpersonal psixologiya, bioenergetika informatikasi va boshqalar bilan to'ldiriladi.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжиҳатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажигидир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. *Globe Edit*.
4. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).

12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

13. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

14. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

ФОРМИРОВАНИЕ И СОДЕРЖАНИЕ ИНЖЕНЕРНОЙ ЭТИКИ

1.Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Профессор Ташкентского государственного транспортного университета

Аннотация. Инженерная этика фокусирует внимание на поведении инженера и разработке этических норм, регулирующих его профессиональную деятельность. Инженерная этика относится к так называемой прикладной этике. Инженерная этика всегда существовала как набор правил (или система), регулирующих поведение инженера.

Ключевые слова: инженерия, этика, стандарт, опыт, профессия, практика.

Современный опыт инженерной этики уникален. Особого внимания заслуживает развитие инженерной этики в Северной Америке, прежде всего в Канаде с 1920-х годов и несколько позже в США. Этот опыт можно считать наиболее разработанным и морально надежным. Инженерная этика – социальное явление, сформировавшееся преимущественно как нормативно-этическая практика, развивавшееся на протяжении длительного периода времени и ставшее частью общей профессиональной инженерной этики. В этом она отличается от других профессиональных этик, которые разрабатываются путем формирования моральных принципов профессии посредством этико-нормативного рассмотрения проблем, возникающих в профессии. Прежде чем изложить этот опыт, следует отметить, что под «инженерной этикой» понимается, прежде всего, инженерная этика, то есть принципы и нормы правильного осуществления инженерной деятельности, а также процедуры, обеспечивающие ее; во-вторых, под предметом инженерной этики понимаются специальные практические знания по этическим проблемам инженерной деятельности. В некоторых нормативных разработках и ситуационном анализе профессиональная этика инженера и этика прикладной инженерии могут пересекаться.

Многие канадские инженеры носят на мизинце железное кольцо как символ верности своей профессии. Железное кольцо дарят во время церемонии вступления в инженерную профессию. Идею церемонии предложил в 1922 году Герберт Э. Холтейн (1869-1961), канадский инженер и изобретатель, профессор Университета Торонто, который был убежден в необходимости одобрения инженерной деятельности, основанной на определенных этических принципах. . Эту идею поддержал Канадский инженерный институт. Позже это привело к созданию Канадской федерации инженерных обществ. Текст посвящения и церемония были созданы английским поэтом Редьярдом Киплингом, который обращался к инженерным проблемам как в поэзии, так и в публицистике. Церемония ношения первого железного кольца состоялась в 1925 году. Как сказано в уставе ношения железного кольца, оно представляет собой профессиональную гордость инженеров. Создан, чтобы напомнить инженерам о необходимости всегда сохранять скромность и высокие стандарты профессионального поведения. Со временем этот обряд был принят во многих университетах, и сейчас их число приближается к тридцати. При этом сама церемония не связана ни с каким университетом, а ответственность за ее соблюдение и проведение несет Общество ректоров инженерных вузов. Любой, обладающий инженерными знаниями и целеустремленностью, может пройти церемонию, принять вызов и получить железное кольцо.

В 1970 году аналогичная церемония была разработана и принята для выпускников инженерных специальностей в США. Впервые он проводился в Кливлендском государственном университете. Его символом было стальное кольцо. Чтобы получить кольцо, необходимо принести клятву под названием «Обязательство инженера», которая гласит: «Я инженер и горжусь своей профессией. От его имени я беру на себя торжественные обязательства. Начиная с каменного века, развитие человечества определялось инженерными гениями. Инженеры позволили использовать огромные природные физические и энергетические ресурсы на благо человечества. Инженеры были полны жизни и применяли начинания науки и техники на практике. Без наследия этого накопленного опыта результаты моих усилий были бы незначительными. Как инженер, я обещаю быть добросовестным, честным, толерантным и уважительным, быть верным стандартам и ценностям своей профессии, помнить, что мой неотделимый долг — использовать богатство и служить человечеству. Как инженер, я никогда не занимаюсь неподходящей работой. Если необходимо, мои навыки и знания должны быть поставлены на службу общему благу. Я полностью посвящаю себя профессии и служению ей».

С 1937 года вся инженерная деятельность лицензируется. Ограничение на проектирование было введено после серии катастрофических аварий, вызванных неопытностью инженеров, руководивших строительством мостов и сооружений. Все последующие поправки были направлены на повышение требований к инженерным руководителям и усиление контроля за инженерной деятельностью. В частности, введены критерии, ужесточающие наказания за недобросовестность, невнимательность и профессиональную некомпетентность, определяющие ответственность инженеров, работающих во взаимодействии с другими профессиями и предприятиями.

Со временем Кодекс этики был включен в Кодекс этики, который считается основополагающим документом, определяющим профессиональное поведение инженера и обязывающим его перед обществом, работодателями, клиентами, коллегами, инженерной профессией и уважением к себе. Целью этого является научить инженеров придерживаться общественных нужд, личной чести и высоких идеалов профессиональной честности, следить за новейшими достижениями техники в своей работе и с полной компетентностью применять их в своей практике.

Специальным инструментом повышения ответственности инженеров является личная печать профессионального инженера, выдаваемая вместе с инженерной лицензией. Это подтверждает полноту документа и подтверждает техническую и этическую ответственность автора документа за его содержание.

Все нарушения Кодекса поведения рассматриваются Регистрационной комиссией или Комитетом по рассмотрению жалоб, которые передают дела в Дисциплинарный комитет для принятия соответствующего решения.

В Соединенных Штатах инженерное лицензирование находится в ведении Национального общества профессиональных инженеров (NOPE). Он был основан в 1934 году известным мостостроителем Дэвидом Штейнманом (1886-1960) на базе существовавших в то время четырех региональных организаций профессиональных инженеров. Национальное общество профессиональных инженеров объединяет не только

лицензированных профессиональных инженеров, но и молодых специалистов. Чтобы присоединиться к сообществу, вам необходимо иметь соответствующее образование и профессиональный опыт работы (эти требования, конечно, разные для профессиональных инженеров и молодых специалистов).

Согласно основным принципам, инженер в своей практике: 1) учитывает приоритет безопасности, здоровья и благополучия общества; 2) не выходить за рамки своих полномочий; 3) быть беспристрастным и правдивым при публичных заявлениях; 4) относиться к каждому сотруднику или клиенту с уважением и доверием; 5) не допускать вводящих в заблуждение действий; 6) должен обеспечивать достоинство, хорошую репутацию и полезность профессии честным, ответственным, этическим и законопослушным поведением.

Эти принципы изложены в правилах (всего девятнадцать) и развиты в следующих задачах:

1) инженеры должны придерживаться самых высоких стандартов добросовестности во всей своей работе; 2) инженеры всегда должны стремиться служить общественным интересам; 3) инженеры должны избегать действий, которые могут сбить с толку общественность; 4) инженеры не должны разглашать конфиденциальную информацию, касающуюся деловых и технических деталей, которые они вели со своими клиентами, работодателями или общественными организациями; 5) инженеры должны исключить конфликт интересов в своей деятельности; 6) инженеры не должны пытаться получить работу или продвинуться по карьерной лестнице и профессии путем несправедливой критики других инженеров или другими неуместными и сомнительными способами; 7) инженеры не должны наносить ущерб профессиональной репутации, планам, практике или работе других инженеров, а в случае возникновения подозрений в чем-либо неэтичном или противоправном поведении информация должна быть предоставлена руководству; 8) инженеры должны нести личную ответственность за свою профессиональную деятельность, но имеют право на возмещение ущерба; 9) Инженеры должны доверять работе других инженеров и признавать их законные интересы. Каждое из этих требований конкретизируется в ряде других требований (всего двадцать девять).

Не существует профессии, которая считает служение общественным интересам приоритетом и не ожидает, что отношения будут открытыми, уважительными, основанными на сотрудничестве и поддержке. Учитывая давнюю и богатую традицию представленного североамериканского опыта регулирования, характерно и примечательно, что этическое регулирование инженерной деятельности не требовало формирования каких-либо конкретных этических принципов и правил. Эта ситуация уникальна. Если взять этику других профессий — врачей, исследователей, бизнесменов, юристов и т. д., то везде мы найдем принципы и правила, связанные с соответствующей профессиональной практикой, присущие той или иной этике.

Своеобразие инженерной этики заслуживает похвалы. Ведь инженерная этика, как видно из традиции, отличается особым измерением профессиональной обоснованности, основательности и нормативной эффективности по сравнению со многими другими комплексами профессиональной этики.

Учитывая этот нормативный опыт, инженерную этику следует преподавать и развивать как неотъемлемый элемент профессионального образования. Смысл изучения практической этики состоит в том, чтобы научить будущих инженеров думать о своих профессиональных обязанностях с этической точки зрения, видеть этические проблемы в определенных ситуациях своей профессиональной деятельности и уметь решать их не только в этическом мышлении, но и в практическом плане. В этом отношении задачи этического инженерного образования ни в малейшей степени не отличаются от любого профессионально-этического образования. Однако нынешний опыт инженерной этики наиболее благоприятствует такому подходу к этическому инженерному образованию.

В условиях продолжающейся научно-технической революции значительно возрастает роль современных инженеров и технических специалистов, их социальная и моральная ответственность в обществе.

Место и роль инженерно-технических специалистов выражается и определяется в нескольких функциях:

- материально-производственную (техничко-технологическую) функцию выполняют инженеры и техники, которые непосредственно обслуживают сферу материального производства, способствуют превращению науки в непосредственную производительную силу общества, реализации научных знаний, «материализации». Их идеям, разработкам, рекомендациям и предложениям по реализации их на практике, созданию материально-технической базы производства, обеспечению научно-технического, технологического и организационно-управленческого развития в области материального производства, повышению и совершенствованию уровня производства активный эффект. Повышает производительность труда и эффективность работников организации производства и производства.

- Научно-познавательная (творческая) функция должна существовать как промежуточный элемент в деятельности научно-технических специалистов при выполнении ими материально-производственных, технико-технологических и других функций. Но на практике они по большей части далеки от творческой деятельности. Поскольку это текущая и даже регулярная работа, эту функцию выполняют ученые технического профиля, представители технических наук.

- Организационное производство (функция социального управления) связано с тем, что инженеры и технические специалисты в области материального производства занимаются не только чисто инженерной, но и технико-технологической, а также организационно-управленческой деятельностью. Многие из них являются организаторами производства, руководители различных уровней находятся в непосредственном контакте с рабочими.

- Социокультурная функция определяется принадлежностью к определенной научно-технической культуре, которую научно-технические специалисты распространяют в обществе и через них формируют техническое, технологическое, инженерное отношение людей к миру, их взгляды, место мир и человек в нем.

Проблема инженерной ответственности и инженерной этики — еще одна важная проблема технической философии. Здесь учитывается и различие проблем «техники и этики» в современном западном и азиатском гуманитарном мышлении.

Инженерная этика фокусирует внимание на поведении инженера и разработке этических норм, регулирующих его профессиональную деятельность. Инженерная этика относится к так называемой прикладной этике (среди прикладной этики можно выделить профессиональную этику — например, медицинскую этику или этику юристов).

Инженерная этика всегда существовала как набор правил (или система), регулирующих поведение инженера. К его нормам можно отнести такие вещи, как необходимость добросовестно выполнять свою работу. Также к числу его норм относятся создание устройств, приносящих пользу, а не вредящих людям, ответственность за результаты профессиональной деятельности, определенные формы отношений между инженером и другими участниками процесса создания и использования техники. Ряд таких норм закреплен в правовых документах — например, законах, касающихся безопасности, интеллектуальной собственности, авторского права. Некоторые нормы профессиональной деятельности инженеров устанавливаются в управленческих нормативных документах, регулирующих деятельность организации (предприятия, фирмы, института и т.п.).

При этом в понимании этических норм профессиональной деятельности важную роль играет объединение инженеров в профессиональные сообщества, создание условий для лучшего удовлетворения их интеллектуальных потребностей и защиты материальных интересов. В технически развитых странах такого рода ассоциации выполняют функции поддержки инженеров.

Этические нормы, регулирующие отношения инженер-работодатель и инженер-заказчик, требуют добросовестного выполнения деловых обязательств: сдать клиенту или работодателю то, что они обещали произвести, выполнить работу в срок и в рамках бюджета, и если это будет достигнуто, принять корректирующие меры; Вы обязаны не раскрывать информацию о своем бывшем или нынешнем клиенте, бизнесе или технических процессах работодателя другим лицам без их согласия. Как гласит Кодекс Национального общества профессиональных инженеров, «инженер, используя проекты, предоставленные клиентом, признает, что эти проекты остаются собственностью клиента и не могут быть скопированы другими без разрешения клиента». В том же кодексе среди положений, касающихся взаимоотношений инженера с его коллегами, есть следующее: «Инженеры не должны причинять вред профессиональной репутации, планам, деятельности и служебному положению других инженеров плохо или неправомерно, прямо или косвенно. «Инженеры, которые считают, что действия других лиц неэтичны или незаконны, должны сообщить об этом в соответствующие органы, чтобы можно было принять меры». «Инженеры должны, прежде чем работать с лицами, с которыми они могут работать над улучшениями, планами, проектами или другими достижениями, которые могут быть защищены авторскими правами, патентами и т. д., заключить соглашение о собственности».

Особенность правил, определенных в таком этическом кодексе, состоит в том, что эти правила являются моральными нормами, их соблюдение контролируется этим профессиональным сообществом самостоятельно и связано преимущественно с правовыми

нормами, а также экономическими и другими нормами. Такая ситуация дает сторонникам рассмотрения моральных норм и мотивов как лишенных каких-либо скрытых мотивов, повод отвергать моральную сущность таких кодексов вообще.

Следует помнить, что зачастую правила, первоначально принятые как моральные, впоследствии закрепляются в правовых нормах. Эффективность кодекса этики во многом зависит от того, как он применяется в определенных ситуациях. Одно дело сформулировать правила, другое дело определить, как следовать этим правилам в конкретной ситуации. Вопрос о том, соответствует ли поведение субъекта данному этическому кодексу или нет, не всегда может быть решен одним способом.

Современный инженер духовно «связан» со всех сторон. Это социальная ответственность бизнеса, доктрина управления рисками, глобальная ориентация, корпоративные кодексы, а также гражданская толерантность, спасение планеты, уважение прав человека, политкорректность и другие. Новый этап в культурной истории инженерной профессии становится все более зависимым от служения обществу, природе и культуре в целом. В наше время инженер более социально ориентирован и своей профессиональной деятельностью вынужден решать культурные и моральные конфликты времени.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакидир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). *Transport falsafasi*. Globe Edit.
4. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.

10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

13. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference " Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

14. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

ВАЖНОСТЬ ФИЛОСОФИИ ТЕХНИКИ КАК НАУКИ

1.Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Профессор Ташкентского государственного транспортного университета

Аннотация. В статье описаны объект и предмет, цели и задачи инженерной философии, создание философской концепции техники учеными и инженерами на протяжении веков, а также то, что в основе этой философской концепции лежит теоретическое осмысление инженерного опыта с одной стороны. с другой стороны, и на развитие инженерного опыта, с другой стороны.

Ключевые слова: техника, техника, механика, объект, предмет, задача.

Практическое применение и использование приемов и технологий, являющихся продуктом человеческого мышления, является предметом инженерной философии, а философские аспекты практического применения и использования приемов и технологий являются предметом инженерной философии. В связи с этим следует подчеркнуть, что инженерная философия – это новое направление, возникшее внутри философии, а техника и технологии – это вопросы, входящие в сферу ее исследования.

В истории человечества бурное развитие государственности и торговли способствовало обороне многих малых государств, прежде всего строительству артиллерии и укреплений, а также дорожно-коммуникационной системы, совершенствованию военных работ, необходимых для строительства гидротехнических сооружений. и усовершенствование архитектурных сооружений. Укрепление независимости городов-государств и сохранение их существования стало жизненно важным. Все это в конечном итоге открыло путь к появлению новых видов деятельности в человеческом обществе, в том числе инженерной. С течением времени богатство стран росло, и возникла потребность в строительстве. Повсюду нужны новые научные инженеры-консультанты для производства удобных и красивых архитектурных сооружений и различных машин. Потому что простого мастерства для выполнения этих работ уже было недостаточно. Поэтому для решения технических задач были необходимы инженеры и изобретатели. Инженеры, которые были знающими людьми своего времени, решали существующие проблемы на основе расчетов, основанных на математических и механических знаниях. Если этих знаний было недостаточно, они пытались увеличить свои знания и приобрести новые знания. Знания становятся вполне реальной силой и признаются в обществе того времени. Таким образом, в человеческом обществе сформировался новый социальный слой — класс инженеров. Это были инженеры-самоучки. Из-за отсутствия инженерных знаний сначала они строили простые устройства, такие как водяные и ветряные мельницы. Эти люди обычно знали арифметику и частичную механику, умели чертить проекты и производить элементарные расчеты. Однако мало-помалу они не только значительно расширяют сферу своих знаний, но и становятся передовыми учёными с энциклопедическим уровнем знаний и занимают важное место в обществе того времени. Они собирают в своем окружении студентов и создают научные, художественные и инженерные школы. На протяжении веков философская концепция техники создавалась учеными и инженерами. Эта философская концепция основана, с одной стороны, на теоретическом осмыслении инженерного опыта, а с другой стороны, на развитии инженерного опыта.

Из вышеизложенных соображений при определении цели, задач, объекта и предмета инженерной философии можно прийти к следующим выводам.

Цель инженерной философии — показать социально-философскую значимость инженерной деятельности в процессе формирования стабильного общества.

Задачи инженерной философии:

- определять условия и этапы развития инженерной деятельности;
- определить особенности инженерной деятельности;
- обоснование роли и значения инженерной деятельности в современном обществе;
- формирование социального и духовного образа инженера;
- содержание и сущность инженерной деятельности, формирование научно-исследовательской области инженерной философии.

Объектом исследования инженерной философии является практическое применение и использование приемов и технологий, являющихся продуктом личного мышления, а также инженерной деятельности в социально-экономической жизни.

Предметом инженерной философии являются философские аспекты практического применения и использования техники и технологий, а также влияние инженерной философии как важной науки на общественное развитие.

Все вышеперечисленные моменты неизбежно подводят нас к центру современного мировоззрения как философской концепции инженерного мышления. Инженерное мышление оказывает большое влияние на социальные модели и принятые в обществе классификации. Инженерное мышление, основанное на научных построениях, также имеет особенность философской науки. Комплекс технологий инженерного мышления уже сформировался и длительное время явно и скрытно существует в различных сферах науки и общественной жизни с новыми гносеологическими и семиотическими методами. В частности, необходимость инженерного мышления связана с изменившимися социально-экономическими условиями и социально-технологическим развитием экономики в нашей стране, что показывает важность инженерного мышления в постиндустриальном обществе.

Можно без колебаний сказать, что инженеру необходим современный профессиональный имидж. Формирование профессионального имиджа инженера зависит от ряда факторов и включает следующие три задачи, которые необходимо решить: набор ценностей, которые могут лечь в основу аксиологического образа современного инженера, основанного на фундаментальных гуманистических ценностях; обозначение; показать явные преимущества научных приоритетов в определенных жизненных ситуациях; уважение личного выбора студентов в области инженерного образования.

Формирование профессионального имиджа инженера также связано с существующими секторами общества. Эти отношения формируются на основе концепции «человек – техника – природа». Аксиологический образ современного инженера, направленный на формирование технического образования, включает в себя интеллектуальные, нравственные, профессиональные, экзистенциальные черты, существенно расширяющие

диапазон ценностей. Эти аспекты служат развитию инженера как целостной личности и зрелого профессионала.

Наряду с научностью инженерного образования желательнее отвести равное место изучению межценностных отношений. Здесь важно осознавать, что инженерное дело – это образование будущего. Наша цель в изучении данной темы – определить научную значимость инженерного образования и философское осмысление аксиологических приоритетов технического образования. Социально-философский анализ оснований инженерной философии осуществляется с точки зрения технического образования и морально-нормативных правил. Также использование принципов системных подходов, диалектики, синергетики, моделирования и аксиологической реконструкции даст ожидаемый результат.

Особое внимание следует обратить на то, что при подготовке передовых специалистов по инженерному образованию необходимы также знание социальных и гуманитарных наук, художественный блеск, красноречие, гражданская активность. Наличие человеческих качеств еще больше повысит шансы будущих специалистов на достижение высоких целей в будущем. Потому что «средние» специалисты, неактивные и самостоятельные, не желающие участвовать в жизни общества, довольствуются незначительными материальными благами, иногда даже не стремятся к ним. Такие люди избегают ответственности, не хотят профессионального развития и карьерного роста. Для «среднего» инженера работа над собой и создание инноваций — тяжелая работа.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва хамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакидир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. *Globe Edit*.
4. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон таракқиётда коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.

9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.

10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).

12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).

13. Baxriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference " Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

14. Salimov Baxriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3 (3), 1001-1007.

MUHANDISLIK TA'LIMINI ISLOH QILISHNING FALSAFIY ZARURATI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Aliqulov Shahboz Muxbir o'g'li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Muhandislik asosiy e'tiborni texnologiyaga qaratadi va muhandislik o'quv amaliyotida predmetli-texnik mazmunli xususiyat kasb etadi. rivojlanayotgan ijtimoiy-texnik ishlab chiqarish sharoitida, muhandislik faoliyatining texnologik usullari tomoniga tobora ko'proq e'tibor qaratilmoqda. Muhandislik fanining sohasi juda tez o'zgarib bormoqda.

Kalit so'zlar: muhandis, ta'lim, mezon, mutaxassis, intizom, kasbiy muammolar.

Klassik universitet va oliy ta'limning boshqa turlari o'rtasidagi zaruriy farqlar unda tabiiy va ijtimoiy bilimlarning fundamental asoslari ifodalangan. Bu barcha sohalarda samarali tadqiqot olib boradigan mutaxassislarining mavjudligi bilan asoslanadi.

Klassik universitetning asosiy vazifasi, ixtisoslashtirilgan va profilli oliy maktabdan farqli o'laroq, talabalarni butun hayoti davomida mustaqil bilim olishga o'rgatishdir. Shu bilan birga, asosiy fundamental intizom kasbiy muammolarni hal qilish uchun "fundamentalistlar" sa'y-harakatlarini birlashtirishga qodir bo'lgan madaniy yo'naltirilgan falsafadir. Muhandislik ta'limi faqat fundamental ta'limga katta rol berilgan taqdiridagina innovatsion universitet xarakteriga ega bo'ladi. Shu bilan birga, muhandislik ta'limini fundamentallashtirishi mantiqiy xulosaga keltirilishi kerak. Amalda murakkab uslubiy va tashkiliy muammolarni hal qilish, tabiiy ilmiy ta'limning integratsiyasi va farqlanishi bilan bog'liq.

So'nggi yillarda bu yo'nalishda katta ishlar qilindi. Tajribali o'qituvchilar tabiatshunoslikning integrativ tushunchalari bilan bog'liq kurslarni ishlab chiqdilar va o'qitmoqdalar. Zamonaviy ijtimoiy fanning integrativ kontseptsiyalarini ishlab chiqish boshlandi. Lekin, tabiat va ijtimoiy fanning yagona organik yaxlitlikka birlashishi mumkin bo'lgan muammosi o'rganilmagan. Eng achinarlisi shundaki, muhandislik ta'limining strategik maqsadlarini hisobga olgan holda, fundamental ta'lim bilimlarini bir butun sifatida integratsiyalash muammosi ko'tarilmagan. Bu muhandislik ta'limining kontseptual asoslari yo'qligi bilan bog'liq. Vaholanki, bular allaqachon davlatimiz, butun insoniyat taraqqiyoti bilan bog'liq global madaniy tartibning masalalariga aylangan. Muhandis 20 - 30 yildan keyin nimani ko'radi, u qaysi jamiyatda yashaydi va nimaga umid qilishi mumkin? Hozir har qachongidan ham ko'proq yangi tabiiy va ijtimoiy texnologiyalarga o'tish bilan bog'liq muhandislik faoliyati uchun universal g'oyaviy va uslubiy asoslarga ehtiyoj bor. Milliy ta'lim doktrinasi kerak. Va buni xorijiy va mahalliy olimlar hamda muhandislarining g'oyalarisiz amalga oshirib bo'lmaydi. Muhandislik ta'limini, falsafa va butun ijtimoiy-tarixiy fanlar majmuasi bilan birga jamiyatining asosiy fundamental fanlar qatoriga kiritish lozim. Aynan mana shu tashkiliy-texnologik qadam hozirgacha e'tibor dan chetda qolib kelmoqda.

Buning sabablari bor. Birinchidan, falsafa sof "gumanitar" (ijtimoiy) fan bo'lib, butun fundamental fanlar majmuasiga juda uzoq munosabatda bo'ladi, degan keng tarqalgan xurofotdan xalos bo'lish kerak. Jahon falsafiy tafakkuri bu tushunmovchilikni doimo rad etadi. Zero, Pifagor va Platon, N.Kuzanskiy va Parasels, R.Dekart va G.Leybnits, G.Gegel va K.Marks, VI.Solovyov va P.Florenskiy o'z ijodlarida tabiiy va ijtimoiy hodisalarning barcha tabiiy xilma-xilligini qamrab

olgan edilar. Falsafa (mantiq va metodologiya) fundamental fanlar tizimida eng ko'p o'rinni egallaydi hamda tabiiy va ijtimoiy fanlar bilan teng darajada bog'liqdir. Aynan falsafa fundamental fanlarning butun majmuasini yagona mantiqiy-uslubiy va dunyoqarash-semantik tugunga "yig'adi". Shu bilan birga, gumanitar bo'lmagan ta'lim bo'lishi mumkin emas. "Gumanizm" (lotincha *hymanus* – inson) atamasining ma'nosi shundan iboratki, inson, ma'naviyatli shaxs, kelajak insoni bizning barcha tarbiyaviy izlanishlarimiz markazida turadi. Va bu qarashlardan ta'lim, shu jumladan muhandislik ta'limi eng yuqori ma'naviyatli muhandisini shakllantirish yo'lida isloh qilinishi kerak. Gumanitarizm nafaqat an'anaviy ravishda gumanitar deb ataladigan ijtimoiy sohalarda, balki barcha fundamental fan sohaslarida mavjud. Universitet innovatsion ta'limi mohiyatan gumanitar, ya'ni, fundamental, chunki tizimli fundamentallik tabiiy va ijtimoiylikning organik yaxlitligini o'z ichiga oladi, shuning uchun muhandislik universitetlariga haqiqiy universitet xarakterini beradi.

Fundamental bo'limga falsafiy va ijtimoiy fanlarning, jumladan, tilshunoslik fanlarining kiritilishi "gumanitar fanlar" deb ataladigan fanning mavqeini tubdan o'zgartiradi. Faylasuflar va ijtimoiy fanlar texnik universitetlarning ilmiy, o'quv, uslubiy va tashkiliy tuzilmalariga teng ravishda kirishlari kerak. Albatta bunda qiyin professional va shaxsiy-psixologik o'zgarishlarni boshdan kechirish kerak bo'ladi. Faylasuflar va ijtimoiy olimlar universitet profili bilan bog'liq fundamental ilmiy va o'quv tadqiqotlarini olib borishlari kerak. Faqat falsafa yoki tarix emas, balki falsafa va texnika tarixi, muhandislik va muhandislik tafakkuri, madaniyatshunoslik yoki psixologiya, muhandislik psixologiyasi va boshqalar shular qatoriga kiradi. Mazkur jarayonda har bir faylasuf olim ko'p narsalarni o'rganishi va qayta o'rganishi kerak. Bu o'quv jarayonining barcha ishtirokchilarining mutaxassislarini tayyorlash uchun katta mas'uliyat yuklaydi. Texnik universitetning shakllanishi umumiy muhandislik va umumiy madaniy maqsadlarni aniq shakllantirish bilan bog'liq bo'lib, ularga erishish kognitiv, uslubiy va gumanitar sohaning favqulodda kengayishiga bog'liq bo'ladi.

Ma'lumki, texnika maqsadga erishish yo'li va vositasi sifatida belgilanishi mumkin. Vositalar eng oddiylaridan boshlanib eng murakkab avtomatik boshqariladigan texnosfera tizimlarigacha bo'lgan ma'lum bir texnik qurilmalar majmuasini ifodalaydi. Bu xilma-xil texnik muhandislik va texnik faoliyatning yakuniy maqsadidir. Muhandislik asosiy e'tiborni texnologiyaga qaratadi va muhandislik o'quv amaliyotida predmetli-texnik mazmunli xususiyat kasb etadi. Hozirgacha juda ko'p sonli texnik faktlarni eslab qolishga asoslangan muhandislarni tayyorlash tamoyili amal qilmoqda. Ammo rivojlanayotgan ijtimoiy-texnik ishlab chiqarish sharoitida, muhandislik faoliyatining texnologik usullari tomoniga tobora ko'proq e'tibor qaratilmoqda. Muhandislik fanining sohasi juda tez o'zgarib bormoqda. Universitetdagi muhandislik va o'quv jarayoni bu o'zgarishlarga mos kelmaydi. Bizning fikrimizcha, bu vaziyatdan chiqishning bitta yo'li bor: o'qitish jarayoni predmet tamoyili va texnologik komponent bilan to'ldirilishi kerak. Bo'lajak muhandis universitetda o'qish jarayonida o'zini fundamental va texnologik bilimlar bilan qurollantirib, faoliyatining predmeti bo'yicha tayyorlanishi kerak. Muhandislik faoliyatining usullari – uning ob'ektlari, mehnat vositalari, texnik va texnologik jihozlari kabi tez o'zgarib bormoqda. Shu sababli, muhandisni tayyorlashda funktsional va texnologik komponentni hisobga olish muqarrar ravishda zarur kasbiy harakatchanlikka, doimiy o'zgaruvchan madaniy ishlab chiqarish sharoitlariga tezroq moslashishga olib keladi. Funktsional muhandislik texnologiyasi, aslida, muhandislik faoliyatining tizimli metodologiyasidir. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ayniqsa chuqur falsafiy metodologiya bilan bog'liq bo'lgan muhandislik uslubiy bilimlarni ishlab chiqish qiyin.

Bu maxsus ishlab chiqilgan ta'lim texnologiyalarini yaratish uchun uzoq vaqt talab etiladi. Muhandislik oliy o'quv yurtlarining o'quv rejalarida metodik loyihalash faoliyati bilan bevosita bog'liq bo'lgan fanlar hali ham mavjud emas. Ammo bu muhandislik uchun eng muhim bilimdir. Umuman olganda, muhandislik bilimlarini metodologiyaga qanday aylantirishni (o'zgartirishni) bilmaydi. Agar predmetli bilimlar faqat ma'lum bir texnik hodisa haqidagi ma'lumotlar bo'lsa, uslubiy bilimlar undan ommaviy foydalanishga qaratilgan. Masalan, talaba kasb egasi bo'lishi uchun bilim makonini faoliyat va hayotiy ma'nolar makoniga aylantirishi kerak.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакидир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. *Globe Edit*.
4. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).

13. Bakhridin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. C. 5-10.

14. Salimov Bakhridin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

YO‘L HARAKATI VA UNING XAVFSIZLIGINI TA‘MINLASHNING IJTIMOIIY AHAMIYATI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Azimov Sherzod Anvar o‘g‘li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Jamiyat hayotini avtomatlashtirish darajasining oshib borishi, hayot sur‘ati va mamlakat yo‘llarida avtomobillar sonining o‘shishiga ko‘ra, avtomobil transportining odamlar hayotidagi ahamiyati tobora ortib borishi aniq. Shu bois, yo‘l harakati qatnashchilari xavfsizligini yaxshilash yo‘llarini izlash tobora dolzarb muammoga aylanib bormoqda.

Kalit so‘zlar: yo‘l harakati, xavfsizlik, jamiyat, transport, loyihalash, qurish, rekonstruksiya.

Yo‘l harakati va uning xavfsizligini ta‘minlash jarayonida shaxs alohida rol o‘ynaydi. Uning bajaradigan harakatlari va funktsiyalaridan kelib chiqib, haydovchilar, piyodalar, yo‘lovchilarga yo‘l harakati qatnashchisi sifatida tegishliligi aniqlanadi. Shunga ko‘ra, yo‘l harakati qatnashchisi piyoda, transport vositasining yo‘lovchisi yoki uning haydovchisi sifatida yo‘l harakatida bevosita ishtirok etuvchi sub‘ekt sifatida tavsiflanishi mumkin.

Yo‘l-transport xavfsizligini ta‘minlashning asosiy vazifalari quyidagilar:

- 1) fuqarolarning hayoti, sog‘lig‘i va mol-mulkini himoya qilishni ta‘minlash;
- 2) fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish;
- 3) yo‘l-transport hodisalarining oldini olish orqali jamiyat va davlat manfaatlarini himoya qilish;
- 4) yo‘l-transport hodisalari oqibatlarining og‘irligini kamaytirish.

Xududlarda yangi binolarni loyihalash, qurish, rekonstruksiya qilish, ko‘chalar va yo‘llar hamda yo‘l inshootlaridan foydalanishni tashkil etish jarayonida yo‘l harakati xavfsizligi me‘yorlariga rioya etilishi ustidan nazorat sifatini oshirish muhim ahamiyatga egadir.

Jamiyat hayotini avtomatlashtirish darajasining oshib borishi, hayot sur‘ati va mamlakat yo‘llarida avtomobillar sonining o‘shishiga ko‘ra, avtomobil transportining odamlar hayotidagi ahamiyati tobora ortib borishi aniq. Shu bois, yo‘l harakati qatnashchilari xavfsizligini yaxshilash yo‘llarini izlash tobora dolzarb muammoga aylanib bormoqda. Yo‘l-transport hodisalarining og‘ir oqibatlari odamlarning o‘limi va jarohati, ularning mehnat qobiliyatini yo‘qotishi, shuningdek, moddiy boyliklarning shikastlanishi va yo‘qolishiga mos ravishda mamlakat iqtisodiyotiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Yo‘l harakatining xarakterli salbiy xususiyatlaridan biri yo‘l harakati qoidalariga ommaviy ravishda rioya qilmaslik bo‘lib, tahliliy tadqiqotlarga ko‘ra, baxtsiz hodisalarning yuqori darajasining asosiy sababi hisoblanadi.

Davlatning maqsadi hududlar darajasida yo‘l harakati xavfsizligini boshqarish tizimini tavsiflash va uni takomillashtirish yo‘nalishlarini ishlab chiqishdir.

Bunga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

1) milliy xavfsizlikni ta'minlash elementi sifatida yo'l harakati xavfsizligini boshqarishning mohiyati va asosiy tushunchalarini aniqlash;

2) yo'l harakati xavfsizligini davlat boshqaruvini huquqiy tartibga solishni tavsiflash;

3) yo'l harakati xavfsizligini boshqarish bo'yicha xorijiy tajribani o'rganish;

4) hududlarda yo'l harakati xavfsizligini huquqiy va tashkiliy jihatdan ta'minlashni o'rganish;

5) yo'l harakati xavfsizligini boshqarish modellari, mexanizmi va jarayonlarini tahlil qilish;

6) yo'l harakati xavfsizligini boshqarish siyosatining natijalarini, uning samaradorligini belgilashi;

7) tahlil natijalariga ko'ra, shaharlardagi yo'l harakati xizmatlari faoliyatini takomillashtirish bo'yicha yo'nalishlarni taklif qiladi;

8) yo'l harakati xavfsizligini boshqarishni takomillashtirishning tashkiliy-iqtisodiy yondashuvlarini aniqlash.

Shunday qilib, aholi turmush sifati va darajasini ta'minlashda yo'l harakati xavfsizligi muhimdir. Davlatning demografik siyosatining muvaffaqiyati hamda fuqarolarning hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilish, shuningdek, mamlakatimiz avtomobil yo'llaridagi mavjud vaziyat ham ushbu yo'l harakati xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi. Bular, yo'l harakati xavfsizligi sohasida davlat boshqaruvining ahamiyati va o'ziga xos xususiyati hisoblanadi. Xulosa qilib aytganda yo'l harakati xavfsizligini ta'minlashning asosiy tamoyillari sifatida quyidagilarni belgilash mumkin:

- iqtisodiy ko'rsatkichlarga nisbatan yo'l harakati qatnashchilari sifatida ishtirok etayotgan fuqarolarning hayotini saqlab qolish va sog'lig'ini ta'minlash ustuvorligiga e'tibor qaratish;

- yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha ishlarning sifati va samaradorligi uchun davlat mas'uliyatining yo'l harakati qatnashchilari bo'lgan fuqarolarning javobgarligidan ustunligi;

- yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha faoliyat jarayonida fuqarolarni davlat, jamiyat manfaatlariga rioya qilishga yo'naltirilganlik;

- yo'l harakati xavfsizligini ta'minlash bo'yicha ishlarni rejalashtirish va sifati uchun dasturiy maqsadli yondashuvdan foydalanish.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакдир. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. Globe Edit.

4. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
13. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.
14. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

THE PROBLEM OF SOCIETY AND THE STATE IN THE VIEWS OF EUROPEAN SCIENTISTS

1. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. Professor at Tashkent State Transport University.
2. Baxshilloev Sanjarbek Sayfullo o'g'li. Student at Tashkent State Transport University

ANNOTATION

The article analyzes Machiavelli's opinions about society and its social relations, inequality and unrest, as well as the opinions about this problem in European personal society and the fact that many scholars who lived in all periods of the past took this issue seriously and viewed it as an important factor that would maintain the peace of society and ensure its stable development in the future. done

Key words: society, equality, privileges, inequality, laws, customs.

The law, rules and discipline of society were shaped or shaped on the basis of these religious and moral values. This is not the fault of religion, but as we mentioned above, it is the fault of the clergy who used religion for their own personal interests and misapplied religion to the life of society.

Let us dwell on Machiavelli's remark that "The end justifies the means." Since this comment was raised, many opinions have been and are being expressed on this matter. There are different opinions about this relationship. Some approve of this idea, others are against it.

So what did Machiavelli mean by this statement? At the same time, Machiavelli meant that the head of state must use all means for the development of his country, the peace and well-being of his people, and use all means for the benefit of the entire nation, even if some of these means are immoral, and they are against some representatives of that nation, and also against people of other countries, even if it causes oppression and suffering. Just as a coin has two sides, Machiavelli's reasoning has both positive and negative sides. The positive side is that the ruler works to ensure the prosperity of his country and the well-being of his people. It is important not to forget that when a country develops, when the head of this country wants this first and foremost and is in constant search. It is also important that the head of state loves his people and his country. After all, a ruler who loves his people and his country always thinks about the future of his country and creating a decent life for his compatriots.

In recent days, the slogan "government authorities should be civil servants" has been launched in our country and everyone has been asked to follow it. To create a decent lifestyle for our people, much more is being done that cannot be listed. All this means one thing, it means that we are led by a man who loves his people and his country. This should be done with gratitude.

René Descartes, who went down in history with his important scientific research in the fields of mathematics, geometry and physics, is one of the thinkers who left an indelible mark on the development of philosophical thought with his remarkable philosophical views. "Descartes, who was not indifferent to the processes taking place in society, describes several of his moral procedures. On their basis, he builds his life principles, and among them the first rule is obedience to the laws and customs of his country.

The development of social relations is determined by the level of education, mental and intellectual potential, spiritual, cultural, political and legal literacy of members of society. The experience of the development of human society has already proven the correctness of this

conclusion. This is confirmed by the opinions of many famous thinkers in the field of philosophy. For example, Julien Offredé La Mettrie writes on this subject: “Even if you yourself suffer, spread enlightenment and serve society.”

Indeed, education has a great role and importance in social relations. Because, studying and following the laws of social relations is carried out through the dissemination of education. The factors that develop social relations can without hesitation include the principle of science and education. In fact, science is part of enlightenment, an integral part of it. There are also modern trends in philosophy, such as scientism and anti-scientism, that study the role of science in social relations. To make it more understandable to people, the concepts of science and education are often used together.

Then the question naturally arises. Well, if following laws and customs is necessary and beneficial, then why shouldn't everyone follow this procedure. Who are those who violate the laws of the state, who deny the customs of society? The correct answer to this question can be given the following several considerations:

Firstly, the laws established in the state are unjust, and the established customs are outdated. Such situations exist in times of slavery, feudalism, dictatorships and autocratic regimes based on individual power;

secondly, the presence of different approaches to compliance with laws and customs. For example, what is impossible for many people is possible for others. Or, in other words, there is punishment for some of those who disobey laws and customs, but not for others;

thirdly, the laws of the country are fair and morals are in order, but citizens do not obey them for various reasons, sometimes from immorality, sometimes from legal illiteracy, sometimes from negligence, sometimes intentionally and for other reasons.

REFERENCES

1. Salimov B.L. Expression of Dialectic Categories in the Individual's Social Life // openaccessjournals. eu. International Journal of Innovative Analyses and Emerging Technology. Volume: 1, Issue 4, 2021. -P.16-18.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
3. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Prospects of Development of Communication and Transport System in Uzbekistan. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 2, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
4. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. Globe Edit.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

8. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

9. Salimov Bakhridin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

10. Bakhridin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

TEXNIKA FALSAFASI – BU DUNYONI TEXNIK JIHATDAN INTIZOMIY ASOSDA TASHKIL ETISH TAMOYILLARINI O‘ZIDA MUJASSAMLASHTIRGAN FALSAFADIR

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Begmatov Bahodit Ali o‘g‘li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Texnika falsafasi - bu dunyoni texnik jihatdan intizomiy asosda tashkil etish tamoyillarini o‘zida mujassamlashtirgan falsafadir. Texnik bilimlarning falsafiy jihatdan o‘rganishga qaratilgan texnika falsafasining o‘ziga xosligi, uni muhandislik va texnikaning umumiy nazariyasidan ajratib turadi. Texnika falsafasi – texnikaning mavjudligi va rivojlanishining universal tamoyillarining g‘oyaviy asoslarini tahlil etadi.

Kalit so‘zlar: intizom, tizimli tahlil, taraqqiyot, texnika va tabiat, axloqiy, estetik, global.

Yillar o‘tishi bilan texnika falsafasining zamonaviy muammolari vujudga kela boshladi. 1970-yillarda sinergetik yo‘nalishga asos solinishi ko‘p o‘lchovli hodisa sifatida texnikani o‘rganishga fanlararo yondashuvni taqozo eta boshladi. Shu jumladan harakatlar texnikasi hodisasining ijtimoiy-siyosiy, antropologik, axloqiy-estetik va aksiologik tadqiqot doirasida tahlil qilishni o‘z ichiga olgan metodologik, sivilizatsiyaviy, tarixiy-madaniy paradigmatik usullar ham qo‘llanila boshlandi. Bu davrda, muhandislik texnikasini yaratishda o‘z muhitida, o‘z faoliyatida falsafiy ongga ehtiyoj zarurligi anglab etildi. Albatta bunday qarashlar texnika yutuqlaridan oqilona foydalanishga, zamonaviy texnikaning rivojlanish istiqbollari belgilab olishda ustuvor ahamiyatga ega bo‘lgan.

Ammo, masalaning boshqa tomoni ham bor, ya’ni insonparvarlik muhitida zamonaviy jamiyatda texnik taraqqiyotga tanqidiy munosabat kuchayadi va birinchi navbatda uning salbiy tomonlariga e’tibor qaratiladi. Texnika kerakmi yoki kerakmasmi, yoxud texnika ijobiy yoki salbiy ahamiyatga egami. Mana shu ikki xil qarash texnika falsafasining asosiy mavzusiga aylandi. Albatta, yillar o‘tishi bilan texnika falsafasining tadqiqot doirasi ham o‘zgarib boradi. 1950 yil texnikasi bilan hozirgi davr texnikasi o‘rtasida ancha katta farq bor. O‘z navbatida ushbu farq, falsafiy tafakkurga ham o‘z ta’sirini ko‘rsatadi.

Faylasuflar va olimlar texnikani o‘rganishda, qoida tariqasida, muammoning madaniy, tarixiy va ijtimoiy tomonlarini hisobga olishi maqsadga muvofiqdir. Texnika falsafasi alohida falsafiy fan sifatida shakllanishining hozirgi bosqichida: “Texnika falsafasi nima?”, “Uning predmeti nima?”, “Texnika falsafasi qanday o‘rin tutadi?” kabi savollar tug‘iladi. Falsafiy bilimlar tarkibida texnika falsafasi, zamonaviy texnika haqida mulohazalar kabi qarashlar zamirida texnika falsafasi shakllana bordi va ushbu yo‘nalishlarni o‘rganishga eng ko‘p e’tibor qaratildi.

Texnika falsafasi – texnika taraqqiyotining umumiy qonuniyatlari va texnik faoliyat, dizayn, texnik fanlarning umumiy va zamonaviy insoniyat madaniyatida tutgan o‘rni, inson va texnika o‘rtasidagi munosabatlar, texnika va tabiat, axloqiy, estetik, global va boshqa muammolarning zamonaviy texnik – muhandislik nuqtai nazaridan yechimini o‘rganadi. “Texnika falsafasi nima?” degan savolga ikki xil usulda javob berish mumkin: birinchidan, texnika falsafasini, texnikani o‘rganadigan boshqa fanlar bilan maxsus solishtirib, tekshirilishini aniqlash orqali; ikkinchidan, texnikaning o‘zi nima ekanligini ko‘rib chiqish orqali.

Shunday qilib, texnika falsafasi, avvalo, falsafaga bir butun va ajralmas bo‘lim sifatida kiritilgan texnik bilimlarning muayyan qismi bo‘lib, u fanning rivojlanish chorahasida joylashgan va keyingi taraqqiyot yo‘lini belgilab beradigan o‘ziga xos yo‘nalishdir. Texnika falsafasi texnik dunyoning

ma'naviy va mafkuraviy tomonlarini, ontologiyasini, texnikaning aksiologiyasi, gnoseologiyasi va metodologiyasini o'rganadi. Shuningdek, texnika falsafasi bu texnik dunyoning dunyoqarashi, me'yoriy va qadriyat asoslari shakllanadigan ma'naviy faoliyat sohasi, texnik g'oya tushunchasi va uni amalda qo'llashning tarixiy o'rni va rolini o'rganish demakdir. Texnika falsafasini birinchi navbatda savollar qiziqtiradi: texnika nima va texnik dunyo nima va hokazo.

Texnika falsafasining diqqat markazida texnikaning muayyan turlari emas, balki texnik faoliyat shakllari va texnik dunyoning tabiati, umuman texnik soha turadi. Texnika falsafasi, texnik dunyoning hamma xususiyatlarini namoyon bo'lishiga, ularning ochiq va yashirin tamoyillarini yoritishga chaqiradi. U diqqatini texnikaning tabiatiga qaratadi va texnikani hodisa sifatida o'rganishga da'vat etadi. Texnik dunyo ob'ektiv va mavhum-ideallikka ega bo'lib, o'zida g'oyakontseptsiya shaklidagi mavjudlikni mujassamlashtirgan. Aslini olganda, texnik jarayon hozirda har qanday inson faoliyatining, umuman jamiyatning ajralmas qismiga aylanib ulgurgan. Texnika falsafasi texnik faktlarni oddiygina tasvirlab bermaydi, balki texnik taraqqiyotning ichki va tashqi tomonlarining birligiga xizmat qiladigan sub'ektlarni ochib beradi. Boshqacha qilib aytganda, texnika falsafasi dunyoning empirik tomoni bilan unchalik qiziqmaydi. Texnika falsafasi texnikaning mohiyatini va tabiatini anglashga, texnik dunyoning o'ziga xos mazmunini tushunishga ustuvor vazifa sifatida qaraydi. Bu fan "texnik voqelikni qay darajada falsafaga mos ravishda tasvirlash mumkin"ligi borasida izlanishlar olib boradi.

Aytishimiz mumkinki, texnika falsafasi - bu dunyoni texnik jihatdan intizomiy asosda tashkil etish tamoyillarini o'zida mujassamlashtirgan falsafadir. Texnik bilimlarning falsafiy jihatdan o'rganishga qaratilgan texnika falsafasining o'ziga xosligi, uni muhandislik va texnikaning umumiy nazariyasidan ajratib turadi. Texnika falsafasi texnikaning tuzilishini, uning vazifalarini, ishlash printsiplarini va boshqa texnik tavsiflarini o'rganmaydi. Balki, texnika falsafasi – texnikaning mavjudligi va rivojlanishining universal tamoyillarining g'oyaviy asoslarini tahlil etadi. Bunda quyidagi xususiyatlarga e'tibor qaratiladi: birinchidan, texnikaga hodisa sifatida qaraladi, ikkinchidan, texnikaning ichki bardoshlilik xususiyatlari va rivojlanishining umumiy qonuniyatlarini o'rganadi, uchinchidan, texnikaning ijtimoiy taraqqiyotga va tarixiy istiqbolini ham hisobga olinadi.

Texnik harakatlarni farqlash uchun, texnik bilim va texnik ongga ehtiyoj tug'iladi. Bular esa texnika falsafasining ob'ekti va predmetini aniqlashda o'zgacha yondashuvni vujudga keltiradi. Texnik harakatning natijasi, bu sun'iy shaklda yaratilgan (texnik) qurilma hisoblanadi. Albatta, texnik harakatning natijasi bilimsiz bo'lmaydi. Shuningdek, texnik harakatning natijasi texnik onga, texnik faoliyatga, texnik bilimlarning tarixiy va zamonaviy madaniyatdagi o'rniga ham bog'liqdir. Agarda, sun'iy ravishda yaratilgan texnik qurilma texnikaning ob'ekti bo'lsa, u holda texnik bilim va madaniyat hamda ularning texnik hodisa sifatidagi birgalikda olingan faoliyati texnika falsafasining ob'ekti hisoblanadi. Texnikaning predmeti – texnik harakat bo'lsa, falsafasining predmeti – bu fan va texnik ongni rivojlantirishga qaratilgan bilimlar yig'indisidir. Shunday qilib, texnika falsafasi – texnik faoliyat va texnik bilim madaniyat hodisasi sifatida ilmiy maydonga chiqadi.

Texnik ongning rivojlanishini aks ettiruvchi texnika falsafasi, falsafaning boshqa sohalariga nisbatan uzoqroq vaqt davomida taraqqiy etgan falsafiy bilimlarning mustaqil sohasi sanaladi. Falsafaning ushbu masalasiga bag'ishlangan bir qator adabiyotlar, to'plamlar, monografiyalar yaratilgan. So'nggi yillarda xalqaro va ko'plab milliy falsafiy kongresslarda texnika falsafasi yoki uning alohida bo'limlari bo'yicha davra suhbatlari o'tkazilmoqda. Bir qator Evropa

mamlakatlarida va Rossiyada texnika falsafasi bo'yicha maxsus kurslarni o'qitish ishlari olib borilmoqda.

Texnika falsafasida taraqqiyotining shu kungacha bo'lgan bosqichlarida texnikaning ikkita asosiy xususiyati – texnooptimizm va texnopessimizm tushunchalari ham muhim o'rin tutadi. Aslida ham, “ijtimoiy munosabatlar doirasida sanoatning inson va jamiyat hayotida ikki tomonlama ta'siri, ya'ni, salbiy va ijobiy tomonlari bor. Fan tili bilan aytganda, texnooptimizm – texnika taraqqiyoti inson hayotini farovonlashtirishga xizmat qilsa, texnopessimizm – texnika taraqqiyoti insoniyat uchun salbiy ta'sir etadi. Ta'bir joiz bo'lsa aytishimiz mumkin, sanoat insoniyatga bir vaqtning o'zida ham do'st, ham dushmandir. Insoniyat va sanoat – qarama-qarshiliklar birligi va kurashi qonuni asosida bir-biriga dialektik bog'liqlikda rivojlanadi. Bu dialektik bog'liqlik bir tomondan insoniyatga foydali bo'lsa, boshqa tomondan esa zararlidir”.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжиҳатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакдир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. *Globe Edit*.
4. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).

13. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. C. 5-10.

14. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

VIEWS ON SOCIAL RELATIONS IN THE EARLY MIDDLE AGES

1. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. Professor at Tashkent State Transport University.
2. Choriyev Abbas Vahobjonovich. Student at Tashkent State Transport University.

Annotation

In the views of Aurelius Augustine, the influence of religion, or rather the Catholic Church, is definitely noticeable. For example, in his opinion, "Ideality is the only unity of humanity, which in turn is the unity of peoples united on the basis of divine wisdom around the building of the universal (Catholic) Church." Aurelius Augustine, understanding the people as the main factor ensuring the unity of social relations, expresses the following opinion.

Key words: social relations, man, society, religion.

European thinkers of the Middle Ages and Modern times also had their own views and approaches to the issues of organizing and improving social relations. European thinkers gave priority to the analysis of the socio-philosophical foundations of social relations and the study of processes occurring on the basis of man-society and society-man relations. Aspects such as a person's decent living in human society, adaptation to it and one's place in it were also the focus of attention of European philosophers. In particular, the views of Aurelius Augustine on social relations of that period and its essence, the structure of society, and the values that are of decisive importance in it are described.

In the views of Aurelius Augustine, the influence of religion, or rather the Catholic Church, is definitely noticeable. For example, in his opinion, "ideality is the only unity of humanity, which, in turn, is the unity of peoples united on the basis of divine wisdom around the construction of the universal (catholic) church." The correct and relevant part of the above reasoning of Aurelius Augustine for today is that he says: "Ideality is the only unity of humanity." It is not surprising that Aurelius Augustine focused on the idea of the unity of all humanity in this place. In this case, this idea is interpreted in a common way with the concept of the people.

Aurelius Augustine, understanding the people as the main factor ensuring the unity of social relations, expressed the following opinion: "The people are a collection of rational beings whose behavior in society is limited, and they communicate in a union that they like." This remark of Aurelius Augustine has objective, universal value. This definition is true not only for those who profess the Christian religion, but also for peoples belonging to other religions. Then we know the concepts of a herd or a crowd of people and a crowd. In some ways they may seem close to the folk concept. After all, they are all connected with people's lives, their coexistence. However, in gangs and crowds, physical strength, emotions, ignorance and blind actions are preferred. The people are an important condition for the stability of the state and society. The prospects of the state and the development of society depend on the enthusiasm and spirit of the people. A nation consists of the unity of people, the various nations and peoples to which they belong, or their union, as Aurelius Augustine said. This is also a very important phrase.

The importance of the views expressed above by Aurelius Augustine is that they partially correspond to the ideas of a democratic state and civil society in modern social relations. We know that democracy is freedom within the law. Civil society is also the conscious adherence of citizens to established orders in society. If we look at it in this sense, Aurelius Augustine also wanted to emphasize that people living in a society must follow the laws and rules set by the state when they say that their actions are limited. Aurelius Augustine approaches the problem of the nation, which

drives social relations, in a unique way. First of all, he understands the people not as a group of people consisting of an ignorant crowd, but as a union of intelligent people who can answer for their actions. He understands that the state must serve not only a narrow circle of officials and owners, but must serve the entire people of the country. He sees the state not only as a coercive and violent apparatus, like its modern counterparts, but also as a structure that embodies the desires of all citizens living on its territory, takes into account their interests and protects them. Aurelius Augustine finally comes to the conclusion that “the state is a common cause or it expresses the general will and collective interests of the whole people.”

Thomas Aquinas repeatedly pointed out that religion is of decisive importance in human life, society and the existence of the state within the framework of social relations. In particular, his “external goal and content of the state is to achieve heavenly pleasures. The people are led by the church, not the state. However, what is needed is not just any church, but a head of the church led by the Pope, who is the representative of God on earth. The role of the church is higher than the role of the state, therefore worldly rulers must submit to the church,” this is known and popular in the Christian world. As a result of these and similar views of Thomas Aquinas, his teaching is recognized as the main ideological ideology of the Catholic Church. Of course, this is a false conclusion. The idea of placing religion above the secular state has been repeatedly observed in history, not only within Christianity, but also in the example of other religions. Perhaps this idea acquired a positive meaning at a time when religion was just emerging and the secular state had not yet been formed. However, over the years, such ideas did not meet the requirements of the time and began to slow down the development of social relations. Religion, which has a strong influence, prevented the country's rulers from managing the country and social relations. The saddest thing is that some ignorant and backward religious leaders resisted the progress of science and persecuted mature representatives of secular science. The main reason for this was their fear of losing their place and position in society. Everything that happens where worldly science is not developed, the essence of the phenomena is connected with divine forces.

In addition to theology, Thomas Aquinas was involved in other areas of philosophy. In particular, we can observe that his philosophical views describe social relations, issues of state and society. In this regard, we must recognize that Thomas Aquinas was honored and glorified not only by religious representatives and priests. Among them, rulers, kings, scientists supported his philosophical views and respected him no less than religious leaders. Because, according to Thomas Aquinas, “the best form of state is monarchy. As God occupies a place in the world, and the soul occupies a place in the body, so a monarch should occupy the same place in his kingdom. Well, tell me, what ruler doesn't like this statement? We can say without hesitation that such recognition will burn like oil for any ruler. Therefore, many kings and emperors in Christendom, like religious leaders, used the views of Thomas Aquinas for their own purposes. They accepted the initiative of the Catholic Church to declare the teachings of Thomas Aquinas the main ideological ideology of the Catholic Church and, without limiting themselves to this, they approved the ideas of Thomas Aquinas as the state ideology in their countries. Officials, property owners, nobles and other representatives of the upper class willingly supported these decisions of the rulers. Because Thomas Aquinas is “categorically against social equality. He put forward the idea that caste differences are eternal, the lower classes must obey their masters.

Although the Catholic Church and the ruling class tried their best to apply the teachings of Thomas Aquinas, over the years an increasing number of people realized the fallacy of his teachings and expressed opinions completely contrary to his ideas.

REFERENCES

1. Salimov B.L. Expression of Dialectic Categories in the Individual's Social Life // openaccessjournals. eu. International Journal of Innovative Analyses and Emerging Technology. Volume: 1, Issue 4, 2021. -P.16-18.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
3. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Prospects of Development of Communication and Transport System in Uzbekistan. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 2, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
4. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. Globe Edit.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
8. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.
10. Baxriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

TEXNIKA FALSAFASINING MUHIM TUSHUNCHALARI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Berdiev Javohir Jahongir o'g'li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Ma'lumki, texnianing qat'iy va bir ma'noli falsafiy ta'rifi hali ham mavjud emas. Intuitiv ravishda har birimiz texnika nima ekanligini tushunamiz. Har bir aqli raso odam kundalik hayotda, uyda yoki ishda o'zini o'rab turgan texnik qurilmalar va vositalarga yo'naltiradi. O'z-o'zini tashkil etishning yangi shakllari texnik mutaxassislarni ilmiy-texnik taraqqiyotga aqliy va ma'naviy moslashtirish muammosini dolzarblashtiradi.

Kalit so'zlar: ratsional-texnik kontseptsiya, texnogen jamiyat, sinergetika, tasodifiylik, texnosfera.

Texnikaga oid turli falsafiy tushunchalar mavjud bo'lib, shulardan biri, ratsional-texnik kontseptsiya hisoblanib, u yangi davr madaniyatiga xosdir. Uning asosiy tamoyillari F.Bekon, T.Gobbs, R.Dekart, B.Paskal asarlarida bayon etilgan. Mazkur kontseptsiyada ularni quyidagi qoidalarini keltirish mumkin:

- Hunardan muhandislik kasbiy madaniyatiga aylanib borayotgan texnika tabiiy fanlar yutuqlariga asoslanadi.

- Texnika ratsionaldir va uning mohiyati qat'iy mantiqiy va matematik hisob-kitoblarda asoslanadi.

- Texnika ilmiy amaliyotning bir turi bo'lib, ilmiy tadqiqot tuzilmasi tarkibiga kirishi kerak.

- Texniklar texnogen jamiyatning texnik asoslarini ta'minlash uchun mo'ljallangan maxsus intellektual elita sifatida ilmiy usullarga muvofiq tayyorlanishi kerak.

- Texnika muhandislik mehnati uchun erkin bozorni talab qiladi. Ushbu g'oyalar ta'siri ostida Angliyada sanoat inqilobi boshlandi, u keyinchalik kontinental Evropani qamrab oldi. Oliy politexnik ta'limning paydo bo'lishi va muhandis-texnik mutaxassislarning ijtimoiy mavqeining o'sishi muhim yutuq bo'ldi.

Sinergetika tushunchasi. Uning kelib chiqishida Shtutgar universiteti professori G.Haken turgan. Ushbu kontseptsiya texnik tizimlarning dinamikligi va o'zini o'zi tashkil etish g'oyasini amalga oshiradi. Mazkur tizimda quyidagi yo'nalishlarni ajratib ko'rsatish mumkin:

- Texnika har qanday tizim kabi, dinamikdir, uning ishlashi tasodifiylik, tartibsizlik va o'z-o'zini tashkil etishning alohida roli bilan bog'liq.

- Texnik tizimda tebranishlar muqarrar ravishda to'planadi, bu omillarning ma'lum kombinatsiyasi ostida bifurkatsiyaga aylanadi va tartibsizlikni keltirib chiqaradi, bunda texnikaning ilgari noma'lum xossalari va xususiyatlarining paydo bo'lish ehtimoli bo'ladi.

Bunday o'z-o'zini tashkil etish natijasida murakkab texnik tizimlar inson nazoratidan chiqib ketishi, texnogen ofatlarga, uslubiy ziddiyatlarga va hatto dunyoqarashning qarshilgiga olib kelishi mumkin. Texnika rivojlanishining ushbu mumkin bo'lgan salbiy oqibatlarining yig'indisi kelajakka zarba bo'lishi mumkin. Chunki, inson texnikaning barcha xususiyatlarini bilmaydi.

Texnik qurilmaning ongli ravishda ishlab chiqilgan tabiatiga qaramay, texnika har doim inson tomonidan yaratilgan ideallashtirilgan sxemadan ko'proq narsa bo'lib chiqadi. O'z-o'zini tashkil etishning yangi shakllari texnik mutaxassislarni ilmiy-texnik taraqqiyotga aqliy va ma'naviy moslashtirish muammosini dolzarblashtiradi.

Evolyutsion kontsepsiya texnika falsafasi va texnofan tarixi chegarasida ishlab chiqilmoqda. U Darvinning evolyutsion nazariyasidan va insonning mehnat qurollari faoliyati nazariyasidan (F. Engels) kelib chiqadi, unga ko'ra, insonning turlari va populyatsiyasining evolyutsiyasida asosiy rolni mehnat (texnika) o'ynagan.

Texno-aksiologik kontsepsiya texnikaning ijtimoiy-madaniy belgilanishiga alohida e'tibor beradi, xususan, texnikani ijtimoiy-madaniy dasturning elementi sifatida ko'rib chiqadi.

Ma'lumki, texnianing qat'iy va bir ma'noli falsafiy ta'rifi hali ham mavjud emas. Intuitiv ravishda har birimiz texnika nima ekanligini tushunamiz. Har bir aqli raso odam kundalik hayotda, uyda yoki ishda o'zini o'rab turgan texnik qurilmalar va vositalarga yo'naltiradi. Mutaxassislar o'rganiladigan yoki o'zlari yaratadigan texnika turlari va qurilmalarning qanday nomlanishini aniq bilishadi. Ammo bularning barchasi faqat insonning texnik faoliyati ob'ektlari, uning texnik harakatlari va mulohazalarining moddiy natijalaridan kelib chiqadi. Aniq ta'rif berishga har qanday urinish aql bovar qilmaydigan darajada qiyin bo'ladi. Masalan, "texnika" deganda sun'iy ravishda yaratilgan buyumlar nazarda tutilgan bo'lsa, unda shahar binolari, rasm va haykallar, sanoat chiqindilari haqida nima deyish mumkin? Uy hayvonlari va madaniy o'simliklar haqida nima deyish mumkin, ular ham sun'iy ravishda yaratilganku? Bundan tashqari, biz ko'pincha "uchuvchi texnikasi" (uchuvchilar uchun), "o'yin texnikasi" (musiqachilar uchun), "o'qish va yozish texnikasi" (maktab o'quvchilari uchun), "ruhiy texnika" (psixologlar uchun) haqida gapiramiz. Agar bu fikrni davom ettirsak, muhokama qilish yana davom etadi. O'rganish, xotira va hatto "sevgi texnikasi" haqida, shuningdek, odamlar va davlatni boshqarish texnikasi, rasm chizish texnikasi, pianino chalish va hokazolar haqida gapirish mumkin. Demak, bular texnikaning hatto ruhiy, ma'naviy va ijtimoiy sohalarga ham o'zgarishlar kiritish uchun kirib borishidan dalolat beradi. Shunday ekan, ushbu atamadan foydalanishda barcha holatlar hisobga olinishi kerak!

Texnosfera - bu yerda va kosmosda mavjud barcha ishlaydigan va ishlaymaydigan texnik ob'ektlar va ular faoliyatining yig'indisidir. Texnosfera faoliyat tarkibiga suv, tuproq va atmosferaning kimyoviy tarkibidagi o'zgarishlar kiradi. Yer qobig'ining yer osti ishlari ko'rinishidagi o'zgarishlar, ya'ni yer ostidan taabiiy boyliklarni tinimsiz qazib olinishi, o'rmonlarni kesish, yerlarni haydash, botqoqlarni quritish, suv omborlarini yaratish va boshqalar natijasida yuzaga keladigan biogeotsenotik o'zgarishlar ham shular jumlasidandir.

Texnosfera insonning farovon yashashini ta'minlash va uning turmush sharoitini yaxshilash uchun yaratilgan va rivojlangan.

Texnosfera - bu ijtimoiy tashkil etilgan texnikaning fazoviy-vaqt tizimi. Materiya shakllari esa - texnika va u tomonidan boshqariladi. Materiya - harakatining texnologik shaklidir. Insonning mehnat va intellektual salohiyatini shakllantirish va mustahkamlash uchun mo'ljallangan texnik elementlardan vujudga kelgan texnosfera asta-sekin nafaqat sun'iy yashash muhitini shakllantiradi, balki jamiyatning tashqi dunyo bilan moddiy va energiya almashinuvini amalga oshiradigan "fiziologik" tizimiga aylanadi.

Texnosfera geosferaning chuqurligiga ham, uning chegarasidan tashqariga ham, kosmosda ham rivojlanishi uchun nazariy jihatdan cheksiz imkoniyatlarga ega. Har qanday nisbatan mustaqil tizim kabi texnosfera ham ichki qonunlari va strukturasi ega. Shuningdek, faoliyat va rivojlanish, ya'ni, o'z-o'zini rivojlantirishga qodir bo'lgan qonuniyatlarga bo'ysunadi,

Texnosferaning jamiyat tomonidan ongsiz ravishda o'z-o'zidan rivojlanishi bir qator keng ko'lamlil salbiy oqibatlariga olib keldi. Boshqacha qilib aytganda, insoniyat tarixi davomida texnosfera faqat biosfera resurslari bilan chegaralanib, o'z-o'zidan rivojlangan. 20-asrdan boshlab yangi texnik tizimlarning yaratilishi yaxshilik va yomonlik keltira boshladi (ekologik ofatlar va inson faoliyati bilan bog'liq ekologik buzilishlar). Texnosferaning keyingi o'z-o'zidan rivojlanishi insonning farovon mavjudligiga tahdid soldi. Shu sababli, kelajakda noosferaning ajralmas qismi sifatida texnosferaning biosfera va insonning normal mavjudligining talablarini hisobga olgan holda ilmiy asoslangan rivojlanishini ta'minlash zarur. Zotan, barkamol texnosferaning shakllanishi texnik ijod ob'ektlari sonining sezilarli darajada ko'payishiga va kompleksli takomillashtirish hamda o'zgartirish bo'yicha tubdan yangi vazifalarning paydo bo'lishiga olib keladi.

So'ngi paytlarda texnik haqiqat atamasi tobora ko'proq foydalanilmoqda. Ushbu konseptsianing turli talqinlari mavjud. Ushbu atama haqida munozaralarga bormasdan turib, texnik haqiqat haqida bilimga ega bo'lish mushkul. Texnik haqiqat – texnik voqelikni sun'iy tizimlarning tarkibiy qismlaridan biri sifatida ko'rib chiqish demakdir. Bunda tabiat va jamiyatni tarkibiy qismlari sifatida tabiiy va sun'iy tizimlar mutanosibliklari hisobga olinadi.

Texnik voqelik - bu ishlaydigan asbob-uskunalar, qo'llaniladigan texnologiya, ishlatiladigan materiallar, ishlab chiqarilgan mahsulotlar, shuningdek paydo bo'ladigan chiqindilar, rad etishlar, radiatsiya va boshqalarni o'z ichiga olgan yaxlitlikdir.

Texnik voqelik inson psixikasi va tafakkuriga teskari ta'sirni aks ettiradi va mavjud bo'lmagan tasvirlarining paydo bo'lishida namoyon bo'ladi. Texnik ijodda texnik voqelik - bu shaxs tomonidan bevosita yoki texnik mahsulotlardan foydalangan holda yaratilgan barcha moddiy ob'ektlar (va ularning ma'lumotlarini ko'rsatish) hisoblanadi.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакидир. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. *Globe Edit*.
4. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

6. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.

8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (11), 359-365.

9. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.

10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

13. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

14. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

TEXNIKA FALSAFASI TARAQQIYOTINING EVOLYUSION BOSQICHLARI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Eshpulatov Javohir Berdiqobil o'g'li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Texnika, hunarmandchilik amaliyoti sifatida tushunilib, faqat tabiiy shakllarni nusxalaydi. Texnika kam ma'lumotli ijtimoiy guruhlar faoliyati bilan bog'liq, chunki u intellektual bilimlardan va jamiyatni boshqarishning ijtimoiy texnologiyalaridan uzoqda bo'ladi. Shunday qilib, qadimgi faylasuflarning fikricha, texnika madaniyatga nisbatan neytraldir. Texnikaning evolyusiyasi borasida E.Kapp kontseptsiyasi ma'lum va mashhurdir.

Kalit so'zlar: Mimetik, evolyusiyasi, kontseptsiya, Idrok, texnokratiya.

Texnika haqida ilk tushunchalardan biri mimetik tushuncha hisoblanadi. Mimetik tushuncha antik madaniyatga xosdir. Mimetik iborasi yunoncha taqlid degan ma'noni anglatadi. Mazkur tushunchaga ko'ra qadimgi madaniyatning asosini insonning yaratish va ijodkorlik qobiliyatiga egaligi unga samoviy tarzda berilishi g'oyasi ilgari suriladi. Unga ko'ra inson o'zining eng mukammal ijodida ham faqat tabiat yaratgan eng mukammal shakllarni takrorlashga harakat qiladi.

Aristotelning ta'kidlashicha, koinotning tuzilishida, insondan tashqari, uch xil mavjudotlarni ajralib turadi: tabiat, bilim, texnika. Tabiat komillik manbaidir, faqat u shakllarni yaratishga va ularni yangilashga qodir, lekin tabiiy-kosmik ijodkorlikning kamchiligi tabiiy shakllarning o'zgaruvchanligidir. Bilim, birinchi navbatda, matematik va falsafiy hisoblanadi. Bilim kamchilikni bartaraf qiladi, o'zgaruvchanlikdagi doimiy va muntazamlilikni ta'minlaydi. Texnika, hunarmandchilik amaliyoti sifatida tushunilib, faqat tabiiy shakllarni nusxalaydi. Texnika kam ma'lumotli ijtimoiy guruhlar faoliyati bilan bog'liq, chunki u intellektual bilimlardan va jamiyatni boshqarishning ijtimoiy texnologiyalaridan uzoqda bo'ladi. Shunday qilib, qadimgi faylasuflarning fikricha, texnika madaniyatga nisbatan neytraldir.

Texnikaning evolyusiyasi borasida E.Kapp kontseptsiyasi ma'lum va mashhurdir. Mazkur kontseptsiyas E.Kappning "Texnika falsafasining asosiy yo'nalishlari" (1877) asarida bayon etilgan va u quyidagi asosiy tamoyillarni o'z ichiga oladi:

- inson faol mavjudotdir, lekin u o'zining faoliyatida o'z organlarining biologik va fiziologik imkoniyatlaridan qoniqmaydi;
- inson faoliyati jarayonida biologik organlarining imkoniyatlari turli texnik qurilmalar bilan avval ongsiz, keyin esa ongli ravishda qo'shilishi sodir bo'ladi;
- E. Kapp birinchi marta organik proyeksiyaning yaxlit kontseptsiyasini ishlab chiqadi, unda u organoproyeksiyani insonning texnik faoliyati va umuman uning butun madaniy ijodining asosiy tamoyili sifatida chuqur asoslab beradi va shakllantiradi;
- insonning sun'iy quroli sifatida barcha texnik vositalar uning tabiiy qurollarining davomidir.

Inson a'zolari orasida uning qo'li alohida o'ringa egadir. Birinchidan, bu tabiiy vosita bo'lib, ikkinchidan mexanik vositalar uchun namuna bo'lib xizmat qiladi va uchinchidan, bu moddiy taqdlarni ishlab chiqarishda katta rol o'ynaydi.

Qo‘l kabi insonning boshqa organlari ham turli xil sun‘iy vositalarda o‘z proektsiyalari va ifodalarini topadi. E.Kapp ko‘rishni va qo‘lning beqiyos ahamiyatini hayotiy misollar orqali aniq ko‘rsatib beradi.

Inson tomonidan yaratilgan sun‘iy dunyo organoproyeksiya mahsulidir, ya‘ni, har qanday texnik vositalar tabiiy organlarning imkoniyatlarini oshiradi va davom ettiradi.

Idrok o‘z mohiyatiga ko‘ra antropologikdir, chunki texnik dunyoda sodir bo‘ladigan barcha jarayonlar insonning tabiiy funktsiyalariga mos keladi.

Yigirmanchi asrda tibbiyot inson tanasida tabiiy va sun‘iy organlarni konstruktiv ravishda to‘ldirish imkoniyatini isbotladi, texnik qurilma yurak, buyraklar va boshqalar funktsiyalarini bajarishga qodirligini ko‘rsatdi. Zamonaviy madaniyatda ergonomika tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ergonomika - turli xil texnik mexanizmlarni loyihalashda, shuningdek, maqbul mehnat sharoitlarini yaratish uchun mehnat jarayonlarini o‘rganishda insonning biologik va fiziologik parametrlarini iloji boricha hisobga oladigan fan.

Texnikani inson ijtimoiy mavjudligining bir jihati sifatida talqin qilish va uning mohiyatini insoniyat jamiyatining mavjudligi (faoliyati) va rivojlanishining eng muhim shartlaridan biri sifatida ochib berish muhim o‘rin tutadi. Bu yo‘nalish vakillari E.Yur, I.Bekman va marksistik falsafa vakillari ish olib borishgan. K.Marks texnik faoliyat muammolarini falsafiy qayta ko‘rib chiqishga intilgan. Bundan tashqari, u texnikani haqiqatda falsafiy tahlil ob‘ektiga aylantirgan birinchi professional faylasuf edi. Marksistik, ya‘ni dialektik-materialistik kontseptsiya (K. Marks, F. Engels, A. Bogdanov) tamoyillari quyidagi fikrlarga asoslanadi:

- Inson faol, ijtimoiy jihatdan qat‘iy mavjudotdir. Ijtimoiy hayot dunyosi tarixiy zamon kontekstidan tashkil topgan bo‘lib, ijtimoiy-iqtisodiy formatsiyalarning izchil o‘zgarishini ifodalaydi. Inson faoliyatida ishlab chiqaruvchi kuchlar muhim rol o‘ynaydi, ular orasidagi munosabatning aniqlovchi elementi – texnikadir.

- Kapitalistik ishlab chiqarish usuli sharoitida ishchi kuchi va mashinalar o‘rtasida keskin ijtimoiy qarama-qarshiliklar vujudga keladi.

- Texnika uzoq davom etgan ijodkorlik va ilmiy bilimlar natijasidir. Uning rivojlanishining asosiy shakllari ilmiy-texnikaviy inqilob va ilmiy-texnikaviy taraqqiyotdir. Ilmiy-texnik inqilob texnologiyalarni rivojlantirishda qisqa muddatli, sifatli sakrashni aks ettiradi. Ilmiy-texnika taraqqiyoti insonning ilmiy-texnik faoliyati shakllarining murakkablashuvining umumiy tendentsiyasini aks ettiradi.

- Klassik marksizm texnikaning texnogen sivilizatsiyaga ta‘sirining ijtimoiy imkoniyatlarini yetarli baholamagan.

Texnokratik tushuncha. 1930-yillarda “texnokratik kontseptsiya” inson taraqqiyotining imkoniyatlari va yo‘llari, yangi qadriyat yo‘nalishlari, jiddiy institutsional o‘zgarishlar, shu jumladan texnokratik jamiyatdagi hokimiyatni yangicha tushunish haqida yangi tasavvurni taklif etuvchi keng e‘tirofqa sazovor bo‘lgan ta‘limot sifatida vujudga keldi.

1920-yillarning oxiriga kelib birinchi jahon urushida qarama-qarshi bo‘lgan mamlakatlar o‘zlarining ishlab chiqarish va texnik imkoniyatlaridan keng foydalanishlari natijasida texnika qiyofasi ortirilgan ayrim salbiy xususiyatlardan asta-sekin xalos bo‘ladi. Texnika ijtimoiy jihatdan

neytral (hatto ijobiy) nuqtai nazardan taqdim etila boshlandi, bu uni ijobiy tomonlarini ijtimoiy taraqqiyotning boshqa harakatlantiruvchi kuchlaridan, masalan, inqiloblar, dunyoni qayta bo'lish uchun kurash va boshqalardan ajratib turdi. Dastlab, muhandislarning kuchi sifatida "texnokratiya" g'oyasi texnik mutaxassislarning vakili bo'lgan Torshteyn Bund Veblen (1857-1929)ning "Muhandislar va narxlar tizimi" nomli ijtimoiy utopiyasida 1921 yilda ishlab chiqilgan. Ushbu g'oyaga ko'ra, sanoat – ijtimoiy taraqqiyotning xizmatkorlari sifatida ijtimoiy boshqaruv sohasida umumiy manfaatlar uchun boylar va moliyachilarni almashtirishga qodir. Veblen kontseptsiyasiga ko'ra, texnik xodimlar birlashishi va jamiyatni oqilona boshqarishni amalga oshirib, sanoatda asosiy o'rinni egallashlari kerak.

O'z davrida "Texnokratiya" tushunchasi ishtiyoq bilan kutib olindi. Veblen g'oyalari A.Bird, A.Frish va boshqalar tomonidan rivojlantirilgan.

Texnokratik kontsepsiya quyidagi fikrlash mantig'iga asoslanadi:

- Sanoat inqilobi sanoatlashtirishning boshlanishi bo'ldi va texnika jamiyat taraqqiyotining asosiga aylandi.
- Sanoat tizimi doimiy texnik va texnologik yangiliklarni o'z ichiga oladi.
- Ilmiy-texnika taraqqiyotiga sharoit yaratiladi.
- Fan-texnika taraqqiyoti sharoitida boshqaruvning adekvat shakli sifatida texnokratiya – ziyolilarning ilmiy jihatdan eng malakali va mafkuraviy universal qismiga aylanadi.
- Jamiyatning siyosiy tizimi texnokratiya g'oyalariga mos ravishda o'zgartirilishi kerak.

1941 yilda amerikalik sotsiolog Jeyms Bernxaym o'zining "Menejerlar inqilobi" kitobida "mutaxassislar kuchi" g'oyasini ishlab chiqib, menejerlar shaxsida texnokratiyani ustuvor g'oyaga aylanganiga e'tibor qaratdi. Dunyoning bir qator mamlakatlaridagi siyosiy voqelik va "texnologik inqilob" ta'siri ostida kapitalizm sotsializm bilan emas, balki "menejerlar jamiyati" bilan almashtiriladi.

Mulkka egalik qilish nazoratni anglatadi. Agar nazorat bo'lmasa, mulk ham bo'lmaydi. Korporatsiyalar va davlatda mulk va nazorat alohida bo'lganligi sababli, bunday holda mulk – nazoratni amalga oshiradiganlar, ya'ni menejerlar qo'liga o'tishi kerak.

Uzoq vaqt davomida jamiyat rivojlanishining texnokratik prognozlar juda real bo'lib turdi. Sanoati rivojlangan mamlakatlarda texnologik taraqqiyot jadal rivojlanib, unumdorlik va turmush darajasini asta-sekin oshirib borilishiga xizmat qildi.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажигидир. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. [Globe Edit](#).

4. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.

5. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

6. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.

8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (11), 359-365.

9. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.

10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

13. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

14. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

IJTIMOIIY TARAQQIYOTDA QADIMIY KARVON YO‘LLARINING AHAMIYATI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Niyozqulov Dilshod Bobir o‘g‘li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Xududlar o‘rtasida aloqa yo‘llari kashf etilgach, vaqt o‘tgan sari undan o‘tadiganlar soni ortib borgan. Yillar, asrlar davomida bu yo‘llar doimiy foydalanadigan yo‘llarga aylangan. Jumladan, Osiyo qit‘asi qadimiy yo‘llar vujudga kelgan xudud sanaladi. “La‘l yo‘li”, “Shoh yo‘li” va “Yaylovlar yo‘li”lari bunga misol bo‘ladi. Lekin, hech bir yo‘l, nufuz, ko‘lam va miqyos jihatidan “Buyuk ipak yo‘li”chalik ahamiyatga ega bo‘lmagan.

Kalit so‘zlar: yo‘l, “La‘l yo‘li”, “Shoh yo‘li” va “Yaylovlar yo‘li”, “Buyuk ipak yo‘li”.

Xududlar o‘rtasida aloqa yo‘llari kashf etilgach, vaqt o‘tgan sari undan o‘tadiganlar soni ortib borgan. Yillar, asrlar davomida bu yo‘llar doimiy foydalanadigan yo‘llarga aylangan. Jumladan, Osiyo qit‘asi qadimiy yo‘llar vujudga kelgan xudud sanaladi. Tarixiy manbaalarda ko‘rsatilishicha “Qadimiy karvon savdo yo‘llaridan biri “La‘l yo‘li” deb atalgan. Bu yo‘l miloddan avvalgi 3–2-ming yilliklarda ochilgan. Yo‘lning “La‘l yo‘li” deb atalishiga bu yo‘ldan qimmatbaho la‘l toshining tashilishi sabab bo‘lgan. U lojuvard deb ham atalgan. “La‘l yo‘li” Pomir tog‘idan boshlanib, Eron, Mesopotamiya va Misr orqali o‘tgan. La‘l toshlaridan yasalgan buyumlar hatto Misr fir‘avrlari maqbaralari (ehromlari)dan ham topilgan.

Qadimgi mashhur savdo yo‘llaridan yana biri “Shoh yo‘li” deb ataladi. Unga Eron shohlari asos solishgan va nazorat qilishgan. “Shoh yo‘li” ikki yo‘nalishli bo‘lib, birinchisi O‘rtayer dengizi bo‘yidagi turli shaharlarni Eron bilan bog‘lagan bo‘lsa, ikkinchisi Eron va Baqtriya orqali o‘tib Oltoy va Hindistongacha borgan”⁵.

Yuqoridagi iqtibosdan ko‘rinib turganidek, ilk savdo karvon yo‘llari Osiyoda paydo bo‘lgan va bu yo‘llar qit‘aning katta qismini qamrab olgan. Bu yo‘llarning mavjudligi Osiyo xalqlarining ijtimoiy – iqtisodiy, madaniy – ma‘rifiy hayotida ijobiy o‘zgarishlarga sabab bo‘lgan. Davlatchilik tamoyillarini shakllanishiga va rivojlanishiga ta‘sir ko‘rsatgan. Iqtisodiy munosabatlarning asosi bo‘lgan savdo-sotiq tizimining vujudga kelishi ham aynan aloqa yo‘llari bilan chambarchas bog‘liqdir. Bunda savdo-sotiq dastlab ayriboshlash tarzida amalga oshirilgan bo‘lsa, keyinchalik tilla, kumush kabi metallardan yasalgan tangalar ko‘rinishidagi pul vositasida amalga oshirilgan. Pulning kashf etilishi va undan foydalanishning boshlanishi esa, keyinchalik ijtimoiy munosabatlar doirasida misli ko‘rilmagan oqibatlarga olib bordi. Pul va boshqa moddiy boyliklarga bo‘lgan qiziqishning ortib borishi keyingi ming yillar mobaynida insoniyatga doimiy yo‘ldosh bo‘lib kelayotgan sinflar, tabaqalar va toifalarning shakllanishiga sabab bo‘ldi. Bularning mavjudligi esa ular orasida ijtimoiy adolatni ta‘minlashdek dolzarb muammoni doimo kun tartibida bo‘lishi uchun asos bo‘lmoqda.

O‘tmishdan qolgan yozuvlar va moddiy yodgorliklar qadimgi Sharq va G‘arb o‘rtasida, ko‘chmanchi xalqlar yashagan hozirgi shimoliy Xitoy, Mongoliya, Rossiyaning sibiri, markaziy qismi, Qozog‘iston Yevropa xududlarini bog‘lagan bepayon kengliklardan o‘tuvchi shimoliy

⁵ Tarixdan hikoyalar. U. Jo‘rayev [va boshq.]. Toshkent: Cho‘lpon. 2015. 61 bet.

savdo yo‘li hisoblangan “Yaylovlar yo‘li” mavjud bo‘lganligini ta’kidlashmoqda. Bu yerlardagi manzilgohlardan topilgan ashyoviy dalillar ushbu xududlar o‘zaro aloqada bo‘lganligini tasdiqlamoqda. Bir necha ming yillik tarixga ega ushbu “Yaylovlar yo‘li” Xitoy manabaalarida (“Savyuan lu”) deb ko‘rsatilgan⁶. Ushbu yo‘l bo‘yida yashagan ko‘chmanchi chorvador xalqlar mazkur yo‘ldan savdo-sotiq maqsadida foydalanganlar. Ular o‘zlari qimmatbaho metal va toshlardan yasagan har xil buyumlarini savdogarlar olib o‘tadigan turli mahsulotlarga, jumladan ipak matolariga almashtirganliklari haqida ham ma’lumotlar uchraydi. Darvoqe, ushbu yo‘ldan Xitoydan G‘arb tomon ipak matolari ham olib o‘tilgan. Lekin, bu bilan ushbu yo‘lni “Buyuk ipak yo‘li”ni bir yo‘nalishi deb bilish yoki ularni bir-biri bilan aralashtirib yuborish to‘g‘ri emas. Chunki, ular alohida-alohida yo‘llar hisoblanadi. Ushbu mazmundagi xulosani bir qator xitoy olimlari ham ma’qullashgan⁷.

Mamlakatlar o‘rtasida, ularni bir-birlari bog‘lab turuvchi muntazam aloqa va savdo yo‘llarini o‘rnatilishi odamlarning aql-tafakkurini, dunyoqarashini, atrof-muhitga bo‘lgan munosabatini ham o‘zgartirib yubordi. Ayniqsa, o‘z shaxsiy hayotini va o‘z yurtidagi ahvolni boshqa mamlakatlardagi vaziyat bilan solishtirish imkoniyatini paydo bo‘lishi odamlarni gohida havas, gohida esa shukr qilib yashashga o‘rgata boshladi. Chunki o‘sha paytlarda ham dunyo xalqlarining turmush darajasi hozirgidek bir xil bo‘lmagan. Ba’zi xalqlarning yashash maskanlari juda yaxshi tabiiy muhitda joylashgan bo‘lsa, noqulay iqlim sharoitlarida yashayotgan xalqlar ham bo‘lgan. Shuningdek, bir xil xalqlar ahillikda, inoqlikda, tinch-osoyshta, baxtli va farovon hayot kechirsalar, ba’zilar tarqoqlikda, doimiy adovat va notinchlikda, baxtsizlikda kun kechirganlar. Umuman olganda dunyo xududlari va xalqlari o‘sha zamonda ham turfa-xil va rang-barang bo‘lgan. Bularni ko‘rgan, yurtlar kezgan sayohlar, yo‘lboshlovchilar va savdogarlar o‘zlari uchun kerakli xulosalarni chiqarganlar. Nega deganda ularda o‘zaro qiyoslash, solishtirish imkoniyati mavjud bo‘lgan. Qaysidir ma’noda bu insonlarning ko‘pchiligi o‘z mamlakatlariga yangiliklar va kashfiyotlarni olib keluvchi kishilar bo‘lgan. Bu tarzdagi o‘zaro fikr va tajriba almashish, mamlakatlar va xalqlar istiqboli uchun muhim ahamiyatga ega bo‘lgan.

Qadimgi yo‘llar haqida gap ketganda, ko‘pchilikning xayoliga birinchi navbatda, “Buyuk ipak yo‘li” kelishi, inkor etib bo‘lmas haqiqatdir. Bunda biz “La‘l yo‘li”, “Shoh yo‘li” va “Yaylovlar yo‘li”larining ahamiyatini pastga urish niyatidan yiroqmiz. Albatta, bu qadimiy yo‘llarning insoniyat kommunikatsiya, yo‘l – aloqa tizimining rivojlanish tarixida o‘z o‘rni bor. Buni e’tirof etmaslik adolatsizlikdan boshqa narsa emas. Lekin, tan olib aytishimiz kerakki, insoniyat taraqqiyotida hech bir yo‘l, nufuz, ko‘lam va miqyos jihatidan “Buyuk ipak yo‘li”chalik ahamiyatga ega bo‘lmagan. Bu yo‘l tarixda Sharq bilan G‘arbn bog‘lagan, Osiyo va Yevropani tutashtirgan birinchi va yagona kommunikatsiya aloqa yo‘li bo‘lgan. Asrlar mobaynida bu yo‘ldan son-sanoqsiz karvonlar o‘tgan. Karvonlarda nafaqat ipak matolar, balki boshqa mollar ham tashilgan. Unda tashilgan mahsulotlarning assortimenti nihoyatda xilma-xil bo‘lgan. Sharqdan G‘arbgga tomon qanchalik ko‘p va turfa xil mahsulotlar olib borilgan bo‘lsa, o‘z navbatida

---

⁶ Saoyuan sichou chjilu yuy Chjungya venming (Yaylovlararo ipak yo‘li va Markaziy Osiyo madaniyati). Urumchi.1994. 9-19 betlar.

⁷ Lyu Yingsheng. Silu venxua. Saoyun jyuana (Ipak yo‘lidagi madaniyat. Yaylov yo‘llariga oid jild). Chjejyang. 1996. 19 b. Yang Jyanshin, Lu Vey. Sichou chjilu (Ipak yo‘li). Lanjou. 1988. 108 b.

G'arbdan Sharqqa qarab kerakli, har xil mahsulotlar ko'plab miqdorda olib kelingan. "Buyuk ipak yo'li" xalqlarning o'zida yo'q bo'lgan, lekin turmushda kerakli bo'lgan turli-tuman mahsulotlarga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishga xizmat qilgan. Shuning barobarida xalqlarning o'zlari yetishtiradigan, ammo ehtiyojlaridan ortiq ravishda mavjud bo'lgan mahsulotlarni boshqa o'lkalarga yuborish va shuni orqasidan mumaygina daromad ko'rish imkoniyatini bergan. Bu jarayonlarni hozirgi zamon iqtisodiyot tilida aytadigan bo'lsak, mamlaktlarning import va eksport salohiyatlaridan foydalanish va rivojlantirish shart-sharoitlarini yaratgan. "Buyuk ipak yo'li"ning yana bir e'tiborli tomoni shundaki, bu yo'l xalqlarni bir-biriga tanitgan. Avvallari mutloqo notanish va begona bo'lgan xalqlar asta-sekinlik bilan o'zlari haqida o'zaro axborotga ega bo'la borishgan.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакидир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгилловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. *Globe Edit*.
4. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон таракқиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).

12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

13. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference " Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

14. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

“BUYUK IPAK YO‘LI”NING MINTAQA TARAQQIYOTIGA TA’SIRI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Norboev Shahrizod Nizom o‘g‘li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Ilmiy – tarixiy dalillarga asoslangan manbaalarga murojaat qiladigan bo‘lsak, “Buyuk ipak yo‘li” to‘g‘risida quyidagi qarashlar ilgari surilganligini kuzatishimiz mumkin: birinchisi, “Uzunligi 12000 km bo‘lgan “Buyuk ipak yo‘li” miloddan avvalgi II asrda ochildi. Bu yo‘l faqat savdo yo‘li emas edi. U ayni paytda dunyo xalqlari o‘rtasida madaniy hamda davlatlararo aloqalar yo‘li sifatida ham xizmat qildi.

Kalit so‘zlar: yo‘l, “Buyuk ipak yo‘li”, savdo, madaniyat, davlatlararo aloqalar.

Ilmiy – tarixiy dalillarga asoslangan manbaalarga murojaat qiladigan bo‘lsak, “Buyuk ipak yo‘li” to‘g‘risida quyidagi qarashlar ilgari surilganligini kuzatishimiz mumkin: birinchisi, “Uzunligi 12000 km bo‘lgan “Buyuk ipak yo‘li” miloddan avvalgi II asrda ochildi. Bu yo‘l faqat savdo yo‘li emas edi. U ayni paytda dunyo xalqlari o‘rtasida madaniy hamda davlatlararo aloqalar yo‘li sifatida ham xizmat qildi. Yo‘l Xitoyning Xuanxe daryosi bo‘yida joylashagan Sian shahridan boshlanib, ikki yo‘nalishli bo‘lgan. Birinchi yo‘nalish – Xitoydan Samarqandgacha bo‘lgan yo‘nalish edi. Samarqandda yo‘l yana ikkiga bo‘lingan. Biri, Eron orqali O‘rtayer dengizigacha, ikkinchisi Shimoliy Kavkaz orqali Qora dengizgacha yetib borgan.

Ikkinchi yo‘nalish Xitoydan boshlanib, Pomir – Tyan-Shan tog‘ tizmalaridan o‘tib, Afg‘onistonga, undan Hindistonga olib chiqqan”⁸. Guvoxi bo‘lganingizdek, ushbu ta‘rifda “Buyuk ipak yo‘li” haqida imkon qadar qisqa va aniq tushuncha berishga harakat qilingan va qaysidir ma‘noda buni uddasidan chiqilgan. Ta‘kidlanganidek, yo‘l Xitoydan boshlangan. Mazkur yo‘l butun Osiyo qit‘asini qamrab olgan holda janubda Hind okeani, fors kurfazi hamda g‘arbda O‘rta yer dengizi va Qora dengiz qirg‘oqlarigacha borgan. Lekin, bu degani “Buyuk ipak yo‘li” ana shu dengiz sohillarida tugagan degan ma‘noni anglatmasligi kerak. Zotan, yo‘lning bundan buyog‘idagi qismi kemalar vositasida suvda davom etib, dengizning boshqa qirg‘oqlariga ham yetib borgan. Suvning u tomonlari Yevropa va Afrika sohillari hisoblangan. Aytish mumkinki, “Buyuk ipak yo‘li” kichik-kichik tarmoqlari ushbu qit‘alarning ichki yo‘nalishlarida davom etgan. Demak, “Buyuk ipak yo‘li” yer yuzining qadimiy va asosiy sivilizatsiyalar makoni sanalgan uch qit‘asi: Osiyo, Yevropa va Afrikani bog‘lagan ilk va o‘z davrida yagona bo‘lgan qit‘alararo yo‘l hisoblanadi. Ushbu karvon yo‘li XVII asr yoki 1700 yil mobaynida o‘z ahamiyatini yo‘qotmasdan insoniyatga xizmat qilib kelgan.

“Buyuk ipak yo‘li”ning yo‘nalishlari borasida Akademik A.Asqarov ilmiy xulosalarida ancha kengroq bayon etilgan⁹. Unga ko‘ra “Buyuk ipak yo‘li” Xitoyning qadimgi markazi Siandan boshlanib, boshqa Xitoy shaharlari Lanchjou orqali Dunxuanga kelgan. Ushbu shaharda yo‘l ikkiga ajraladi. “Buyuk ipak yo‘li”ning janubiy-g‘arbiy tarmog‘i Xitoydagi Taklamakon sahrosi orqali Xotanga, undan Yorkentga kelib, Pomir tog‘ining daralari orqali Vahonga, undan Baqtriyaning bosh shahri Zariaspga (Balx) kelgan. Balxda yo‘l yana uch tarmoqqa ajraladi, g‘arbiy

⁸ Tarixdan hikoyalar. U. Jo‘rayev [va boshq.]. Toshkent: Cho‘lpon. 2015. 61-62 betlar.

⁹ Shamsutdinov R., Karimov Sh. Vatan tarixi. T.: “Sharq”. 2010. 89-90 betlar.

tarmog‘i Marvga, janubiy tarmog‘i Hindistonga, shimoliy tarmog‘i Termiz orqali Darband, Nautak, Samarqandga qarab ketadi.

“Buyuk ipak yo‘li” shimoliy-g‘arbiy tarmog‘i esa Dunxundan Bami, Kuchi, Turfan orqali Tarim vohasiga – Qashg‘arga boradi. U yerdan Toshqo‘rg‘on orqali O‘zgan, O‘sh, Quva, Axsikent, Popga, undan Asht dashti orqali Xo‘jand, Zomin, Jizzaxga, so‘ngra Samarqandda Nautak yo‘li bilan birlashadi. Yo‘l Samarqanddan g‘arbiga – Dobussiyaga, Malik cho‘l orqali Buxora va Romitanga, undan Varaxsha orqali Boykent va Forobga borib, Amul shahriga o‘tadi. Amulda Marvdan Urganch tomon Amu bo‘ylab ketayotgan yo‘lga qo‘shilgan. Marv shahriga yetib kelgach, yo‘l ikki yo‘nalishda davob etgan. Marvdan g‘arbiga tomon yo‘nalgan “Buyuk ipak yo‘li” Tabriz va Parfiya davlatining Nisa shahri orqali Eronning Gekotomil, Apaliya va Ekbatana (Hamadon) shaharlariga va ulardan o‘tib Mesopotamiyaning Ktesafon va Bag‘dod shaharlariga tarqalgan. Undan Dajla, Frot daryosining o‘ng sohili bo‘ylab shimol tomon yo‘nalib, Antioxiya (Antokiya) orqali Damashqqa, Tir va Quddus shaharlari orqali Misrga yetib borgan. Marvdan chiqqan shimoliy yo‘l esa Amul orqali Urganchga, undan shimoliy Kaspiy bo‘ylab Shimoliy Kavkazga, so‘ngra Qora dengizning shimolidan Konstantinopolga borib, Bosfor va Dardanell orqali O‘rta yer dengiziga o‘tib Vizantiya shaharlariga oralagan. Undan keyin Yevropaning boshqa xududlariga ham tarqalganiga shubha yo‘q. Yuqoridagi mulohazalardan ko‘rinib turganidek, “Buyuk ipak yo‘li”ning tarmoqlari va yo‘nalishlari o‘zining muqobil variantlariga ega bo‘lgan ekan. Mazkur xususiyat ham “Buyuk ipak yo‘li”ning asrlar davomida faoliyat ko‘rsatishida muhim omillardan biri bo‘lgan. Negaki, bironta yo‘nalishda muayyan sabablarga ko‘ra yo‘l xavfli bo‘lib qoladigan yoki yopiladigan bo‘lsa, qatnov boshqa yo‘nalishlarda davom ettiraverilgan. Misol tariqasida aytadigan bo‘lsak, avvalroq ta‘kidlaganimizdek, Dunxuan shahridan “Buyuk ipak yo‘li” yo‘li ikki tarmoqqa bo‘linib davom etgan. Bu qadimiy Xitoy yozma manbaalarida ham qayd etib o‘tilgan. Xususan, Shimoliy yo‘l – “Beydao” va Janubiy yo‘l – “Nandao” deb atalgan. Tarixiy voqeiyliklarga ko‘ra Shimoliy yo‘l o‘tgan xududlar bir necha yuz yillar davomida xunlar nazoratida bo‘lganligi sababli “Buyuk ipak yo‘li”dagi asosiy aloqalar Janubiy yo‘l orqali amalga oshirilgan. Karvonboshilar va savdogarlar ko‘proq shu yo‘ldan yurishni lozim topishgan. Chunki ular uchun karvonlarini va mollarini manzilga beshikast yetkazish masalasi birinchi o‘rinda turgan. Xavfli yo‘ldan yurib o‘z jonini va molini garovga qo‘ygandan ko‘ra xavfsiz yo‘ldan yurish qulay bo‘lgan. Albatta, bu o‘rinda ularda tanlov imkoniyatining bo‘lganligi ularning omadi bo‘lgan. Bu jarayonlarning hammasi, “Buyuk ipak yo‘li” tarkibiga kiruvchi yo‘llar orasida ichki raqobat mavjud bo‘lganligidan darak beradi. Raqobat bor joyda esa rivojlanish, taraqqiyot bo‘lishi barchamizga ma‘lum.

Biz yuqoridagi mulohazalarimizda “Buyuk ipak yo‘li”ni Yevropa xududlarida ham davom etganini aytib o‘tdik. Bizning bu xulosamizni Xitoyni o‘zida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ham tasdiqlaydi. Ana shunday manbaalarda qayd etilishicha, “Ipak yo‘li... O‘rta dengizning sharqiy sohillari orqali Rimga yetib borgan”¹⁰.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажигидир. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.

¹⁰ Sixay (“So‘zlar dengizi”). Shanxay. 1979. 53 b.

2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. Globe Edit.
4. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
13. Bakhridin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference " Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.
14. Salimov Bakhridin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

MASHINASOZLIK KOMPLEKSINING RIVOJLANISHIDA NANOTEKNOLOGIYALARNING JORIY ETILISHINI AHAMIYATI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Aksibaev Asiljan Azamat o'g'li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Avtomobil sanoatini takomillashtirishda nanotexnologiyalarning o'rni katta. Yangi nanomateriallarni ishlab chiqish yangi avtomobil dvigatellarini loyihalash uchun katta imkoniyatlarga ega. Dvigatel samaradorligi va chiqindilarining kamayishi uchun yildan-yilga ortib borayotgan talablar avtomobil dizaynerlarini quyma temir va po'latga muqobil bo'lgan materiallarni faol ravishda izlashga majbur qilmoqda.

Kalit so'zlar: avtomobilsozlik sanoati, nanofan, nanomashina, nanotexnologiya, korroziya, nano o'lcham.

Avtomobil sanoatini takomillashtirishda ham nanotexnologiyalarning o'rni katta. Ushbu sohadagi birinchi e'tiborga molik tashabbuslardan biri Daimler-Chrysler bo'lib, u 2003 yildan beri Mercedes-Benz avtomobillari uchun shaffof qoplamadan foydalanmoqda. Qoplama nano o'lchamli (taxminan 20 nm) keramik zarralarni o'z ichiga oladi, bu bilan bog'lovchi tarkibining molekulyar tuzilishi ham o'zgartirildi. Amalda, bu yuqorida sanab o'tilgan modellarning bo'yoq ishlarining bardoshlilikini va shu bilan birga dekorativ xususiyatlarini sezilarli darajada yaxshilashga imkon berdi. Nashr etilgan ma'lumotlarga ko'ra, kompaniya nanotexnologiyaning so'nggi yutuqlarini faol jalb qilgan holda, printsiplial jihatdan yangi bo'yoq materialini ishlab chiqmoqda. Ishlab chiquvchining so'zlariga ko'ra, yangi materiallar ekologik toza bo'ladi, eskirishga chidamliligi oshadi va eng muhimi, ultrabinafsha nurlanish ta'sirida bunday bo'yoq qatlaminin qurishi o'n soniyadan oshmaydi. To'g'ri, bunday bo'yoq tizimi bilan ishlash uchun birinchi navbatda o'zingizni yangi jihozlar bilan qurollantirishingiz kerak. Nanotexnologiya avtomobilsozlik sanoatida korroziya muammosini samarali hal qila oladi. Nano o'lchamdagi zarrachalar sohasida to'plangan tajriba nemis olimlariga yaqin kelajakda korroziyaga chidamli materiallarning yangi avlodini yaratishni e'lon qilish imkonini berdi. Professor Helmut Shmidt yangi ingibitorlarning ta'sir qilish printsiplini quyidagicha ta'riflab bergan: "Biz korroziya ingibitorlari vazifasini bajaruvchi nanozarrachalarni standart avtomobil qoplamasiga aralashiramiz va ularga shunday xossalarni beramiz. Agar kerak bo'lsa, ular qoplamaning tegishli tarkibiy qismlarining shikastlanish zonasiga tez tarqalishini ta'minlaydi, xuddi yarani yopgandik". Bunday korroziya qattiq bo'yoq qoplamasi ichida erkin harakatlanish qobiliyatiga ega ekanligi professor Shmidt tomonidan o'n yillar oldin isbotlangan. Keyin u metall, shisha yoki keramika yuzalarida nanozarrachalar erkin eritmadagi ionlar kabi harakat qilishini aniqlay oldi. Boshqacha qilib aytganda, ular butun hajm bo'ylab muvozanatni ta'minlashga va saqlashga intiladilar. Konsentratsiyadagi har qanday farq, masalan, bo'yoq ustidagi tirlanganligi sababli yoki diffuziya tufayli nuqsonni darhol tuzatishi kerak.

Avtomobilning yuragi uning dvigatelidir. Yangi nanomateriallarni ishlab chiqish yangi avtomobil dvigatellarini loyihalash uchun katta imkoniyatlarga ega. Dvigatel samaradorligi va chiqindilarining kamayishi uchun yildan-yilga ortib borayotgan talablar avtomobil dizaynerlarini quyma temir va po'latga muqobil bo'lgan materiallarni faol ravishda izlashga majbur qilmoqda. Nanokompozit materiallar bilan o'zgartirilgan plasmassa eng istiqbolli bo'lib, dvigatelning yangi modellarini yaratish uchun asos bo'lishga qodir. Nazariy jihatdan, bunday polimerlardan

foydalanish turli xil dvigatel qismlarini ishlab chiqarish jarayonini sezilarli darajada soddalashtiradi va ularning aniqligi ham parallel ravishda yaxshilanadi. O'zgartirilgan plasmassaning qattiqligi va mustahkamligi ko'rsatkichlari metallarnikiga yaqin. lekin shu bilan birga, plasmassa ancha engilroq va uni avtomobil dvigatelini loyihalashda ishlatish qismlarning korroziyaga chidamliligini sezilarli darajada yaxshilaydi. Dvigatelni shovqin darajasini kamaytiradi. Ulardagi nanokristalli komponentlardan foydalanish o'ta yuqori haroratlarda ishlaydigan qismlarning ishlash muddatini sezilarli darajada uzaytirishi mumkin, masalan, uchqunlar, vilkalar, yonilg'i injektorlari va yonish kamerasing boshqa elementlari.

Avtomobil oynalarini nanotexnologiyalar yordamida ham yaxshilash mumkin. Yon va ichki nometall qoplama sifatida foydalanishda elektrokromik tizim sinovdan o'tkazilmoqda. Kimyoviy ishlov berish jarayonida lityum ionlari harakatlanadi va atomlar shishaning yorug'lik o'tkazuvchanligini o'zgartiradigan, qorong'u effekt yaratadigan ultra yupqa qatlam hosil qiladi. Titan dioksididan (TiO₂) foydalanish bilan yuzalarni o'z-o'zini tozalash texnologiyasi ishlab chiqildi. Ultrabinafsha nurlanish TiO₂ nanoqoplamasiga tushganda, fotokatalitik reaksiya sodir bo'ladi, buning natijasida havodagi suv molekullari kuchli oksidlovchi moddalarga - gidroksid (H₂O) radikallariga aylanadi, ular kirni oksidlaydi va parchalaydi. Quyosh panellarini ishlab chiqish bo'yicha yangi texnologiya imkoniyatlarini hisobga olgan holda ishlar yaxshi davom etmoqda. 30 Vt quvvatga ega kremniy fotoelementlar qatlami bilan qoplangan avtomobil tomining varianti allaqachon kichik ishlab chiqarish darajasida yo'lga qo'yilgan.

Nanotexnologiyani avtokosmetikada ham qo'llash mumkin. Nanotexnologiyadan foydalanish tufayli avtomobil kosmetikasi ishlab chiqaruvchilari shampunlar va sovunlarning sifat jihatidan yangi kompozitsiyalarini yaratishga muvaffaq bo'lishdi. Shunday qilib, yuvish vositalari tarkibiga nano o'lchamdagi zarrachalarni kiritish mashinaning himoya xususiyatlarini sezilarli darajada yaxshilash imkonini berdi. Birinchidan, nano o'lchamdagi zarralar bo'yoq qatlamining turli strukturaviy shikastlanishlarini yaxshiroq to'ldirishga qodir. Ikkinchidan, ular an'anaviy kompozitsiyalar bilan solishtirganda, nanozarrachalarning o'zaro molekulyar aloqalarining zich tarmog'i tufayli uning yuzasida ancha zichroq va bardoshli himoya qatlamini hosil qiladi.

Nanotexnologiya ishqalanish muammosini bartaraf etishga ham kerak bo'ladi. Avtomobilsozlik sohasida nanotexnologiyaning eng tez rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biri yuqori samarali ishqalanishga qarshi va sovutish suvi birikmalarini ishlab chiqarishdir. Empirik tarzda, ushbu kompozitsiyalardan foydalanish yoqilg'i sarfini 2-7% ga kamaytirishga, qismlarning eskirishini 1,5-2,5 barobarga va dvigatel quvvatini 2-4% ga oshirishga olib kelishi aniqlandi. Avtomobil shinalariga nanozarrachalar qo'shilishi ularning moslashuvchanligini oshiradi va eskirishni kamaytiradi.

Zamonaviy nanotexnologiya imkoniyatlaridan foydalangan holda avtomobilning elektron komponentlarini rivojlantirish va takomillashtirish istiqbollari mavjud. Shubhasiz, vaqt o'tishi bilan, istisnosiz, avtomobilning barcha qismlarini nanotexnologiyasiz tasavvur etib bo'lmay qoladi.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакидир. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.

2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. Globe Edit.
4. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёклама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
13. Bakhridin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference " Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.
14. Salimov Bakhridin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

EDUCATION AND TRAINING: HOW FACTORS INFLUENCE THE DEVELOPMENT OF COUNTRIES

1. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. Professor at Tashkent State Transport University.
2. Jonuzoqov Mirtemir Normurod o'g'li. Student at Tashkent State Transport University.

Annotation

In the article, it is analyzed that education cannot be implemented without education, and education without education, that these two concepts are considered the main axis roots of enlightenment, that education is of high quality only where there is education, and that education is important not only in education, but in the processes taking place in the whole society.

Key words: upbringing, education, enlightenment, youth, changes, future.

It is gratifying that in recent years in our country, as in Japan, attention has been paid to science and education, especially to the education of young people. At the same time, equal attention is paid to continuous education at all levels. For this purpose, for the first time in the history of our country, the “MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND INNOVATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN” was created. The purpose of this ministry is to spread education among our children from a very early age. In the public education system, which is the longest and most important stage in the education of our youth, much attention is paid to fundamental changes and fundamental changes are being carried out in the school education system. A lot of work has been done to improve the material and technical condition of schools and raise the status of teachers, which is planned to be continued in the future. Higher education, considered the highest level of education, is experiencing positive changes no less than other areas. Many measures have been developed to train qualified specialists with modern knowledge, and processes to ensure their implementation are ongoing. There is no doubt that all these reforms will ultimately serve to bring social relations in our country to a new level.

We have used the words education together on many occasions in our thoughts above. The reason for this is that education cannot be carried out without education, and education cannot be carried out without education. Both of these concepts are the roots of the main axis of enlightenment. Education will be of high quality only where there is education. Upbringing is important not only in education, but also in processes occurring in society as a whole. The French scientist La Mettrie said that “without education there would be very few good people in the world. Only education improves a person’s inner world. “Only education can direct a person to be useful for the benefit of others.” In essence, education is a social force that determines the direction of social relations. It is known that the subject of social relations is a person. The way a person behaves depends on his upbringing. Simply put, people interact when they live in society. This relationship can be good or bad. Or it could be a mixture of good and bad. Also, everyone can act in their own interests, without doing each other either good or evil. Our people have a proverb: “If you can’t do good, then don’t do bad.” In a sense, this is also a kind of education. But the beauty of society is that the people living in it do good to each other, use each other, and make a living with each other's interests in mind. Of course, this has to do with education. Because only a well-educated person can do good to other people and can sympathize with the pain and worries of others. A large number of people receiving such education will lead to further development of this society. Humanity, humanity and generosity are necessary for all members of society. However, this is especially important for representatives of the materially rich layer of society, that is, for

the rich. Why it should be “It is the duty of a rich man to provide for the happiness of society and to lighten the hearts of others with his happiness.” What we agree on is that poor, poor or middle class people who do not have much wealth cannot help others even if they want to. Because their financial capabilities do not allow this. True, most of this category of people are educated, good people. We don't want to belittle them. But it's true.

We must admit that the majority of our compatriots are now in this situation. If they were rich and had surplus funds, they would help those in need. We can give tens, hundreds and thousands of real-life examples of similar content. One conclusion that can be drawn from them is that if the rich and complacent people in a society are kind and generous to others, if they can share their happiness with others, then there will be cooperation and harmony. The emergence of conflicts and conflicts of a social nature is also prohibited. These situations primarily serve the interests of the rich. After all, in a stable society where there is peace, the wealth of the rich continues to grow. God forbid, if there is instability and a turbulent situation, the rich will suffer the most. Because they have at their disposal retail outlets, manufacturing enterprises and other business facilities of various levels. Their activities are in crisis in themselves. This means that income will mean stopping and starting to take damage. Then there will be no people in a disorderly society. Instead, a crowd appears. And it is known where the crowd will attack and close first. We need to make sure things don't go in such an unpleasant direction. We must think not only about our own interests, but also take into account the interests of society and serve its development. “If we bring happiness to society, we create our own happiness with it.” A very good point. After all, society consists not of one person, but of millions, or even billions of people (in the case of China and India). It is the minds, dreams, aspirations, human or non-human behavior of these people that determine the future of society. We used the phrase “inhumane behavior” for a reason. Because, no matter how pleasant it may be, the existence of a perfect, ideal society is very doubtful. In real life, no society can consist of 100% perfect people. Whether you like it or not, there are different people in any society. In particular, there are bad guys and villains who hold back the progress of society. Society has created laws to restrain such people and fights them through these laws. No matter how hard it is, we have to admit that “Only fear of the law stops evil people.”

REFERENCES

1. Salimov B.L. Expression of Dialectic Categories in the Individual's Social Life // openaccessjournals. eu. International Journal of Innovative Analyses and Emerging Technology. Volume: 1, Issue 4, 2021. -P.16-18.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
3. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Prospects of Development of Communication and Transport System in Uzbekistan. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 2, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
4. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. [Globe Edit](#).
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.

6. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

7. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

8. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

9. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

10. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

ESTETIKA VA UNDA TEXNIK ESTETIKANING TUTGAN O‘RNI

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2. Toshtemirov Abbosbek Azamat o‘g‘li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Insonning asosiy ehtiyojlaridan biri - bu go‘zal muhit yaratish va bo‘lish istagi hisoblanadi. Estetika tushunchasi go‘zallik tushunchasi bilan uzviy bog‘liqdir. Ba‘zi lug‘atlarda go‘zallik narsaning zavq bag‘ishlovchi sifatlarining yig‘indisi sifatida ta‘riflanadi. Texnik estetika badiiy dizayn nazariyasi va umumiy dizayn nazariyasi, shuningdek, texnika va san‘at, estetika va atrof-muhit bilan aloqada namoyon bo‘ladi.

Kalit so‘zlar: estetika, go‘zallik, dizayn, texnika, sanoat, muhandis.

Insonning asosiy ehtiyojlaridan biri - bu go‘zal muhit yaratish va bo‘lish istagi hisoblanadi. Muhandislar tayyorlash tizimini o‘zgartirish zarurligi haqida birinchilardan bo‘lib tadqiqot olib borgan olimlardan biri Aleksandr Ivanovich Polovinkin boshladi. Mahalliy amaliyotda birinchi marta muhandislik ijodiga bag‘ishlangan kitobida “Muhandislik ijodida go‘zallikning roli va muhandisning estetik tayyorgarligi to‘g‘risida” maxsus bob kiritilgan.

Estetika tushunchasi go‘zallik tushunchasi bilan uzviy bog‘liqdir. Ba‘zi lug‘atlarda go‘zallik narsaning zavq bag‘ishlovchi sifatlarining yig‘indisi sifatida ta‘riflanadi. Bizning fikrimizcha, go‘zallik – bu har qanday qurilmada, har qanday narsada, har qanday organizmdagi eng yuqori maqsadga muvofiqlik darajasi, uyg‘un muvofiqlik darajasi va qarama-qarshi elementlarning kombinatsiyasidir. Atrof-muhit go‘zalligida uchta asosiy yo‘nalishni ajratish mumkin: tabiat go‘zalligi, san‘at go‘zalligi va mahsulotlarning go‘zalligi. Insonning asosiy ehtiyojlaridan biri bu go‘zal muhit yaratishdir. Go‘zallikni idrok etishni ikki darajaga bo‘lish mumkin: ichki va tashqi. Go‘zallikning ichki idroki insonning ichki estetik madaniyati bilan, tashqi idrokida – tashqi estetik madaniyati bilan bog‘liq. Tashqi madaniyatni bilimdonlik bilan bog‘lash mumkin. Ichki madaniyat aniqlanadi va insonning fikrlari va harakatlarining go‘zalligini belgilaydi. O‘quv jarayonida estetik tarbiya bir vaqtning o‘zida uchta yo‘nalishda amalga oshiriladi:

1) ta‘lim predmetining o‘zida faol ijodiy jarayon bilan bog‘liq bo‘lgan atrof-muhit go‘zalligini rivojlantirish va yaratishda inson ishtiroki;

2) go‘zallikning asl nusxalarini idrok etish orqali o‘rganish;

3) go‘zallik nusxalarini idrok etish orqali o‘rganish.

Agar inson atrof-dagi voqelikni idrok etish jarayonini, ijodiy jarayonda mustaqil ishtirok etish orqali emas, balki faqat yuqoridagi ikkinchi va uchinchi yo‘nalishlar yordamida go‘zallikni passiv idrok etish orqali o‘tgan bo‘lsa, uning go‘zallikni ham yaratish, ham idrok etish qobiliyati past darajada bo‘ladi. Bunga eng yorqin misol – ommaviy madaniyat deb ataladigan variantning mavjudligi kiradi. Sun‘iy muhitda go‘zallikni yaratish jarayonida yuzaga kelgan qarama-qarshiliklar texnika va sanoat ishlab chiqarish tarixi bilan uzviy bog‘liqdir.

Hunarmandlarning qo‘l mehnati o‘ziga xos tarzda individual va eksklyuziv edi. Albatta ijodiy, estetik xususiyatga ega. Sanoat ishlab chiqarishida manufaktura ishlab chiqarish usulidan boshlab, ishchi estetik funktsiyalardan yirtilgan. Bu jarayon o‘zining yakuniy ifodasini yig‘ish liniyasida ishlashda topadi. Bu yerda insonning ijodiy, individual boshlanishi nolga kamayadi.

Haqiqiy go‘zallik har doim individualdir. Standartlashtirish ijodkorlikka qarshi, go‘zallik uchun halokatli. Hunarmand ma‘lum bir mijoz uchun uning didi, moyilligi va hatto xarakterini hisobga olgan holda mahsulot yaratdi. Lekin, ishlab chiqarish bilan bunday jarayonni amalga oshirish mumkin emas, bu esa mahsulotlarning bir xil shakli va mazmuniga olib keladi. Ushbu ikki ishlab chiqarish usulini ikkita portret bilan solishtirish mumkin: rassom (ijodkor) tomonidan chizilgan portret va nusxa ko‘chiruvchi tomonidan yaratilgan portret. Bu misollarda chuqur ijtimoiy va shu bilan birga texnik qarama-qarshilik yotadi. Uni hal qilish mohiyatan texnik estetikaning vazifasidir. Mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish inson va tabiiy muhit o‘rtasidagi va uni o‘rab turgan dunyoning go‘zalligi bilan aloqalarni uzishning asosiy sabablaridan biri edi.

Zamonaviy shaxsning estetik tarbiyasi jarayonida buzilishlar quyidagi jarayonlar bilan bog‘liq:

1) ommaviy axborot vositalarining (birinchi navbatda, Internet va televidenie) eng yaxshi holatda, faqat go‘zallik nusxalari;

2) passiv dam olishning ko‘payishi tufayli odamlarning ijodkorligining o‘zi sezilarli darajada kamaydi (jumladan, sportda - tomoshaga ommaviy ishtiyoq, “divan” sindromi);

3) sanoat ishlab chiqarish inson muhitini tubdan o‘zgartirdi (arxitektura, marosimlar, narsalarning o‘zi: mebel, maishiy texnika va boshqalar).

Yuqorida aytilganlar haqiqiy go‘zallik ulushini keskin kamaytirdi va odamlar hayotida soxta go‘zallikning ulushini oshirdi. Bu esa ong va fikrlash uslubining o‘zgarishiga olib keldi. Odamlar go‘zallik uchun muloqot qilishni amalda to‘xtatdilar (birgalikda qo‘shiq aytish, ovoz chiqarib o‘qish, uy tomoshalari va boshqalar). Hayotning asosiy ma‘nosi go‘zallikni yaratish va undan zavqlanish emas, balki maksimal miqdordagi mahsulotlarni olish va iste‘mol qilishga aylandi.

Dizaynerlar ob‘ekt shakliga konstruktiv to‘liqlik va maqsadga muvofiqlikni beradi. Shuningdek, unga estetik ahamiyatga ega bo‘lgan ma‘lum bir hissiy anglashni beradi. Dizayner mahsulotlarni loyihalashda, go‘zallik va foydalilik, dizaynning ratsionalligi, uni ishlab chiqarishning yaroqliligi kabi tafsilotlarni hisobga oladi.

Texnik estetika dizaynning ilmiy asosi hisoblanadi. Chunki har bir ob‘ektning san‘at asarlariga nisbatan muhim maqsadi - vazifasi bor. Moddiy ishlab chiqarish va san‘at sohasidagi estetik faoliyat turli yo‘llar bilan namoyon bo‘ladi. Ularning har birida aniq maqsadni ko‘zlagan holda o‘ziga xos ifodalash usuli mavjud. Umuman olganda, u har qanday faoliyat muhitining mustaqil va hissiy jihatdan to‘g‘ridan-to‘g‘ri ifodalangan qiymat sifatida berilgan shakllarining generatoridir.

Shunday qilib, texnik estetika - bu uyg‘un mavzu muhitini yaratishning texnik va estetik muammolari bilan shug‘ullanadigan fan. Texnik estetika badiiy dizayn nazariyasi va umumiy dizayn nazariyasi, shuningdek, texnika va san‘at, estetika va atrof-muhit bilan aloqada namoyon bo‘ladi. Shunday qilib, texnik estetika badiiy dizayn nazariyasi va dizaynning umumiy nazariyasi, shuningdek, texnika va san‘at, estetika va atrof-muhit bilan aloqada namoyon bo‘ladi. Texnik estetika ob‘ekt muhitini shakllantirishning ijtimoiy, estetik, funksional, ergonomik va texnik va texnologik jihatlarini turli sohalarda, xususan, texnologiya va dizaynda o‘rganadi.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакдир. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. Globe Edit.
4. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
13. Bakhridin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.
14. Salimov Bakhridin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

FORMATION AND CAPABILITIES OF AIR TRANSPORT

1. Salimov Bakhriiddin Lutfullaevich. Professor at Tashkent State Transport University.
2. Muxamedov Muxammad Raxmadjanovich. Student at Tashkent State Transport University.

Annotation

As a proof of our opinion, we can cite the qualitative changes taking place in the means of transport, especially in air transport, which are becoming more and more important in the existence of social relations. After all, it has been hundreds of years since air transport was formed as a special type of transport and began to officially serve humanity. But in this short period of time, air transport has developed in an unprecedented way.

Key words: social relations, air transport, airplane, speed.

“Socio-cultural space is completely different from any natural and geometric spaces” in social relations. It has qualitative changes, other phenomena and non-isotropic properties along with quantitative changes, similar phenomena, isotropic properties. In this sense, as proof of our opinion, we can cite the qualitative changes occurring in vehicles, especially in air transport, which are becoming increasingly important in the existence of social relations. After all, it has been hundreds of years since air transport emerged as a special type of transport and began to officially serve humanity. But in this short period of time, air transport has undergone unprecedented development. The crude flying machines of the early twentieth century have been replaced by airplanes and rockets flying at the speed of sound and even faster. Modern aircraft have been created that are capable of carrying tons of cargo, delivering hundreds of passengers to their destination, and flying thousands of kilometers without transfers.

Every year the number of people choosing air transport as a passenger increases. Currently, this transport network accounts for about 20% of passenger traffic in the world. The role of air transport in international passenger transportation is especially increasing. Because any country in the world can directly connect with each other through air transport. For example, a plane departing from Uzbekistan flies directly to Japan, Australia, Egypt, France, the USA, Brazil and other countries of the world. Distance and natural conditions cannot prevent this. However, no other mode of transport can offer this opportunity. This advantage of air transport has already been proven by world experience. Therefore, today all countries of the world have their own air transport and effectively use this type of transport. In particular, the Republic of Uzbekistan has its own modern air transport. Our aircraft, belonging to Uzbekistan Air Transport, successfully operate many flights within our country and around the world. The air transport of Uzbekistan demonstrates positive indicators in the world in terms of the level of safety of its flights. Uzbekistan “Air transport is important not only from the point of view of passenger transportation (more than 2 million people annually), but also from the point of view of transporting various cargoes. The total length of local air routes has increased to 60 thousand kilometers.

In general, the development of the air transport industry on a global scale is occurring at a rapid pace. The demand and need for this type of transport is growing day by day. Business entities choose air transport to transport their goods. Passengers prefer air transport to reach their destination. Of course, there are reasons for this. Because air transport has its advantages:

firstly, the destination can be reached in a very short time by air;

secondly, there is less likelihood of damage to the quality of cargo transported by air;

thirdly, it is possible to deliver passengers and cargo to any country in the world by air;
fourthly, extremely favorable conditions will be created for passengers using air transport services;

fifthly, increased security measures are provided for the air transportation of passengers and cargo to their destination;

sixthly, there is no need to spend additional funds on the construction of separate roads for air transport and their operation;

seventh, by air you can reach deserts, mountains, glaciers and other areas with natural barriers;

Eighth, air transport is used not only on Earth, but also on a cosmic scale, and it can be said that the prospects for future work in this regard are very great.

In addition to the above, there are many other positive aspects of air travel. Summarizing these and other points, we can say that air transport is the transport of the future. The question arises, why the transport of the future, and not the transport of the present. Because now not everyone can afford to use air transportation services. Because the cost of using air transport is high. The main reason for this is the high cost of production of air transport, including the production of spare parts. Also, the large amount of fuel used by air transport affects the cost of passenger and cargo transportation. Only by solving the above problems in the future will air transport become the most popular mode of transport and serve the socio-economic development of society. The solution to this lies in knowledge - enlightenment.

There is probably no one who does not know who Leonardo da Vinci is. His unique paintings continue to amaze creative people. Anyone who turns to the work of Leonardo da Vinci will definitely discover something for themselves. In the process of writing this research paper you are reading, we also studied the works of Leonardo da Vinci. As a result, it turned out that the great artist painted a flying object with bird wings and a propeller that lifts it, that is, a helicopter. Of course, these drawings are not as accurate as the drawings of current designers. These were just images in the imagination of a great artist. However, it also demonstrates the strong interest in flying machines in society at the time. After all, every creator expresses in his creations the interests and hopes of his time. This feature also applies to Leonardo da Vinci. Thus, in the European society of the Middle Ages, there were views and opinions about aircraft flying in the sky. True, such thoughts were not based on precise calculations; they were in an imaginary, abstract form. However, the most important thing in this place is the existence of thoughts and ideas in any form. Because nothing in the world happens by itself. Before creating any thing-phenomenon, it is necessary to put forward thoughts and ideas, causes and consequences about it. These thoughts and ideas represent a rough version of things that will be created in the future. For centuries, people have lived the dream of realizing these things that exist only in their imagination. We can say that these dreams in people's minds will not remain dreams forever. Indeed, among these people, intelligent, intelligent, talented inventors are confused in creating and applying the thoughts and ideas created by their predecessors and achieving their goals.

Alexander Fedorovich Mozhaisky was a Russian naval officer who lived in 1825-1890. In 1882, he first tried to fly a homemade steam airplane. However, his attempt failed.

December 17, 1903 is the historical day of the founding of world automobile aviation. On this day, Orville Wright flew in a specially built 18-meter high-speed plane. The plane flew a distance of 36.5 meters in 12 seconds. Although this result seems insignificant now, for its time it was a great discovery. After all, to achieve such a result required tireless research and hard work.

During these years, the aviation industry developed very well in European countries. They created new aircraft designs. The cockpit of these aircraft was closed, and the flight range, speed, altitude, power and other technical capabilities of the aircraft were significantly improved. At that time, a shortage of aircraft was developing not only in France, but also in other European countries. In particular, Russia, which was one of the largest empires of that time, achieved a number of successes in aircraft construction.

REFERENCES

1. Salimov B.L. Expression of Dialectic Categories in the Individual's Social Life // openaccessjournals. eu. International Journal of Innovative Analyses and Emerging Technology. Volume: 1, Issue 4, 2021. -P.16-18.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
3. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Prospects of Development of Communication and Transport System in Uzbekistan. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 2, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
4. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. [Globe Edit](#).
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
8. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.
10. Baxriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference " Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

MUHANDISLIK FAOLIYATIDA TEXNIK GO‘ZALLIKNING NAMOYON BO‘LISHI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Xolmurodov Og‘abek Otamurod o‘g‘li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Go‘zallik tushunchasining ta‘rifiga qaytsak, texnik ob‘ektning go‘zalligini eng maqsadga muvofiq va funktsional jihatdan mukammal mahsulot sifatida belgilashimiz mumkin. Aynan shu mahsulot eng chiroyli hisoblanadi. Shunday qilib, muhandis uchun vazifa optimal yechim yoki optimal dizaynni topishga qisqartiriladi.

Kalit so‘zlar: estetika, go‘zallik, dizayn, texnika, optimal, muhandis.

Go‘zallik tushunchasining ta‘rifiga qaytsak, texnik ob‘ektning go‘zalligini eng maqsadga muvofiq va funktsional jihatdan mukammal mahsulot sifatida belgilashimiz mumkin. Aynan shu mahsulot eng chiroyli hisoblanadi. Shunday qilib, muhandis uchun vazifa optimal yechim yoki optimal dizaynni topishga qisqartiriladi. Boshqa har qanday loyihada bo‘lgani kabi, qaror qabul qilish uchun optimal yechimni topishga olib keladigan qidiruv strategiyasi yoki texnologiyasi (algoritmi) va yechimni baholash (mezonlari) usullariga ega bo‘lishi kerak. Muhandis, qoida tariqasida, qidiruv strategiyasini faqat qisman biladi va mezonlarning faqat bir qismiga (sifat ko‘rsatkichlari) ega bo‘ladi.

Dizayner to‘liq bo‘lmagan bilim holatida bo‘lib, go‘zallik haqidagi o‘z sezgi va g‘oyalariga murojaat qilishga majbur bo‘ladi. Bunday holda, faqat dizaynning oqilona asoslari haqida gapirish mumkin emas. Muallifning his-tuyg‘ulari qaror qabul qilish jarayoniga aralashadi. Muhandis irratsional fikrlash sohasiga kiradi. Estetik tuyg‘u, ayniqsa, yetarli va to‘liq bo‘lmagan ma‘lumotlar sharoitida muhim ahamiyatga ega bo‘ladi. Eng yaxshi yechimlar rivojlangan estetik madaniyatga ega bo‘lgan mutaxassislariga tegishli bo‘ladi. Ko‘rinishidan, professional dizayner bunday vazifani yaxshiroq bajara olishi kerak. Ammo muhandislik ta‘limiga ega bo‘lmagan zo‘r rassom ham estetik jihatdan mukammal texnik tizimlarni yarata olmaydi. Tarix biz uchun go‘zallikning mohir ijodkorlarining nomlarini saqlab qolgan. Italyan rassomi, muhandisi, olimi Leonardo da Vinchi (1452–1519), fransuz muhandisi Aleksandr Gustav Eyfel (1832–1923), rus muhandisi va olimi Vladimir Grigoryevich Shuxov (1853–1939) va boshqalar shular jumlasidan.

Mahsulotlarning go‘zalligi inson madaniyati kabi ikki turga bo‘linishi mumkin: ichki yoki funktsional va tashqi yoki dekorativ. Funktsional go‘zallik fan va texnika qonunlariga asoslanadi. Bu qonunlar muhandisga ma‘lum bo‘lishi kerak. Dekorativ go‘zallik odamlarga psixofizik, obrazli ta‘sir qilish qonunlariga asoslanadi. Ushbu qonunlar dizaynerga ma‘lum bo‘lishi kerak. Funktsional va dekorativ go‘zallikning kesishmasida muhandislar va dizaynerlar faoliyati o‘rtasida shartli chegara mavjud.

Muhandislik faoliyati va umuman ilmiy-texnikaviy faoliyatni ko‘rib chiqishni “muhandislik san‘ati” kabi tushunchadan ajratib bo‘lmaydi. Ushbu kontseptsiyaning ta‘rifi yetarlicha batafsil dalillar bilan berilgan. Bu yerda biz, hech bo‘lmaganda, qisqacha shaklda, turli fanlar vakillarining san‘atga alohida faoliyat turi sifatida qarashlarini beramiz. M.E.Markov tomonidan san‘atning funktsional nazariyasi asoslariga berilgan ishini bu yo‘nalishda fundamental deb hisoblash mumkin. Muallif to‘g‘ri ta‘kidlaganidek, “...buyumning mohiyati uning vazifasi bo‘lsa, san‘at

mohiyatini yoritish unga funktsional yondashishni taqozo etadi”. Uning monografiyasida ijtimoiy bilish jarayonining tuzilishi berilgan bo‘lib, unda tahlil predmeti bilish jarayonini har bir shaxs tomonidan amalga oshirish funktsiyasi bo‘lib, uning natijasi jamiyatning barcha a‘zolarining mulkiga aylanadi. Tuzilishi badiiy ijod yoki ilmiy izlanishni nazarda tutuvchi birlamchi ijodiy jarayondan badiiy asar yoki ilmiy risolani o‘z ichiga olgan ijod mahsuliga o‘tish tartibiga asoslanadi. So‘ngra nafaqat badiiy ijroni, balki o‘qitish va ilmiy ommalashtirishni ham o‘z ichiga olgan talqin qiluvchi ijodiy jarayonga va nihoyat, rasm, spektakl, filmlar, kitoblar, ma‘ruzalar, darslarni bevosita idrok etish bilan yakuniy (manzil) jarayonga aylanadi. Bu jarayonning yakuniy natijasi sifatida M.E.Markov “shaxs va xulq-atvorning o‘zgarishini” oladi.

Yuqorida muhokama qilingan san‘at tahliliga funktsional yondoshuv fan va texnikada qo‘llaniladiganlardan shakl jihatidan farq qilsa-da, mohiyatan ular bilan butunlay o‘xshashdir. Muhimi, tahlil qilish jarayonining tasodifiyligi emas, balki butun ilmiy faoliyat to‘plamining san‘at darajasidagi bilish jarayonining mantiqiylikiga kiritilishidir. Bu yerda ilmiy ijodni sotsiologiyalashtirish xususiyatlarini yaqqol ko‘rish mumkin. Ko‘rib chiqilayotgan jarayonning bu xarakterli xususiyatini birinchi bo‘lib fransuz faylasufi va sotsiologi Jan Mari Guyot (1854-1888) payqagan. Alfred Foulye o‘zining “san‘at sotsiologik nuqtai nazardan” kitobining kirish qismida shunday yozadi: Guyotning fikriga ko‘ra, XIX asrning va asosan kelgusi asrlarning o‘ziga xos xususiyati, ehtimol, ijtimoiy fanning yaratilishidan iborat bo‘ladi. Undan oldin mustaqil bo‘lib tuyulgan boshqa barcha fanlar: diniy, metafizik, axloqiy, ta‘lim fanlari va nihoyat, estetika fanlarida hukmronlik qildi. Guyot, albatta, 100 yildan ko‘proq vaqt oldin sotsiotexnik tizimlar haqida so‘zning zamonaviy ma‘nosida gapirmagan va inson-mashina tizimlaridagi munosabatlarni tahlil qilib, ijtimoiyning texnikdan ustunligini asoslab bera olmagan. Ammo u san‘atning asosiy vazifasini juda to‘g‘ri payqagan: “san‘atning eng muhim vazifasi ijtimoiy tabiatga ega estetik hissiyotni yaratishdir”. Darhaqiqat, texnik taraqqiyot jamiyatga “sof san‘at” bilan solishtirganda bir xil, balki undan ham kuchliroq ta‘sir ko‘rsatadi. Bundan tashqari, haqiqiy kundalik hayotda ular birinchi o‘ringa chiqadi. Chunki jamiyatning barcha a‘zolari istisnosiz turli xil texnik vositalardan foydalanishga majbur.

Muhandislik faoliyatining rivojlanish tarixi bir necha ming yillikdan ortiq davom etgan. Afsonalar va urf-odatlar, bizning eramizdan ancha oldin, insoniyatning maxsus (muhandislik) nazariy ishlarsiz, tugatib bo‘lmaydigan sun‘iy va mohir inshootlarni qurishga qodir bo‘lganligini ishonchli tarzda ko‘rsatadi. Misol tariqasida mashhur “Dunyo mo‘jizalari”ni olaylik.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажигидир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences.* 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences.* 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. *Globe Edit.*
4. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal.* Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.

5. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

6. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.

8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (11), 359-365.

9. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.

10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).

13. Bakhriddin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

14. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

ANALYSIS OF THE FORMATION OF PRIMARY VEHICLES

1. Salimov Bakhriddin Lutfullaevich. Professor at Tashkent State Transport University.
2. Raximov Doniyorbek Murodbek o'g'li. Student at Tashkent State Transport University.

Annotation

It should be said that the communication paths also developed from the bottom up, from simple to complex. The scope of the roads, which were initially formed within the boundaries of a small area, also expanded. Some roads that appeared within a certain clan and tribe developed into intercontinental roads. Horses and camels, the first main means of transportation on land, were not invented by humans, but they existed in nature since ancient times. The situation is completely different for vehicles on river and sea routes.

Key words: road, communication, communication, territory, development.

The development of a road communication system also depends on the vehicles that move in it. At first people walked along the roads. However, as the distance increased, it became increasingly difficult to reach the destination on foot. They began to use animals such as horses and camels, which were easy to ride. Travel over long distances, especially by horse and camel, became reliable. These animals were used not only for riding, but also for carrying loads and transporting loaded carts. In this sense, horses and camels and their associated carts were considered the first means of transport. For thousands of years, these animals happily served people on trips to distant lands and trade relations.

The existence of a road communication system has shown its influence at all times and everywhere. The road transport system refers to communication routes on land, water and air that connect areas and vehicles moving along them. Depending on their importance, communication channels can be at the national, regional and intercontinental level. It should be said that the ways of communication also developed from the bottom up, from simple to complex. The scope of the roads, which were initially formed within the boundaries of a small area, also expanded. Some roads that arose within a certain clan and tribe turned into intercontinental roads. But the roads did not come to this level on their own. It was realized thanks to the hard work of many people over tens and hundreds of years. Some even sacrificed their lives for this purpose.

Without any exaggeration, we can say that without horses and camels there would not have been such concepts as "Wild Road", "Royal Road", "Meadow Road" and "Great Silk Road", which were used by humanity in the past. Because the ancient roads, the names of which we mentioned, stretched for thousands of kilometers. Although these were the first land vehicles, there were also river and sea vehicles. Humanity began to travel along river and sea routes much later than by land. There was a big difference between land transport and river and sea transport. Horses and camels, the first major means of land transportation, were not invented by humans, but have existed in nature since ancient times. The situation is completely different with vehicles on river and sea routes. The rafts, boats and ships used on these roads are all products of human thought. Simply put, people had to create and discover means of transportation along sea routes.

In the main part of human civilization, for thousands, ten thousand, hundreds of thousands and even millions of years, horses and camels on land caravan routes, carts, boats and ships moving with oars and sails along river and sea routes, the main means of the road communication system.

However, scientific and technological discoveries and the emergence of industrialization in the 17-18 centuries. radically changed the situation in the road communication system.

It is known that means of communication on sea routes are mainly driven by physical force and with the help of natural phenomena: rivers, sea currents and winds. As a result of scientific and technological discoveries, these tools began to be mechanized. The engines of these machines were driven by steam. The first steam engines appeared on the sea routes, and since then they have been leading the global road transport system. The first steam engine powered by a steam engine was built by the American Robert Fulton in 1807. The discoverer named his 40.5 m long and 5.5 m wide gunboat Clermont. Moving at a speed of 8 km per hour, this steamer freed sailors from hard rowing and dependence on the wind on sea routes.

Over the years, oil-fired and electric steamships began to ply the sea routes. The advent of modern maritime transport has increased the importance of sea routes, these vehicles can carry more goods, they can reach destinations much faster, and travel and trade have become more reliable, convenient and safe. For this purpose, harbors were built, canals were dug, and ferries appeared in places where sea routes began and passed. Without them, it is difficult to imagine modern sea routes and maritime transport.

Harbors, i.e. ports, are areas of special importance on sea routes. Ports are built in the coastal part of oceans and seas and are special places for parking, servicing ships, loading and unloading cargo, boarding and disembarking passengers. Currently, there are more than two thousand ports in the world, according to the data, the first port is "Approximately million average. It appeared in the Mediterranean in the 4th millennium BC. The current cargo turnover of major ports is 270 million tons. tons or more." As you can see, the main harbors are very busy today. There are many harbors of this size on earth. When they are all combined, the amount of work is very large. These numbers can be easily written down. But transporting, loading and unloading such cargo will not be enough. To imagine this size, you need to try to lift or move loads of 25 kg and 50 kg at the same time. Then you can get a little feel for the amount of cargo in the millions and billions of tons.

One of the other integral components of shipping routes are canals. A canal is a waterway that connects one body of water to another body of water by short routes. Channels are divided into two types: 1. Natural channels. 2. Artificial canals. Natural channels are natural narrow straits. Straits are natural waterways between continents, continents and land, and are part of the sea routes. There are famous and famous straits such as Dover between Great Britain and France, Bosphorus in the Black Sea, Dardanelles. In particular, it is known that four hundred thousand ships pass through the Strait of Dover every year. Now let's talk about artificial canals. As the name suggests, artificial canals were created as a result of human activity. Artificial canals are dug over land to reduce the distance between sea routes and thus connect bodies of water that are far from each other. Many such canals have been built in the history of sea routes. Among them, the Suez Canal, which has very high economic efficiency and great social significance, has played an important role not only in sea routes, but also in the development of world communications. We can say that this channel is becoming increasingly important in the export of products from developing Asian countries to the EU countries.

The interconnectedness of the modern road transport system is clearly visible in the activities of ferries, which are an integral part of sea routes. Ferries are floating structures on the sea that transport land vehicles, cars and trains carrying passengers and cargo from one side of the sea or river to another. The positive side of this is that cars, having crossed to the other side, will

continue to travel to their destination on the highway, and trains on the railway. The region is home to the world's largest ferries. In particular, ferries operate on the 300-kilometer route Baku (Azerbaijan) - Krasnovodsk (Turkmenistan) and other routes on the Caspian Sea.

It should be recognized that for several centuries sea routes were ahead of the curve in many ways. According to information, in modern world trade relations, “maritime transport carries out almost 80% of international trade.” You could say that these percentages are based on very large numbers. It is seen that the remaining 20% of international trade is carried out through land routes and air routes. After all, the importance of land roads and air routes and the potential of vehicles on them is very great. Couldn't both be equal to sea routes and sea transport? So there can be no equal. Of course, there are reasons for this. They are determined by the following: firstly, there is no need to spend money on the construction of sea routes. As long as there are boats and ships that can sail on it, you can sail anywhere; secondly, sea routes (except for internal canals and rivers) do not cross the borders of any country, so no one has to pay for transit; thirdly, sea routes have more than one alternative to reach the destination; fourthly, the operating efficiency of marine vehicles moving along sea routes is very high. Sea transport is capable of sailing very long distances without stopping, carrying a lot of cargo; fifthly, it is convenient to transport goods by sea and there are high possibilities for safe delivery of goods to their destination; sixth, in addition to international sea routes, some countries have internal rivers, canals and lakeways, the importance of which is especially However, if they are adjacent to international sea routes, it increases and serves to further increase the volume of cargo and passenger traffic on sea routes. According to the accounting books of specialists, river vessels can transport more cargo than railway vessels, and most importantly, they consume almost 6 times less electricity per unit of transported cargo.

REFERENCES

1. Salimov B.L. Expression of Dialectic Categories in the Individual's Social Life // openaccessjournals. eu. International Journal of Innovative Analyses and Emerging Technology. Volume: 1, Issue 4, 2021. -P.16-18.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
3. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Prospects of Development of Communication and Transport System in Uzbekistan. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 2, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
4. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. Globe Edit.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

8. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

9. Salimov Bakhridin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

10. Bakhridin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

STABILITY IN SOCIAL RELATIONSHIPS

1. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. Professor at Tashkent State Transport University.
2. Valiyev Shoxuja Tirkash o'g'li. Student at Tashkent State Transport University

Annotation

In the article, it is philosophical that no one can correctly say what will happen tomorrow, from which direction the danger will come, the world surrounding us today is becoming extremely complex and will remain so in the near future, therefore the issue of maintaining the path of sustainable development will always be relevant for the nations. analyzed in terms of

Key words: world, country, risks, uncertainty, purpose, stability.

What is liveliness? What is a sense of life? Questions about the purpose of human life have plagued humanity for thousands of years. The answers to such questions of representatives of humanity, considered the most perfect among beings, were explained in different contexts during different periods, but the relevance of these questions has not lost its significance today. After all, a person who is considered a conscious being, living in this world, seeks meaning in his life, gets confused in difficult situations that arise in his life, and tries to find a solution to them. Sometimes he finds answers to his questions, sometimes he struggles to find answers. In fact, it is difficult to find a 100% answer to questions of this nature. Just as the socio-economic, political-legal, cultural and educational conditions of societies that existed in different eras are different, so the way of life of people who have survived to this day and are living at the same time has never been the same and will never be the same. It follows from this that it is natural that each society, each person has different views on life and answers to questions arising in connection with this. However, it must be recognized that the situations in some societies and the lifestyles of some people may be partly similar. Then their conclusions about life will be compatible with each other. Then there will be opportunities to learn from the lifestyle of others, to avoid mistakes and shortcomings made by them. As we mentioned above, these aspects are also relevant to societies, states, in particular, to the fate of Uzbekistan. After all, "What will the 21st century be like for the people of Uzbekistan?" How much better will people's lives be than yesterday? Do we understand that the path of reform and renewal that we have chosen for ourselves is very difficult? Do we have a clear enough idea of what problems, difficulties and trials we may encounter along the way? these thoughts should never leave us. We think that then our future will be great. That is why, "at the same time, with a deep analysis of the development path of our country, today the situation on the world market has changed dramatically, and competition in the context of globalization is becoming more intense, which requires the development and implementation of a completely new approach and principles for the development of our country more stable and at a fast pace."

The situation shows that not everyone can correctly understand what will happen tomorrow, from which side the danger will come. Today, "the world around us is becoming extremely complex and will remain so in the near future." Resilience cannot be maintained simply by being aware of these risks, simply by assessing them. So what should be done?! As a correct answer to this question, the following points can be cited: "It seems that it is not enough to be able to relate to the threats to security and stability that arise today. We need to understand the nature of the dangers that exist. We need to determine their sources and interactions over time. We need

to determine the conditions for maintaining stability in society and use them effectively. The stable and progressive development of the Republic of Uzbekistan depends on them.” In fact, maintaining peace and tranquility is very important for Uzbekistan, which has chosen its independent path of development and is now becoming more and more stable in the conditions of market relations, and all kinds of unexpected disasters and the instability caused by them pose an equally great danger. After all, society and the state, moving from one system to a completely new system, can be brought to the brink of destruction even by unexpected disproportions. Therefore, work in this area must be done with extreme caution. “The transition from a command-and-control style of centralized planning and management to a market economy is not an update or improvement of the existing way of doing business, but the introduction of an entirely new system of doing business. This is a transition from one state of quality to another. This is a completely new philosophy of life for people. Accordingly, it cannot be implemented as a one-time event, but requires a long period, including several stages. Now, along with material needs, people also have spiritual needs, without which it is difficult to imagine our lives today. In particular, one of these needs is the desire of a person to know his identity. In fact, every person with a certain level of intelligence and understanding should strive to know who he is, choose his own path in life, and, if necessary, try to build for himself a “Free and prosperous homeland, a free and prosperous life.” Every compatriot living in independent Uzbekistan, if we think about these things, if we think about them, then not only these, but also other issues, problems and goals should always be the focus of our attention.

The introduction of the said philosophy of life into the consciousness of our people should be, first of all, one of the main tasks of the social and human sciences, in particular such sciences as philosophy, sociology, the national idea, and the foundations of spirituality.

REFERENCES

1. Salimov B.L. Expression of Dialectic Categories in the Individual’s Social Life // openaccessjournals. eu. International Journal of Innovative Analyses and Emerging Technology. Volume: 1, Issue 4, 2021. -P.16-18.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
3. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Prospects of Development of Communication and Transport System in Uzbekistan. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 2, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
4. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. Globe Edit.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.

8. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

9. Salimov Bakhridin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

10. Bakhridin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.

MUHANDISLIK FAOLIYATINING YANGI BOSQICHGA KO'TARILISHINING ASOSLARI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Xolto'raev Zuhridin Nuriddin o'g'li. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Muhandislik faoliyati juda keng qo'llanilishiga ega: ishlab chiqarish, loyihalash, tadqiqot va boshqaruv. Shu bilan birga, ushbu faoliyatning ixtisoslashuvi ortib bormoqda, yangi muhandislik mutaxassisliklari paydo bo'lmoqda. Bu zamonaviy ishlab chiqarish, amalga oshirilayotgan loyihalar va ilmiy tadqiqotlarning murakkablashishi bilan bog'liq.

Kalit so'zlar: muhandis, mutaxassis, fan va texnika, ta'lim, ishlab chiqarish, boshqaruv.

Muhandislik-konstruktivistik paradigma faoliyat sifatida fikrlash haqidagi g'oyalar bilan bog'liq. Faoliyat turlaridan biri sifatida fikrlash me'yoriydir, chunki faoliyat me'yorlarga muvofiq "sun'iy" tashkil etilgan. Shu bilan birga, uslubiy ish muhandis-konstruktor yoki texnikaning faoliyati bilan taqqoslanadi. Chunki biz me'yorlar bilan konstruktiv ishlarni olib borishimiz va aqliy faoliyatni tashkil etishning eng muvaffaqiyatli namunalarini madaniy me'yorlar sifatida birlashtira olamiz.

Muhandislik faoliyati juda keng qo'llanilishiga ega: ishlab chiqarish, loyihalash, tadqiqot va boshqaruv. Shu bilan birga, ushbu faoliyatning ixtisoslashuvi ortib bormoqda, yangi muhandislik mutaxassisliklari paydo bo'lmoqda. Muhandis tor sohaning mutaxassisi bo'lgan holda, fan va texnikaning boshqa sohalari vakillari bilan hamkorlik qilishga tayyor bo'lishi kerak. Bu zamonaviy ishlab chiqarish, amalga oshirilayotgan loyihalar va ilmiy tadqiqotlarning murakkablashishi bilan bog'liq. Bunday o'qitish faqat tabiiy fanlar va matematika asosida mumkin. Muhandislik faoliyati shakllarining xilma-xilligiga qaramay, undagi asosiy jihat – bu ma'lumotlarni qayta ishlash va qaror qabul qilish jarayonlaridir. Ishlab chiqarish sohasida ma'lumotlar tahlili asosida texnologiyalarni takomillashtirish, mehnat unumdorligini oshirish, mahsulot sifatini yaxshilashga qaratilgan qarorlar qabul qilinadi. Dizayn sohasida qaror qabul qilish gipotezalarni sinab ko'rishda ilmiy va texnik tajribadan foydalangan holda murakkab muammoni oddiyroqlariga ajratishga qaratilgan. Ilmiy tadqiqot sohasida qarorlar qabul qilish texnik vositalarning ishonchli ishlashini ta'minlash va o'rganilayotgan ob'ektlar haqida ishonchli ma'lumotlarni olishga qaratilgan. Muhandislar tajribalarni loyihalash va ma'lumotlarni qayta ishlashda ham ishtirok etadilar. Bunda ma'lumotlarni qayta ishlash va qaror qabul qilish jarayonlari matematik usullar va kompyuterlardan foydalanishni talab qiladi, ularning darajasi hal qilinayotgan vazifalarning murakkabligiga mos keladi. Ammo bu yerda eng muhim rolni muhandisning kasbiy tayyorgarligi o'ynaydi. Unga hal qilinayotgan masala uchun mos matematik apparatni tanlash va undan kerakli natijani olish uchun samarali foydalanish imkonini beradi.

Muhandislik masalalarini yechish imkonini beruvchi matematikaning tili, modellari va usullari mavjud. Biroq, matematik apparat ko'pincha muhandislik muammolarini hal qilishning eng samarali vositasi emas. Buning sababi shundaki, biznesga matematik yondashuv muhandisni rasmiylashtirish qiyin bo'lgan omillarni hisobga olmaydigan va o'rganilayotgan tizimlarning juda oddiy modellari bilan ishlashga majbur qiladi. Shu bilan birga, o'rganilayotgan tizimlarning ishlash samaradorligiga eng ko'p ta'sir qiladigan va rasmiylashtirish qiyin bo'lgan omillarni aniqlash, ko'pincha matematik yondashuv yordamida olinganlarga qaraganda samaraliroq ishlash

algoritmalarini yaratishga imkon beradi. Buning uchun rassomlarning yondashuviga yaqin ta'sir etuvchi omillarni aniqlashning intuitiv yondashuvi qo'llaniladi. Ushbu yondashuvning odatiy misoli - qochib ketayotgan quyovni bo'ri tomonidan ushlab olinish mashhur muammosi hisoblanadi. Bo'ri o'ralgan quyovni quvib, matematika aytganidek, to'g'ri chiziq bo'ylab emas, balki quyov harakatining egri chizig'i bo'ylab harakatlanadi. Aynan bo'ri harakatining traektoriyasi optimal bo'lib, quyovni ushlab olinish vaqtini minimallashtiradi: bo'ri doimo quyovni hidlaydi (eng ta'sir qiluvchi omil!) va shuning uchun har doim maksimal tezlikda yuguradi.

Muhandislikka tafaakkur bilan bog'liq mehnat faoliyati turi sifatida qaraladi. Bunda muntazam ilmiy izlanishlar texnik amaliyotdagi bilimlar bilan boyitilib boriladi. Masalan, turli xil texnik qurilmalarning ishlab chiqarishi, takomillashtirilishi va ulardan foydalanish jarayonlari. Muhandislik faoliyatida o'zgarishlar omili sifatida dunyoga ob'ektiv munosabat shakllanadi. Muhandislik faoliyatisiz kommunikatsiya tizimlarini yaratishni va rivojlantirishni ham tasavvur etib bo'lmaydi. Negaki, zamonaviy bozor iqtisodiyoti rivojlangan jamiyatni, kommunikatsion infratuzilmani talab qiladi. Yangi, muqobil kommunikatsiya yechimlarining yaratuvchisi esa muhandislar hisoblanadi. Buning uchun muhandis barcha ijtimoiy-iqtisodiy omillarni inobatga olishi, loyihaning texnik va dizayn parametrlarini eng maqbul variantini tanlashi talab etiladi.

Muhandislik faoliyati ilmiy bilimlarni muntazam ravishda qo'llashni o'z ichiga oladi. Bular, sun'iy, texnik tuzilmalarni yaratish bo'yicha bilimlar, qurilmalar, mexanizmlar, mashinalar va boshqalardir. Bunda asosiy urg'u ko'proq tajribaga asoslangan texnik faoliyatga, amaliy ko'nikmalarga qaratiladi. Zamonaviy muhandislik amaliyotining xilma-xil turlari orasida moddiy ishlab chiqarish texnologiyasini, ya'ni, ishlab chiqarish uskunalari yaratish yetakchi o'rinni egallaydi. Bu jarayon quyidagilarga bo'linadi: alohida texnik vositalar, texnologiya sohasi, umumiy texnologiya.

Muhandislik faoliyatining mazmunini aniqlash uchun asos sifatida ta'lim, maqsadlar, funktsiyalar, tuzilmalar ishlab chiqilmoqda. Muhandislikning bunday tavsifini shakllantirish, faoliyat usullari yordamida mutaxassislar tomonidan taqdim etiladi. Muhandislikni ta'lim tizimining ilmiy jihatdan loyihalash, axborotni qayta ishlash, muhandislik ta'limining strategiyasi sifatida qarash kerak. Oliy ta'limda "iste'molchilar" tomonidan qo'yiladigan talablarni, ularning manfaatlarini inobatga olish davr talabidir. Zero, bugungi jamiyatda malakali ilmiy-texnik xodimlarni tayyorlash har qachongidan muhim bo'lib bormoqda. Davlat tomonidan muhandislik ta'limini tahlili va uni isloh etish bo'yicha amaliy ishlar yo'lga qo'yilmoqda. Sohani rivojlantirish uchun ekspertlar jalb etilib, maqsadli parameter rejalari ishlab chiqilmoqda. Xususan, axborot texnologiyalari va telekommunikatsiya, transport va yo'l qurilishi muhandislarini tayyorlash borasida samarali natijalarga erishilmoqda. Hozirda muhandislik ta'limi oliy professional ta'limning eng kerakli tizimini ifodalaydi. Ta'kidlash joizki, muhandislik ta'limi hududlarda davlatimiz tomonidan olib borilayotgan islohatlarni amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bois ham mamlakatimizda muhandislik ta'limini yaratishga oid barcha huquqiy asoslar va iqtisodiy sharoitlar yaratilmoqda. Muhandislik ta'limiga eng yangi axborot va kommunikatsiyalarni joriy etish orqali texnologiyalardan optimal foydalanish yo'lga qo'yilmoqda. Muhandislik ta'limiga ijtimoiy-siyosiy tuzilmalarni kiritilishi, ularning axborot resurslarini yagona umummilliy axborot-kommunikatsiya infratuzilmasiga aylantirdi.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжихатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакдир. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. *Globe Edit*.
4. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. *WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal*. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. *Web of Semantic: Universal Journal on Ie Education*. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. *Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. *Фалсафа фанлари доктори диссертацияси*. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. *Innovative Technologies in Construction Scientific Journal*, 1(2992-8893).
13. Baxriddin Lutfullaevich Salimov. "NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference" Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.
14. Salimov Baxriddin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3 (3), 1001-1007.

MUHANDISLIK TA'LIMINING IJTIMOYIY-FALSAFIY TAMOYILLARI

1.Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Toshkent davlat transport universiteti professori v.b.

2.Didorov Saxatbek Maftunovich. Toshkent davlat transport universiteti talabasi.

Annotasiya. Muhandislik ta'limining qadriyat va ijtimoiy asoslarini o'rganish falsafaning muhim va dolzarb muammosidir. Ijtimoiy o'zaro ta'sirlar va aloqalar tobora kuchayib borayotgan axborotlashuv sharoitida texnologiyani rivojlantirish, muhandisning murakkablashib borayotgan ishlab chiqarish faoliyatida o'z ifodasini topmoqda.

Kalit so'zlar: muhandis, ta'lim, qadriyat, mutaxassis, kasbiy va ijodiy faoliyat.

Muhandis deganda zamonaviy bilimlarga ega ziyoli inson tushuniladi. Hamma ham muhandis bo'lavermaydi. Buning uchun ma'lum darajada qobiliyat va iqtidor talab etiladi. Muhandislar o'z davrlarining eng ilg'or va zukko insonlari hisoblanadilar. Zero ular amalga oshirgan ishlarni boshqalar qila olmaydilar. Shunday ekan muhandislik faoliyatini zamon nuqtai nazaridan falsafiy tahlil etish va baho berish dolzarb masaladir. Muhandislik falsafasi ilmiy tadqiqot sohasi sifatida fan, ta'lim va madaniyat, axborot texnologiyalari, innovatsiya va startap loyihalarni qo'llab-quvvatlash, muhandislar tafakkurini ijtimoiy munosabatlarning zamonaviy ko'rinishlariga moslashtirish va muhandislik falsafasining chuqur falsafiy innovatsion tahlili bugungi kunda dolzarb ahamiyatga ega bo'lib bormoqda.

Muhandislik ta'limining qadriyat va ijtimoiy asoslarini o'rganish falsafaning muhim va dolzarb muammosidir. Ijtimoiy o'zaro ta'sirlar va aloqalar tobora kuchayib borayotgan axborotlashuv sharoitida texnologiyani rivojlantirish, muhandisning murakkablashib borayotgan ishlab chiqarish faoliyatida o'z ifodasini topmoqda. Mamlakat kelajagi, o'z faoliyatlarida ijtimoiy hayotning maqsad va mudaolarini ko'zlaydigan muhandislarga ko'p jihatdan bog'liq bo'lmoqda. Buning uchun zamonaviy texnik ta'limi hozirgi bilim darajasida tadqiq qilinishi kerak. Global ijtimoiy o'zgarishlar muhandislardan ta'lim jarayonida bugungi kunda dolzarb bo'lgan va e'tirof etilgan faktlarni aytish bilan cheklanib qolmasdan, balki kelajak uchun ishlashni, uyg'onishni talab qilmoqda.

Muhandislar o'z-o'zidan paydo bo'lib qolishmaydi. Ular ham boshqa kasb egalari kabi o'qitiladi va o'rgatiladi. O'quv jarayonida muhandislikning bilim va ko'nikmalar berilib, kasbiy va ijodiy faoliyatga yo'naltiriladi. Bunda yosh avlodning zamonaviy ilmlarni egallashi muhim o'rin tutadi. Bugungi kunda bo'lajak muhandislar uchun kelajakka, kelajak talablariga yo'naltirilgan zamonaviy ta'lim zarur. O'qitishda o'tmishdan kelib chiqadigan sababna emas, balki kelajak – bugundan boshlanadi, kelajakda omon qolish bugungi faoliyatga bog'liq, degan tamoyilning ustuvorligini ta'minlash kerak. To'g'ri, murakkab, o'zgaruvchan sharoitda ertangi kunning noaniqligi, jamiyat tizimidagi nomutanosibliklar va boshqalar kelajakni bashorat qilishni qiyinlashtiradi. Demak, har qanday vaziyatga tez va adekvat moslasha oladigan mutaxassislarni tayyorlash zarur, toki ular iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy o'zgarishlarga javob beradigan va o'zgargan vaziyatda olingan bilim va ko'nikmalarini ijodiy qo'llay olishsin. Shuning uchun texnik ta'lim asoslarini, birinchi navbatda, aksiologik yondashuv nuqtai nazaridan falsafiy tushunish muhimdir. Jumladan, muhandislik qadriyatlarini rivojlantirishga ustuvor vazifa sifatida qarash talab etiladi. Bunday holatda, muhandisga berilgan ilg'or ta'limga asoslangan bilim sohalari, muhandisning ijtimoiy voqelikdagi munosabatlarini rivojlanishiga qaratilgan bo'ladi va kelajakda o'z

ahamiyatini yo‘qotmaydigan ijobiy o‘zaro ta’sirlarni shakllantiradi. Zero, ijtimoiy hayot bilan bo‘ladigan uyg‘unlik muhandisning malakasini doimiy ravishda oshirilishiga maqsadli xizmat qiladi. Buning natijasida ilmiy nuqtai nazardan ilg‘or muhandislik ta’limining o‘ziga xos xususiyatlari shakllanadi va aksiologik yondashuvlar, muhandisning texnik ta’limi va kasbiy ta’limi jarayonini optimallashtirishning printsiplari jihatdan yangi aksiologik usuli ishlab chiqiladi. Muhandislikning qiymati va maqsadli asoslarini falsafiy tushunish natijalariga asoslanadi

Muhandislik ta’limida asosiy elementlardan biri bu texnologiyaga alohida texnik vosita sifatida qaralishi hisoblanadi. Undagi bor texnika ta’rifi – haqiqiy, ilmiy yaratilgan, tabiiy qonuniyatni o‘zida mujassamlashtirgan bo‘ladi. Texnik vositalarni qo‘llashning bir qator jihatlari bor. Masalan, inson va mehnatning o‘zaro munosabati. Ilmiy muloqatda inson va mehnat tushunchalarining birga qo‘llanilishi yangilik emas. Ma’lumki, insonning o‘zgarishlarga chidamliligi empirik tarzda aniqlanadi. O‘lchamiga qarab belgilanadi. Inson tanasining aqliy va jismoniy kuchi esa bu mehnatdir. Muhandislik faoliyati inson tanasining ana shu aqliy va jismoniy kuchi orqali amalga oshadi. Natijada texnik vositalarning tabiatida sifat va miqdoriy o‘zgarishlar sodir bo‘ladi. Ushbu o‘zgarishlarning xususiyatlari quyidagilardan iborat: birinchisi – texnikaning strukturaviy elementlarini yaxshilanishi, uning tuzilishiga, tejamkorligiga, ixchamligi va boshqa xususiyatlariga ta’sir ko‘rsatadi. Bunda miqdoriy o‘zgarishlar sifatdan kam bo‘lmaydi; ikkinchisi, bu texnikani harakat tamoyilining o‘zgarishi bilan bog‘liq.

Bu markaziy tushuncha muhandislik faoliyatida, ishlash printsiplari asoslanadi va muayan usul bilan, turli texnik tuzilmalar yordamida amalga oshiriladi. Muhandislik kasbi, insonning aqliy va jismoniy rivojlanishining mahsulidir. Muhandislik faoliyati, fanning yangi bosqichda murakkab texnik muammolarning sifat jihatidan hal etilishi bilan bog‘liq rivojlanish darajasidir. Zero, turli sohalarida yangi amaliy fanlarning paydo bo‘lishi yuqori darajadagi kasbiy ko‘nikmalarga va tajribaga ega, masalaga ijodiy yondashadigan mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Muhandislik ta’limini ilmiylashtirish bilan bir qatorda qadriyatlararo munosabatlarini o‘rganishga birdek o‘rin ajratilishi maqsadga muvofiqdir. Shu o‘rinda muhandislikni kelajak ta’limi ekanligini anglab etish muhimdir. Ushbu mavzuni o‘rganishdan maqsadimiz ham muhandislik ta’limining ilmiy ahamiyatini va texnik ta’limning aksiologik ustuvorliklarini falsafiy tushunishni aniqlashdir. Muhandislik falsafasining asoslarini ijtimoiy-falsafiy tahlili, texnik ta’lim va axloqiy-me’yoriy qoidalar nuqtai nazaridan amalga oshiriladi. Shuningdek tizimli yondashuvlar, dialektika, sinergetika, modellashtirish va aksiologik qayta qurish tamoyillaridan foydalanish ham kutilgan natijani beradi.

Shunga alohida e’tibor qaratish kerakki muhandislik ta’limida yetuk mutaxassislarni tayyorlashda ijtimoiy – gumanitar fanlardan xabardorlik, badiiy yorqinlik, notiqlik va fuqarolik faolligiga egalik kabilar ham zarur bo‘ladi. Zotan insoniylik fazilatlarining mavjudligi bo‘lg‘usi mutaxassislarning kelgusida yuksak marralarga erishish imkoniyatlarini yanada oshiradi. Chunki faol va mustaqil bo‘lmagan, jamiyat hayotida ishtirok etishni istamaydigan “o‘rtacha” mutaxassislar arzimagan moddiy boylik bilan qanoatlanadi, ba’zan hatto bunga intilmaydi ham. Bundaylar mas’uliyatdan qochishadi, kasbiy rivojlanishni va martaba o‘shini xoxlashmaydi. “O‘rtacha” muhandis uchun o‘z ustida ishlash, yangiliklar yaratish juda og‘ir ish.

Hech ikkilanmasdan aytishimiz mumkinki, muhandis o‘zining zamonaviy kasbiy imidjiga muhtojdir. Muhandisning kasbiy imidjining shakllanishi bir qator omillarga bog‘liq bo‘ladi va buning uchun hal qilinishi lozim bo‘lgan quyidagi uchta vazifani o‘z ichiga oladi: fundamental gumanistik qadriyatlar asosida zamonaviy muhandisning aksiologik qiyofasining asosi bo‘lishi mumkin bo‘lgan bir qator qadriyatlarni belgilash; muayyan hayotiy vaziyatlarda ilmiy

ustuvorliklarining aniq afzalliklarini ko'rsatish; muhandislik ta'limida talabalarning shaxsiy tanlovini hurmat qilish.

REFERENCES

1. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Бирдамлик ва ҳамжиҳатлик – ижтимоий муносабатларнинг келажакдир. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
2. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. Ижтимоий муносабатларнинг шаклланиши ва барқарорлигини белгиловчи муҳим тамойиллар. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 3(3), March, 2023.
3. Salimov, B., Madalimov, T. (2023). Transport falsafasi. Globe Edit.
4. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Importance of Sea Transport in the Communication System. WEB OF SYNERGY: International Interdisciplinary Research Journal. Volume 2 Issue 1, Year 2023 ISSN: 2835-3013.
5. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. The Influence of the Transport and Communication System on Social Relations. Web of Semantic: Universal Journal on Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
6. Salimov Bakhridin Lutfullaevich. Reforms in the Fields of Communication and Transport and their Social Impact. Web of Semantic: Universal Journal on Education. Volume 2 Issue 2, Year 2023. ISSN: 2835-3048.
7. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022) Ўзбекистон тараққиётида коммуникация ва транспорт тизимини ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (TSTU Conference 1), 403-407.
8. Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). Жамиятнинг шаклланиши ва такомиллашувида бошқарув ва тарбия санъатининг ўрни. Academic research in educational sciences, 3 (11), 359-365.
9. Salimov Baxriddin Lutfullaevich. The philosophical role of dialectical categories in human life. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 1, Issue 6, 2021. -P.406-410.
10. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
11. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич. Йўлдошов Сардор Зокир ўғли. (2023). 61. Инсоният ҳаётидаги туб бурилишлар. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
12. Салимов Бахриддин Лутфуллаевич Равшанов Охунжон Тўймурод ўғли. (2023). 51. Техника тараққиётининг икки ёқлама таъсири. Innovative Technologies in Construction Scientific Journal, 1(2992-8893).
13. Bakhridin Lutfullaevich Salimov. NEGATIVE CONSEQUENCES OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT. International Conference " Law, Economics and Tourism sciences in the modern world". 2023/5/1. С. 5-10.
14. Salimov Bakhridin Lutfullaevich, Tursunov, Shokhijakhan Ravshanovich, Haydarov, Mehriddin Nuriddin Ugli (2023). SYNERGETIC APPROACH IN THE ANALYSIS OF SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (3), 1001-1007.

MUNDARIJA / TABLE OF CONTENTS / СОДЕРЖАНИЕ

1	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. ESHQO'ZIYEV SHAHBOZ G'AYRAT O'G'LI</i>	THE IDEA OF DIALECTICAL COMMUNICATION IN THE LIFE OF SOCIETY	3
2	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. EREJEPBAEV INAMJAN AYDAROVICH</i>	MUHANDISLIKNING AKSIOLOGIK QIYOFASI	6
3	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. HAKIMOV HOJIMUROD SHUHRAT O'G'LI</i>	NANOTEKNOLOGIYA" TUSHUNCHASINING FALSAFIY MOHIYATI	10
4	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. SAIDMAHMUDOV ABDULAZIZ MURODJON O'G'LI</i>	ESTETIKANING FALSAFIY FAN SIFATIDAGI AHAMIYATI	14
5	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. TOSHEV ASADBEK NURIDDINOVICH</i>	TEXNIKA ESTETIKASINING XUSUSIYATLARI	17
6	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. XOLBOEV ASLIDDIN AZIZBEK O'G'LI</i>	MUHANDISLIK FAOLIYATIDA TEXNIK IJODKORLIKNING O'RNI	19
7	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. ABDUXAKIMOV ANVAR SHAMSIDDIN O'G'LI.</i>	MUHANDISLIK FAOLIYATIDA METODOLOGIYANING MUHIMLIGI	22
8	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. ABDULVOXIDOV TOHIRBEK ZARIFJON O'G'LI</i>	MUHANDISLIK FAOLIYATINING SHAKLLANISHIDA MUHANDISLIK TA'LIMINING O'RNI	26
9	<i>САЛИМОВ БАХРИДДИН ЛУТФУЛЛАЕВИЧ</i>	ФОРМИРОВАНИЕ И СОДЕРЖАНИЕ ИНЖЕНЕРНОЙ ЭТИКИ	30
10	<i>САЛИМОВ БАХРИДДИН ЛУТФУЛЛАЕВИЧ</i>	ВАЖНОСТЬ ФИЛОСОФИИ ТЕХНИКИ КАК НАУКИ	37
11	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. ALIQULOV SHAHBOZ MUXBIR O'G'LI.</i>	MUHANDISLIK TA'LIMINI ISLOH QILISHNING FALSAFIY ZARURATI	41

12	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. AZIMOV SHERZOD ANVAR O'G'LI</i>	YO'L HARAKATI VA UNING XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING IJTIMOIY AHAMIYATI	45
13	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. BAXSHILLOYEV SANJARBEK SAYFULLO O'G'LI</i>	THE PROBLEM OF SOCIETY AND THE STATE IN THE VIEWS OF EUROPEAN SCIENTISTS	48
14	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. BEGMATOV BAHODIT ALI O'G'LI</i>	TEXNIKA FALSAFASI – BU DUNYONI TEXNIK JIHATDAN INTIZOMIY ASOSDA TASHKIL ETISH TAMOYILLARINI O'ZIDA MUJASSAMLASHTIRGAN FALSAFADIR	51
15	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. CHORIYEV ABBOS VAHOBJONOVICH.</i>	VIEWS ON SOCIAL RELATIONS IN THE EARLY MIDDLE AGES	55
16	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. BERDIEV JAVOHIR JAHONGIR O'G'LI.</i>	TEXNIKA FALSAFASINING MUHIM TUSHUNCHALARI	58
17	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. ESHPUKATOV JAVOHIR BERDIQOBIL O'G'LI</i>	TEXNIKA FALSAFASI TARAQQIYOTINING EVOLYUSION BOSQICHLARI	62
18	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. NIYOZQULOV DILSHOD BOBIR O'G'LI.</i>	IJTIMOIY TARAQQIYOTDA QADIMIY KARVON YO'LLARINING AHAMIYATI	66
19	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. NORBOEV SHAHRIZOD NIZOM O'G'LI.</i>	“BUYUK IPAK YO'LI”NING MINTAQA TARAQQIYOTIGA TA'SIRI	70
20	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. AKSIBAEV ASILJAN AZAMAT O'G'LI.</i>	MASHINASOZLIK KOMPLEKSINING RIVOJLANISHIDA NANOTEXNOLOGIYALARNING JORIY ETILISHINI AHAMIYATI	73
21	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH JONUZOQOV MIRTEMIR NORMUROD O'G'LI.</i>	EDUCATION AND TRAINING: HOW FACTORS INFLUENCE THE DEVELOPMENT OF COUNTRIES	76
22	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH TOSHEMIROV ABBOSBEK AZAMAT O'G'LI</i>	ESTETIKA VA UNDA TEXNIK ESTETIKANING TUTGAN O'RNI	79
23	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH</i>	FORMATION AND CAPABILITIES OF AIR TRANSPORT	82

	<i>MUXAMEDOV MUXAMMAD RAXMADJANOVICH</i>		
24	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH XOLMURODOV OG'ABEK OTAMUROD O'G'LI.</i>	MUHANDISLIK FAOLIYATIDA TEXNIK GO'ZALLIKNING NAMOYON BO'LISHI	85
25	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH RAXIMOV DONIYORBЕК MURODBEK O'G'LI.</i>	ANALYSIS OF THE FORMATION OF PRIMARY VEHICLES	88
26	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH VALIYEV SHOXUJA TIRKASH O'G'LI.</i>	STABILITY IN SOCIAL RELATIONSHIPS	92
27	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH XOLTO'RAEV ZUHRIDDIN NURIDDIN O'G'LI</i>	MUHANDISLIK FAOLIYATINING YANGI BOSQICHGA KO'TARILISHINING ASOSLARI	95
28	<i>SALIMOV BAKHRIDDIN LUTFULLAEVICH. DIDOROV SAXATBEK MAFTUNOVICH</i>	MUHANDISLIK TA'LIMINING IJTIMOYIY- FALSAFIY TAMOYILLARI	98